

Revista * 2/1994

ARHIVELOR

**REVISTĂ TRIMESTRIALĂ A DIRECȚIEI GENERALE
A ARHIVELOR STATULUI DIN ROMÂNIA**

f

COLECTIVUL DE REDACȚIE:

Redactor șef:

TUDOR MATEESCU

Redactor:

MILIANA ȘERBU

Secretar de redacție:

TIBERIU ALBU

Tehnoredactor:

ALEXANDRA PETRE

Dactilo:

MIHAELA ȘORODUC

Redacția: București, Bd. Mihail Kogălniceanu, nr. 29, sectorul 5. Telefon: 615 41 60

DIRECȚIA GENERALĂ
A ARHIVELOR STATULUI DIN ROMÂNIA
ANUL LXXI VOL. LVI

REVISTA ARHIVELOR
Nr. 2/1994

S U M A R

EDITORIAL

MIHAELA TONE – Arhivele și marele public	147
--	-----

DOCUMENTE

ADALBERT BALOGH – Instrucțiuni din 1607 pentru comitele cămării salinelor din Maramureș.	152
PAUL BARBU – Documente inedite referitoare la neamul boierilor Jieni	159
VALERIU STAN – Un document despre activitatea lui Mihail Kogălniceanu ca antreprenor de poște.....	172
IOANA BURLACU – Studenți români la Liège. Un document inedit din fondul Fundației Culturale „Principele Carol“	174

PROBLEME DE ISTORIE

TUDOR MATEESCU – Cultura tutunului în Dobrogea în timpul stăpânirii otomane	176
IOAN PLEȘA – Rolul lui George Barițiu în elaborarea, editarea și difuzarea Memorialului de la 1882	187
CONSTANTIN BRĂTESCU – Consiliile Naționale Române din sudul Banatului și contribuția lor la făurirea României Mari	192
VIRGILIU Z. TEODORESCU – Dimitre Onciul, președinte și protector al izvoarelor trecutului poporului român	199

PREZENTĂRI DE FONDURI ȘI COLECȚII

CRISANTA PODĂREANU – Fondul personal Aurelian Sacerdoșeanu	206
--	-----

ACHIZIȚII NOI

ANCA ANDA MIHALCEA – Îmbogățirea bazei documentare la Direcția Generală a Arhivelor Statului	211
--	-----

CRONICA VIEȚII ȘTIINȚIFICE	214
----------------------------------	-----

RECENZII ȘI PREZENTĂRI	218
------------------------------	-----

SOMMAIRE

EDITORIAL

MIHAELA TONE – Les Archives et le public	147
--	-----

DOCUMENTE

ADALBERT BALOGH – Les Instructions de 1607 pour le chef du comitat des salines de Maramureş.....	152
PAUL BARBU – Documents inédits concernant la famille des boijards Jieni.....	159
VALERIU STAN – Un document sur l' activité de Mihail Kogălniceanu en qualité d'entrepreneur des postes	172
IOANA BURLACU – Les étudiants roumains à Liège. Un document inédit du fonds de la Fondation Culturelle „Le Prince Carol“	174

ARTICLES CONCERNANT DES PROBLEMES D'HISTOIRE

TUDOR MATEESCU – La culture du tabac en Dobroudja pendant la domination ottomane.....	176
IOAN PLEŞA – La contribution de George Barişiu à éditer et à diffuser le Mémorial de 1882	187
CONSTANTIN BRĂTESCU – Les Conseils Nationaux Roumains au sud du Banat et leur apport à la creation de la Grande Roumanie	192
VIRGILIU Z. TEODORESCU – Dimitre Onciul, connaisseur et protecteur des valeurs historiques roumaines.	199

PRÉSENTATIONS DE FONDS ET COLLECTIONS

CRISANTA PODĂREANU – Le fond personnel Aurelian Sacerdoşeanu	206
--	-----

NOUVELLES ACQUISITIONS

ANCA ANDA MIHALCEA – L'action d'enrichir la base documentaire de la Direction Générale des Archives d'État	211
--	-----

CRONIQUE.....	214
---------------	-----

PRÉSENTATIONS ET COMPTE-RENDUS.....	218
-------------------------------------	-----

CONTENTS

EDITORIAL

MIHAELA TONE – The Archives and the public	147
--	-----

DOCUMENTS

ADALBERT BALOGH – Instructions of 1607 for county chief of the Maramureş salt mines	152
PAUL BARBU – Unpublished documents concerning the family of boyars Jieni	159
VALERIU STAN – A document concerning the activity of Mihail Kogălniceanu as entrepreneur of the posts.	172
IOANA BURLACU – Romanian students in Liège. Unpublished document about the fund of the Cultural Foundation „Prince Carol“.	174

ARTICLES CONCERNING HISTORICAL PROBLEMS

TUDOR MATEESCU – The tobacco culture in Dobrudja during the ottoman domination	176
IOAN PLEŞA – The contribution of George Bariţiu to elaborate, to publish and to diffuse the Memorial of 1882	187
CONSTANTIN BRĂTESCU – The Romanian National Councils from the Southern Banat and their contribution to form the Great Romania.	192
VIRGILIU Z. TEODORESCU – Dimitre Onciul, expert and patron of the Romanian history	199

PRESENTATIONS OF FUNDS AND COLLECTIONS

CRISANTA PODĂREANU – Personal fund Aurelian Sacerdoţeanu	206
--	-----

NEW ACQUISITIONS

ANCA ANDA MIHALCEA – The development of the documentary basis of the General Direction of the State Archives	211
--	-----

CHRONICLE	214
-----------------	-----

PRESENTATIONS AND REVIEWS.....	218
--------------------------------	-----

INHALT

LEITARTIKEL

MIHAELA TONE – Die Archive und das große Publikum	147
---	-----

DOKUMENTE

ADALBERT BALOGH – Anweisungen aus dem Jahre 1607 für den Komitatsvorsteher der Salzgruben aus Maramureş.....	152
PAUL BARBU – Neue Dokumente betreffend die Bojaren aus dem Geschlecht Jianu.....	159
VALERIU STAN – Ein Dokument betreffend Mihail Kogălniceanu's Tätigkeit als Postentrepeneur	172
IOANA BURLACU – Rumänische Studenten in Liège. Ein neues Dokument der Kulturalstiftung „Prinz Karl“ („Principele Carol“)	174

THEMEN DER GESCHICHTE

TUDOR MATEESCU – Das Anbauen von Tabak während der türkischen Herrschaft in der Dobrudscha	176
IOAN PLEŞA – George Bariţiu's Rolle in der Ausarbeitung, Veröffentlichung und Verbreitung des Memorials von 1882	187
CONSTANTIN BRĂTESCU – Die Rumänischen Nationalräte aus dem Süden des Banats und ihr Beitrag zur Gründung von Großrumänien	192
VIRGILIU Z. TEODORESCU – Dimitre Onciul, Einschätzer und Beschützer der Vergangenheitsquellen des rumänischen Volkes	199

BESTANDS – UND SAMMLUNGSVORFÜHRUNGEN

CRISANTA PODĂREANU – Der persönliche Bestand Aurelian Sacerdoţeanu	206
--	-----

NEUE ERWERBUNGEN

ANCA ANDA MIHALCEA – Die Bereicherung der dokumentarischen Basis in der Generalabteilung der Staatsarchive	211
--	-----

CHRONIK DES WISSENSCHAFTLICHEN LEBENS.....	214
--	-----

BUCHBESPRECHUNGEN UND VORFÜHRUNGEN.....	218
---	-----

Arhivele și marele public

MIHAELA TONE

Despre arhive și folosirea lor în scopuri practice, deținem informații chiar de la înființarea Arhivelor Statului, la 1 mai 1831 în Țara Românească și la 1 ianuarie 1832 în Moldova. În dosarul intitulat „Delă pentru delele și alte hârtii administrative nouă vechi ce se dau după cerere cum copiile ce să scot dintr-acestea“, creat în Cancelaria „Arhivelor Statului“, în anul 1831, găsim precizat că „originalele date în păstrare Arhivii și primirea arhivarului... să nu se strămute din locul lor la nici o întâmplare, ci oricând va face trebuință să se dea copie adevărită de arhivar“. Arhivele Statului aveau deci obligația să elibereze copii, această activitate fiind reglementată în 1840, în Țara Românească, prin „Regulamentul Arhivei Statului“, care, într-un capitol special, intitulat „Pentru darea hârtiilor“, hotăra: „câți vor avea trebuință a lua copii pentru pricini ale administrației, sau judecătorești, să se îndrepteze la Arhivă și să ceară de la arhivar, prin hârtie..., carele îndată să fie dator a orândui să se caute și, ceruta copie, să o protocolescă singur, ca să fie întocmai cu originalul, apoi să o adevereze cu iscălitura sa și să dea fără zăbavă celui ce o va cere, fiind un jurnal pentru aceasta, supt îndatorirea registratorului“. Același regulament stabilea că pentru eliberarea copiilor după actele diplomatice era necesară aprobarea Departamentului din Lăuntru, iar pentru actele cu socoteli ale Visteriei era necesară aprobarea Obștescului Control.

În Moldova, la 26 ianuarie 1832, Marea Logofeție a Dreptății întocmește „Instrucțiile pentru ținerea Arhivei Statului“, în care se menționează: „...dacă să va pozvoli de către stăpânirea uneia părți a lua o copie diipi un act, arhivarul și secretariul vor încredința ace copie că este întocmai după originalul ce să păstrează în Arhivă“. În „Instrucții pentru Arhiva Statului Prințipatului Moldovii“, alcătuit în anul 1836, se arată: „dând voe ocârmuirea a se slobozi cuiva copie de pe vre un act, arhivarul și secretariul o vor încredința-o cu iscăliturile lor, întărindu-o și cu pece-tea însemnată cu stema țării“.

În 1839, Sfatul Ocârmuitor al Țării stabilea că acele copii întocmite după actele aflate în „Arhiva Statului“ pot servi în justiție ca documente „vrednice de credință“, de asemenea, toate regulamentele din anii 1862, 1869, 1872, au prevăzut, într-o formă sau alta, ceea ce apare clar definit în articolul 7 al Legii Arhivelor Statului din 1925: „Direcțiunea generală și direcțiunile regionale sunt în drept să dea autorităților și particularilor copii legalizate atât după actele aflatoare în depozitele Arhivelor, cât și de pe acte vechi prezentate în acest scop“.

Aurelian Sacerdoțeanu considera că folosirea documentelor în scopuri practice dă dinamism Arhivelor și atrăgea atenția că activitatea aceasta, fiind dintre cele mai importante și imediate, trebuie să ocupe un capitol deosebit în legislația arhivistică, fapt care se și întâmplă, având în vedere că articolul 33 din Decretul nr. 472/1971, republicat în 1974, precum și art. 77 din „Normele tehnice privind desfășurarea activității în Arhivele Statului“ menționează expres că Arhivele Statului

sunt obligate să elibereze certificate, copii și extrase după documentele pe care le dețin, chiar dacă nu au trecut 30 de ani de la întocmirea acestora, în cazul când documentele se referă la situații și drepturi privind pe solicitant cum sunt: vechimea în muncă, studii, drepturi patrimoniale, stagiul militar, participare pe front și alte asemenea.

Pentru ca actele eliberate după documentele deținute de Arhivele Statului să poată fi folosite în scopul pentru care au fost solicitate, este necesar ca ele să răspundă la datele cerute și să le clarifice, să reflecte în formă adecvată temeiul documentelor și să aibă elementele de întărire prevăzute în legislație.

Certificatele, copiile și extrasele, prin natura lor și ca urmare a faptului că, purtând însemnele de întărire ale Arhivelor Statului, au valoare de original, oriunde și oricând ar fi prezentate, implică o mare răspundere din partea celor care le întocmesc, deoarece orice fel de greșală, de conținut sau de formă, atrage prejudicii materiale sau de altă natură și poate aduce instituția în fața instanței care deține temeiurile legale pentru a hotărî asupra daunelor materiale și morale cerute de petentul prejudiciat. Mai mult decât atât, Legea Contenciosului administrativ, nr. 29/1990, prevede că orice persoană fizică sau juridică, dacă se consideră vătămată în drepturile sale printr-un act administrativ sau prin refuzul nejustificat al unei autorități administrative de a-i rezolva cererea referitoare la un drept recunoscut de lege, poate chema în fața instanței judecătorești respectiva instituție, dar în același timp poate formula acțiune și personal împotriva funcționarului autorității pârâte, funcționar care a întocmit actul sau se face vinovat de refuzul rezolvării cererii.

Certificatele eliberate de Arhivele Statului trebuie să aibă caracter de document oficial și să includă acel ansamblu de elemente prin care se atestă solicitantului o situație sau se conferă anumite drepturi, ca urmare ăle trebuie să conțină informațiile reieșite din documente și numai acelea care sunt în legătură cu obiectul cererii, informații expuse într-o ordine cronologică, care dau posibilitatea cunoașterii situației solicitate și cercetate în succesiunea ei logică. În certificat nu se întregesc perioadele pentru care nu există documente, acestea, precum și cele în care nu se găsește înscris numele solicitantului se menționează în adresa de trimitere a certificatului. Denumirile documentelor din care se extrag datele, cum ar fi ștatele de salarii, procesele-verbale, foile matricole, dosarele personale, registrele de evidență etc. trebuie în mod obligatoriu menționate în certificat.

În situația în care nu deținem în arhivă nici un fel de informații asupra obiectului cererii, petentului i se comunică în scris că lipsesc documentele necesare întocmirii certificatului, sau că există documentele, cererea solicitantului se trimite instituției respective și se comunică în scris petentului acest lucru. Atunci când se eliberează certificat numai pentru o parte din perioada solicitată, iar apoi, prin preluări de documente sau ca urmare a perfecționării evidenței unor fonduri, se depistează documente care pot atesta o perioadă sau alta, se eliberează un alt certificat, la cererea solicitantului, primul certificat fiind anulat și retras.

La întocmirea certificatului o atenție deosebită trebuie acordată numelui, mai ales în acele situații în care numele solicitantului nu corespunde cu cel din documente, datorită schimbării lui ulterioare, fie prin căsătorie sau în alte circumstanțe, fie ca urmare a unei greșeli de completare sau transcriere, survenite în momentul întocmirii documentului. În toate aceste situații se va folosi formula: numitul și în continuare numele redat întocmai ca în document, urmând ca solicitantul să facă dovada apartenenței sale la acel nume, în momentul depunerii certificatului acolo unde interesele sale o cer.

În cazul în care apar aceste deosebiri de nume ca urmare a unei greșite transcrieri de către creator, dar și în situațiile în care în documentele după care se întocmesc certificate apar mai multe persoane cu același nume, este necesar să venim în sprijinul solicitantului folosind elementele de identificare de care dispunem, și anume, prenumele tatălui, locul și data nașterii, mai ales pentru primul caz, iar pentru a doua situație putem solicita relații suplimentare în legătură cu funcția și compartimentul unde a lucrat sau numele unor colegi de muncă. În funcție de aceste precizări se stabilește care dintre persoanele înscrise în document corespund cu numele solicitantului.

După documentele de împrumut și expropriere, după actele emise de instanțele de judecată, cum ar fi sentințele penale sau civile, acte de vânzare-cumpărare, testamente etc., după decrete de naționalizare sau orice alt act patrimonial care există în arhive și care atestă drepturile unei persoane, Arhivele Statului eliberează la cerere copii, care sunt reproduceri autentice după un document aflat în arhivă, precum și extrase, acestea fiind reproducerea autentică a unei părți dintr-un document, și anume partea care se referă la solicitant sau aceea care îl interesează. La întocmirea extraselor trebuie să se scoată din document întregul pasaj care face obiectul cererii, cercetându-se cu atenție întregul act pentru a nu se face omisiuni care ar putea duce la înțelegerea eronată a conținutului său.

Părțile din document care nu se redau în extras, nefiind în legătură cu obiectul cererii, mai precis cu persoana menționată în cerere, se înlocuiesc înainte și după textul extrasului cu unul sau cel mult două rânduri de puncte de suspensie. La copiile și extrasele care se întocmesc pe mai multe pagini, la fiecare sfârșit de pagină se aplică semnul continuării.

Pentru ca extrasele sau copiile să aibă valoare probatorie trebuie să aibă ca titlu (ex.: „copie după...”) anumite elemente: denumirea documentului după care au fost întocmite, denumirea creatorului, numele fondului în care se găsește documentul, urmat de toate celelalte elemente de cotă. De asemenea, trebuie să fie certificate, folosindu-se ștampila de certificare a Arhivelor Statului, care se completează cu: elementele de cotă ale documentului folosit, numărul filelor scrise, numărul și data înregistrării, precum și data eliberării, semnătura arhivistului care răspunde pentru corectitudinea întocmirii actului, semnătura directorului instituției, însoțită de ștampilă. Locurile indescifrabile din document, corecturile, ștersăturile, deteriorările și cuvintele asupra cărora există îndoieli la transcriere se menționează în note, iar textul documentului se transcrie după ortografia actuală. Certificatele, copiile și extrasele eliberate de Arhivele Statului se dactilografiază în două exemplare, copia păstrându-se la arhiva instituției. Nu se admit nici un fel de ștersături, adăugiri sau pete, deoarece acestea anulează valoarea probatorie a actelor.

În cazul în care solicitantul specifică în mod expres că dorește copii-xerox după documente sau schițe-plan, acestea se eliberează, desigur și în funcție de posibilitățile tehnice, certificarea, timbrarea și taxarea aplicându-se ca și în cazul copiilor dactilografiate.

Aspectele mai mult tehnice la care ne-am referit până acum, au, desigur, importanța lor, dar această activitate devine cu adevărat interesantă în momentul în care intrăm în sfera cercetării propriu-zise a documentelor. Pentru a face această muncă, trebuie cunoscute în amănunt fondurile și colecțiile care conțin documente cu valoare practică, fonduri numeroase și dintre cele mai importante, prin vechime, mărime și conținut. De asemenea, trebuie cunoscute istoricul instituțiilor creatoare de documente pentru a putea înțelege transformările organizatorice prin

care au trecut și a putea realiza conexiunile necesare între informațiile oferite de petenți și cele din documente.

Fondul documentar al Tribunalului județean Ilfov, care conține informații de valoare în legătură cu viața social-politică, economică și culturală a județului Ilfov și a orașului București, reprezintă una din posibilitățile noastre importante de a răspunde diverselor solicitări ale publicului. Materialul documentar folosit este din anii 1831–1952 și este ordonat pe părți structurale care reprezintă de fapt secțiile tribunalului. Instrumentele de evidență ale acestui fond diferă de la o perioadă la alta, ele fiind create de-a lungul a zeci de ani, începând chiar din 1842, fapt determinat de mărimea extraordinară a fondului în care numai pentru perioada 1931–1925 există 530 700 u.a. Deși secția de notariat a fost înființată în anul 1881, există documente din 1832, pentru că secția civilă, care a avut în competență rezolvarea problemelor de notariat, a ordonat actele reieșite din activitatea de notariat, separat de celelate acte.

Fondul „Tribunalului județului Ilfov“ tribunal care a avut, încă de la înființare în circumscripția sa, în afară de județul Ilfov, și orașul București, este format din dosare de cauză civile, comerciale, penale, dosare de faliment, de firmă, corespondență cu alte instanțe judecătorești, dar și cu orice alte instituții. De asemenea, în fond există registre-opise generale și alfabetic, registre pentru trecerea sentințelor civile, de divorț, registre de intrare-ieșire, jurnale ale grefei. Secțiile comerciale au creat un fond de arhivă specific și anume registrele comerciale pentru înregistrarea firmelor sociale și separat pentru cele particulare. În aceste registre sunt menționate, anual, firmele înscrise și cele radiate precum și dosarele de firmă.

Pentru că orașul București, unde își aveau sediul cele mai importante firme, era arondat Tribunalului județului Ilfov, în arhiva Secției I-a comercială a acestui tribunal s-au păstrat dosarele de firmă ale celor mai multe societăți industriale, comerciale, de transport etc., din întreaga țară. Dosarele de firmă conțin actul constitutiv, statutele, referatul Camerei de industrie și comerț, sentința Secției comerciale a tribunalului, dată ca autorizație de funcționare, dări de seamă, liste de acționari, procese-verbale ale ședințelor consiliilor de administrație.

Secțiile comerciale judecau procese în legătură cu stabilirea drepturilor de proprietate asupra imobilelor, cărciumilor, hanurilor, viilor și altor bunuri imobiliare, de asemenea, procese pentru punerea sechestrelor sau vânzări la mezat. Documentele arată că toate marile moșii din județul Ilfov și din județele învecinate au constituit la un moment dat cauza unor procese, în care, de cele mai multe ori, apar numele familiilor vechi românești și liste cu țărani organizați în obști sătești.

După 1900, procesele cu caracter comercial se înmulțesc, iar cauzele se diversifică, ceea ce reflectă, de fapt, schimbările petrecute în viața social-politică și economică a țării. Încep să apară procese intentate împotriva societăților de asigurări, diverse neînțelegeri între cei implicați în exploatarea petrolului și lemnului, nerespectării de contracte și încălcări de drepturi de exploatare în domeniul construcțiilor și transporturilor. Foarte interesante, dar și utile în activitatea noastră, sunt dosarele de faliment, care se referă atât la micii meseriași și comercianți cât și la mari societăți anonime sau cooperative.

Cauzele judecate la secțiile civilo-corecționale se referă la neînțelegeri asupra hotarelor unor moșii, încălcări de proprietăți, neplata arendei, abuzuri ale proprietarilor și arendașilor, sustragerea practică de țărani de la plata taxelor și impozitelor, probleme sanitare și edilitare în litigiu, modul de aplicare a reformelor agrare din 1864 și 1921, întocmirea cărților de hotărnicie, exproprii în interes pu-

blic, neînțelegeri între artiști și proprietarii trupelor de teatru, între edituri și tipografii, între creditori și debitori, neînțelegeri care implicau nume celebre din domeniile respective.

Și la secțiile civilo-corecționale, după 1900, problematica proceselor se modifică. Încep să apară litigii de muncă, sindicate și asociații profesionale, culturale și sportive, care solicită obținerea personalității juridice, procese între proprietari de imobile și chiriași, succesiuni și testamente etc.

Secția Notariat a Tribunalului județului Ilfov a creat un material documentar specific, reprezentat prin registre și mape de acte autentice, precum și registre de transcrierea actelor, în care găsim acte de vânzare-cumpărare, foi dotale, sechestrare, împrumuturi, testamente, acte de ipotecă, donații, ordonanțe de adjucare, acte de urmărire și de amanet, legalizări de hotărnicii etc.

În documentele notariale există informații interesante în legătură cu personalități din sfera artelor, politicii sau industriei. Take Ionescu, Lascăr Catargiu, I. Brătianu sau membri ai familiilor lor apar pentru legalizări de acte de vânzare-cumpărare sau inscripții ipotecare. De asemenea, tot în legătură cu vânzări, împrumuturi, sechestre, datorii, testamente, apar Ștefan Luchian, sculptorul Ion Georgescu, Matei Milo, Ion Eliade Rădulescu, Titu Maiorescu, Mihail Kogălniceanu, familia Caragiale, Delavrancea, Bolintineanu, Carol Storck etc. Este de remarcat testamentul lui Cezar Bolliac, prin care acesta a donat Muzeului Național de Antichități colecția sa de monede vechi și testamentul lui Herăscu Năsturel, făcut în favoarea Academiei Române.

Anual, Arhivele Statului primesc aproximativ 2500 cereri pentru a căror rezolvare, tot de atâtea ori, trebuie studiat fondul documentar al Tribunalului județean Ilfov și de fiecare dată facem constatarea că timp de 120 de ani cât a funcționat, de la marile personalități amintite în această sumară prezentare și până la cei mai anonimi locuitori ai acestei zone, cei mai mulți, într-un fel sau altul, au trecut prin această importantă instituție judecătorească.

Pentru că fiecare din fondurile cercetate permanent cu scopul de a răspunde solicitărilor publicului necesită o prezentare într-un spațiu mai larg, datorită bogăției lor de informații, ne vom limita de această dată doar să le amintim, urmând ca ele să fie prezentate cu altă ocazie: Ministerul Agriculturii și Domeniilor, Comisia Mixtă Româno-Bulgară pentru schimbul de populație, Oficiul Național al Colonizării, Înalta Curte de Conturi, Direcția Generală a Serviciului Muncii, Direcția Generală a Canalului Dunăre – Marea Neagră, Ministerul Gospodăririi Comunale și Industriei Locale, Casa Centrală a Împroprietăririi, Ministerul Artelor și Informațiilor, Curtea de Apel București, Înalta Curte de Casație și Justiție, Curtea Supremă etc.

Instrucțiunile din 1607 pentru comitele Cămării salinelor din Maramureș

Comitatul Maramureș, împreună cu salinile de pe teritoriul său, care făceau parte din bunurile pendinte de domeniul cetății Hust, potrivit unei înțelegeri, în anul 1570 a trecut sub jurisdicția Principatului Transilvaniei. Pentru o scurtă perioadă, de la începutul secolului al XVI-lea, veniturile salinelor maramureșene au intrat în visteria generalului Basta, dar în urma luptelor antihabsburgice conduse de Ștefan Bocskai, Maramureșul a revenit din nou principatului¹. După moartea principeului Bocskai, comandantul oștilor acestuia, Valentinus Drugeth de Homonay, a ocupat, împreună cu mai multe cetăți și domenii, și cetatea Hustului. În calitate de pretendent al scaunului princiar, iar ulterior, potrivit hotărârii Dietei, pe lângă alte demnități și posesii, Homonay devine comitele suprem al Maramureșului și stăpânul cetății Hust, dispunând totodată și asupra salinelor maramureșene.²

În calitatea sa de nou stăpân al salinelor, cu data de 1 ianuarie 1607, Homonay emite instrucțiuni detaliate pentru Augustinus de Dej, comitele cămării salinare³, pe care bogata istoriografie a acestor saline⁴ încă nu le cunoaște. La emiterea acestora Homonay și anturajul său trebuia să fi știut de ordonanțele emise la Alba Iulia din 26 noiembrie 1591⁵, pentru că unele pasaje din noile instrucțiuni seamănă leit cu ordonanțele anterioare. Cu toate acestea situația salinelor în anul 1607 se deosebea mult față de raporturile existente cu un deceniu și jumătate mai înainte.

În primul rând, suntem martorii scumpirii prețului de preschimbare și de vânzare a sării, fenomen ce are acoperire în devalorizarea monedelor. În anul 1591, dar și potrivit prețurilor înregistrate în conscripțiile urbariale din 1600, tăie-

¹ Wenzel Gustáv, *Magyarország bányászatanak kritikai története* (Istoria critică a mineritului din Ungaria), Budapesta, 1880, p. 237; Takács Sándor, *A máramarosi sóbányák jövedelme 1551/2 és 1600/1-ben* (veniturile salinelor din Maramureș în 1551/2 și 1600/1), în „Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle”, anul VI, 1899, p. 192–195.

² *A magyar nemzet története* (Istoria națiunii maghiare), în redacția lui Sándor Szilágyi, vol. V, Budapesta, 1897, p. 629, 630 și 638; / Szilágyi István / *Máramaros megye főispánjainak jegyzéke* (Lista comiților supremi ai comitatului Maramureș) în „Máramarosi Lapok”, anul III, nr. 25 (17.VI.1888).

³ Arh. St. Baia Mare, colecția Liceului reformatei din Sighetu Marmației, nr. 15. În continuare *ne vom baza pe acest document și vom cita numai alte izvoare*.

⁴ Al. Doboși, *Exploatarea ocnelor de sare din Transilvania în evul mediu (sec. XIV–XVI)*, în „Studii și cercetări de istorie medie”, anul II, 1951, p. 125–166; David Prodan, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*, vol. I, București, 1868, p. 751–779; *Utasítás a rónaszéki sókamara ispán részére 1591. böl* (Ordonanțe pentru comitele cămării salinare de la Costiui din 1591), în „Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle”, anul V, 1898 (în continuare „MGSZ”, 1898), p. 454–458; D.F. *A máramarosi sóvágók kiváltságlevelé 1498-ból* (Diploma privilegială a tăietorilor de sare din Maramureș din 1498) în „Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle”, anul VII, 1900, p. 188–190; Ivány Béla, *Két középkori sóbánya statutumá* (Două statute medievale ale ocnelor de sare), în „Századok”, 1911, p. 10–30, 98–113 și 185–195.

⁵ Vezi „MGSZ”, 1898, p. 454–458.

torii de sare au primit pentru 100 de bucăți de sare, plus 12 bucăți adaos, 20 de bani. Această sumă în 1607 s-a ridicat la 30 de bani. Majorarea cu 50% a salariilor de bază se regăsește și în prețul de preschimbare a sării ce s-a preluat de la fierar, preot sau de la „gazdă”. S-a ridicat de asemenea și salariul funcționarilor și al altor persoane de deservire. Astfel, „lopătarul” (cel care are în supraveghere sarea mărunță), chelarul care din nou îndeplinește și funcția de econom, în 1607 primesc câte 24 florini în locul celor 12 ce li se cuveneau în 1591, pitarul 12 florini în loc de 6, bucătarul și sâmbriașul câte 12 florini în loc de 10.

Au apărut și funcții noi. Printre acestea, un loc de frunte îl ocupă „diacul sa-meș” al comitelui cămării, cu un salariu de 36 florini; „exactorul restanțelor”, care urmărea achitarea prețului sării ridicate pe credit de la cămară, primește un salariu anual de 24 florini, precum și „măgluitorul”, care la salinile din Transilvania apare mult mai devreme. Obligațiile de serviciu ale acestuia din urmă sunt legate de preluarea sării preschimbate de către tăietorii de sare, clădirea acesteia și eliberarea din depozite a sării vândute. Cei doi paznici ai oanei, care au apărut prima dată în urbariul anului 1600, în instrucțiunile emise de Homonnai se transformă în „dorobanți”,⁶ salariul lor fiind același pe care pe care îl primeau semenii lor de la cetatea Hustului.

Majorarea salariilor se reflectă și prin schimbarea „ajutorului de postav”, ce se acordă anual tăietorilor de sare, de la 3 la 4 florini. Acest ajutor, în valoare anuală de 3 1/2 florini, se conferă și celor 8 „rotariști”, 4 „chepești”, precum și băiașului.

Fenomenul devalorizării monedelor și implicit al majorării prețurilor apare cel mai semnificativ la stabilirea noilor prețuri de vânzare a sării de la cămară: pentru 100 + 5 (adaos) bucăți de sare în 1591 cumpărătorii plăteau 3 florini, care în 1607 se ridică la 6 florini.

În raport cu prevederile ordonanței din 1591, în cazul instrucțiunilor din 1607 considerăm necesar să mai atragem atenția asupra altor trei schimbări esențiale. Achitarea regulată a soldei celor 50 de călăreți și 100 de pedestrași din cetatea Hustului, precum și a celor 100 de „viteji pedestri” de la cetatea din Ungvar (azi Ujgorod). În 1607 Homonnai îl face răspunzător direct pe comitele cămării salinelor, lăsându-i în sarcină și îndeplinirea obligațiilor legate de „construcții și de procurarea obiectelor necesare” pentru cetate. Acestea din urmă erau prevăzute și în ordonanțele mai vechi. În al doilea rând, remarcăm primul punct din instrucțiunile emise de Homonnai, în care apare din nou, în mod concis, sarcinile comitelui cămării legate de exercitarea dreptului de judecată al cămării, sarcini care, în statutele vechi ale salinelor, au fost foarte bine conturate, dar care au fost omise din ordonanțele din 1591. În al treilea rând, subliniem strădaniile lui Homonnai în privința rezervării dreptului de vânzare a sării de la oane numai în favoarea cămării. Încercări de această natură s-au făcut deja și cu decenii în urmă, dar instrucțiunile din 1607 și în această privință sunt mai ferme și consecvente.

Se mai cuvine de a face o precizare: în cazul publicării textului ordonanțelor din 1591 se vorbește de iobagii nobililor de la „Alsóbánya” (Baia de Jos)⁷ care corect se citește Alsórona (Rona de Jos), iar acești iobagi cosesc fânețele pâraului Hera și nu „Lena” cum apare în textul publicat.

ADALBERT BALOGH

⁶ Vezi Conscrierile urbariale din Arhiva Națională a Ungariei notate cu „U.et C. 174/25”, citate la David Prodan, *op. cit.*, vol. I.

⁷ „MGSZ”, 1898, p. 456.

1607 ianuarie 1, Ungvar. Instrucțiuni ale lui Valentinus Homonnai către prefectul Cămăzii salinare din Coștiui, Maramureș.

Anno 1607. Homonnai Bálint atta Instruktio az Kamora Ispánnak.¹

Instructio Egregio Augustino B. de Dees Praefecto Camerae Salis Ronensis in Maramaros, iuxta quam in officis sibi commissio gerere debeat. Data die prima January Anno 1607.

Megh tekintvén es gondolván az vitéz Dési Agostonnak, Máramarosi Só Kamarának Ispánjának abban az helyben való Szolgálatyát, hűségét, jámborságát és gondviselését, Biztuk rea ujjnan ugyan Máramarosi Só Kamaránk gondya viselését ilyen instrukcionkkal:

Elősor: Plena authoritást engedvén és adván kegyelmének arra, hogy az Kamarának régi Szabadsága szerént minden gonosz tevőket, mellyek az Só Kamara Székit illetik, megbüntethessen és az Kamarához tartozó Szolgáknak és miveseknek mindenben az régih Szabadságát oltalmazhassa. Az Városoknak is az elébi szokás és rend tartás szerént, mindeneknek valamellyek az mi házunkat és Só Kamaránk szükségét illetik, parancsolhasson. Az mely falut ab antiquo qz Kamarához tartoznak, azok is mondenekben csak ö keyyelmétől fügjenek az régih állapot szerént.

Másodsor: Az So vágatásra Szorgalmatos gondya legyen es mennél több sót vágathat, azon legyen az három városbeli só vágókkal² hatalmat adván arza, hogy az menyi Számu Só vágokal az Só vágatást fel éri, anyiit allithasson, hogy as Só fogyatkozása miatt minekünk kárunk ne következzeék. És az Só vágatástul az fel vött rendtartás szerént, tudni illik: minden tizenkét sotul harmincz pintz fizessen az Só vágóknak.

Minden Só vágó, valamely nap sót vágh, régih szokás szerént minden nap az kovácsinak négy négy söt ad munkájáért, mellyeket az Kamara Ispány az Kovácsitul be válcson ötivel másfél pinzen: mikor penigh az féle sónak Száma ötvenre telik, arra egy sot tartózzék az kovács vetni, melyet royanak hynak; ha százra telik, két söt.

Azonképpen minden Só vágó az Feredősnek minden nap tartózzék megh adni az régih szokás szerént az két két soth az mely nap sot vágh, mellyeknek beváltásának modgya azon legyen mint az Kovácsának.

Ismét minden nap az mely nap az Só vágók söt vágnak, tartózzék, minden Só vágó kéth só vágni, mellyet Isten Sóvának hiinak, ezeket is az Kamara Ispán be válcsa azon moddal, minth az Kovácsitul, csak hogy ezeknek fél sáva nincsen.

Minden Só vágó minden Szombat napon két két söt ad az gazdaságért mely Sónak Mindenikét más fél pinzen váltják be régih szokás szerént az gazdátul.

Volt ilyen szokás is ennek előtte mely nem réegen volt, hogy minden Só vágó Szombat napon egy nagy söt hozot fel az Aknából, mely három avagy négy söt teszen, még ötis volna és eő maga adta el az kinek akarta, mely az mü jóvedelmünknek igen káros volna. Akarjuk azért és parancsoljuk is hogy az a Szokás le tétessek mindenestül fogva, hanem minden Só vágó Szombat napon két Szám Söt vágjon magánk és fel hozza az Aknából, mellyeknek mindenikét az Kamara Ispán ugyan ott az akna felet két két pénzen válcson be töllük.

Az posztó Só be vételben is ilyen Szokás, hogy minden Só vágónak esztendőben adtanak az posztójért száz, sóth mellyeket ök ugy vágtanak az mint akartanak, eő magok attak el is. Ennek utána nem akarjuk hogy ez Szerartás legyen, hanem minden Só vágónak az posztójért négy forintot adgyanak, jóllehet az erdélyi aknakon csak két két forintot adnak. Ez posztó pénznek fel adása penig mindenkor az régih Szokás szerént Szent János nap tájban legyen.

Az két Só vágó Birónak régih Szokás szerént az ezer söt az Kamara Ispán minden esztendőben, az szám Söbol megh adja, mellyeket eő magok ne adhassanak el, hanem be válcsa töllök.

Az teőmeny Sóra való fizetést is, az az minden tiz ezer sötul tizen négy söt admi megh engedjük, mellyeket eő magok ne adhassanak el, mind az által ha az Kamara Ispán oly modot találhat benne hogy hasznunkal válthattja be töllük, az is be válcsa.

Az pinz áldomás Sót is minden Mindszent napjára hatvan hat söt adván, megh engedjük, mellet eő maguk el adhassanak, de ha lehet ezeket is be valtsa töllük jó modgyaval.

Az négy ünnepre mindenikre az négy Magyarországi fél hordó bort avagy két Erdélyi hordó az Só vágóknak megh adgya régih Szokás szerént.

Az vágó ökröket is minden unnepre, az négy forintot is es az kenyérért hét forintot a Kamara Ispán megde adgya az Só vágóknak.

Az nyolcz só be hordoknak minden esztendőben Száz Száz sovák járt, mellyet eő magok adtanak el, de az Kamara Ispán ez után be váltsa töllök, mert nem jó két Só Kamarának lenni.

¹ Notă ulterioară, scrisă de altă mână.

² Sublinierile au fost făcute ulterior.

Az S6 behordástul való fizetést is minden Száz s6tul másfél pénzt adván, helyen hadtunk.

Az nyolocz kerekeseznek mindeniknek egy egy Személyre az elébbi rend tartást tudni illik az negyed fél forintot, segítsiget helyen hadtunk.

Az négy Gepelyesenek hasonlatos keppen az elebbi negyed fél fél forintot segítsigh fizetéseket is minden személyre helyen hadtunk.

Az egy feredősnek is minden eztendőben az negyed fél forintot segítsig fizetést is helyen hadtunk.

Az S6 el adásában penigh illyen modgya legyen hogy az Kamarán minden Száz s6t hat forintot adgyon el fél s6t eötöt adgyon rea, de ebben ugy cselekedgyék, hogy se Atyafüségát, sem baráthságot ne nézzen, hanem mindeneknek egy áron adgya.

Az millyenek és darabnak eladásában ugyan azon rend tartás legyen mint ennek előtte: egy lo tere millyet hat pénzen, egy lo tere darabot is husz pénzen adgyon.

Az mokor az Kamarához való jobbágyok Szolgalatra mennek az aknához, ételek legyen mint ennek előtte, az bírónak pedigh minden be menetelire két czipója járjon mint ennek előtte. Minden régih szokások az kik az akna körül kívántatnak, obszerváltassanak.

Az mikor az S6 vágó Birak lajtorjákat csinálnak, köztökben, lajtorja fogakat ütnek ki, s6 virágot le vernek és egyéb szükséges dolgokat megh csinálnak, azoknak az el rendelt fizetés szerént megh fizessen, de az féle fizetéstul az S6 vágó Biráktul testimoniumot vegyen, mellyet szám adáskor elől hozzon.

Az Huszti vikariusnak az regih szokás Szerént Esztendőben az két ezer s6th megh adgya, de eö maga hordassa el, ne az mi jobbágyunk.

NB.¹ Az Szigetih Praedicatornak az mely S6t az S6 vagók adnak azt eö maga hordattassa el mint az előtt.

Az Nemes népek az régih rend tartás szerent, az Kamarának Szekér utat mindenüt tartozzanak megh csinálni és az Kamara Ispán azoknak az nemeseznek házok szükségéré millyet és darabot adgyon, annak az rendi szerint.

Az Alsó Ronai Nemes népek jobbái, kik az Leva¹ patakja rététh megh kaszályák azoknak, ha három nap kaszálnak is, többet ne adgyon hanem mindeniknek csak egy lo tereh millyet.

Ha mikor az Városokl az Aknán művesek lesznek, kik sindelyeznek, Gepelyt csinálnak, az mi egyéb neponként való épültek és szükségek lesznek, megh csinállyak, azoknak megh fizessen az régih mod és Szokas szerent.

Az s6 Hajónak czinaltattására és el kísérésere és alá boczatására gondgya legyen és azon ügyekezzeék, az mint nekünk hasznosnak itéli lenni és abban illyen rend tartása legyen, minden hajosnak egy egy hajóra hét forintot eötven pénzt adgyon.

Minden Kamara helligh az S6kat rend tartás Szerént megh fizessen az hajosoknak. Ha valamely falú határán az S6 hajó megh akad, az falú tartozzeék ki emelni de isméth azoknak tartozzanak minden megh akadot helyen Száz S6t adni az usus szerént. Minden rend tartás az elébbi mod szerint maradgyon helyen az S6 hajó le szállításben.

Minden dologban penigh az mellyik az mü hasznunkat és Szükségünket nézik, mellyre eö eléghe nem volna, az mi Huszti kapitányunkat találya megh és minden segítséggel legyen az Kamara Ispánnak, hogy mi nekünk kárunk na következzék.

Hogy ha penigh oly szükséges dolgok érkeznének es történnének, az mi kárunkhoz, ugy mint építések, az vagy egyéb szükséges dolgoknak megh szerzési és viteli, mellyeknek megszerzésének az mi kamaránk hasznából és jövedelmébül kellene megh lenni es azokrul az mi kapitányunk czedulaja által megh talallya, tehát az Kamara Ispan, az Kapitány czedulájára es requisitiojára azokat megh vegye, meg szerezzé és megh építse, megh tartván menedékül magának az kapitany czedulajat, mellyeket számadások irant elő hozzon, de az kapitány czedulái olyak legyenek mellyeknek eö maga keze írása legyen. Ha penigh a kapitány kívánsága feletten valonak láttatné neki, minkét requirállyon felöle és értésünkre adgya, kibül mü töllünk tanussága leszen.

Ezeknek utánna itt Huszt várunkban vitélő Kapitányunknak, Porkolábinknak fizetésekre és egyéb süzésekre szorgalmatos gondot viselleyen Kamara Ispán Uram. Az Huszti várunkban lévő eötven lovas vitézinknek és szaz gyalog vitézinknek horol hora fogyatkozás nélkül megh fizessen. Es az Ungvári Házunkban is környüöltünk az mely Száz Gyalogh vitézt tartottunk, azoknak töllünk el rendelt fizetésére is gongya legyen. Ezt is hozzá tévén hogy minden épületre az mint az az felső articuluban is megh vagyon irva, szorgalmatos gondgya legyen.

Az Kamara Ispánnak és tisztnek gongya viseléséért leszen fizetése két száz forint. Az Számosnak huszon négy forinth. Az lapátosnak is huszon négy forinth. Az Szigethi dolgosnak tizen két forinth. Egy szakácsnak tizen két forinth. Egy sütőnek is tizenkét forinth. Egy Szén égetőnek az akna szükségére való szén égetésért esztendeigh huszonöt forint.

¹ Rotariștii scoateu din salină sarea impură, cea sfărâmată, dar și bucițile de sare. (David Prodan, *op. cit.*, vol. I, p. 763).

² „Chepeliiștii” erau îngrijitorii și mănuiitorii cailor care puneau în mișcare crivacul („gepel”).

Mivel hogy az Kamarának régih szokása hogy az Sóth ki szokták eleitül fogva hitelbe adni, annak be szedésére és bizonyos restantia exactora legyen, melynek esztendei fizetése léssen hoszon négy forint.

A régih rend tartás szerént mindenkor két Darabontot tarcson kiknek olyan fizetesek legyen mint az töb Huszti Darabontinknak és kik hajó Deszkakra, Sóvágokra mindenkor gondot viselleyenek.

Noha az régih rendtartás abrogáltatot volt, hoy az Kamara Ispánoknak az elrendelteeet fizetéseken felöl nyolc lova is volt fizetések, mind azáltal hogy minden szükséges dolgainkra inkább elérkezhesék és hasznosob lehessen minékünk, rendeltünk neki negy lóra valo fizetést, ugy mint az Huszti fizetett szolgálkánk.

Eő magának ötöd magával és az megh Személyekkel, az négy Gépelyessel is Asztralra liszen ez-tendeigh két száz véka Buzája, azzal az minemü vékával az kamarán élnek. Negy Erdelyi hordó bor, Tizenhat véka Köleskásának, Tizenkét verő Disznó, negyven, Berbécs, Husz sajt, tizenhat icze vaj, lencse, borsó, hat véka fü szerszám, hus és egyéb aprólék vételekre eötven forint. Az eő maga lovaira hetven eöt véka zab. Az kenyér hordó és Gepelyes lovakra valo zab költést az eő industriájára bizzuk.

Ha mikoron pedigh oly vendigi mennek, kiknek gazdálkodások az mi becsületüket is illetve, mértékletlenséggel való költséget azokra számba veszük.

Pappirosra négy forintja legyen, Egy számtartó Deákot tarcson magának kinek esztendei fizetése legyen harminchat forint. Maglasnak huszon negy forint.

Senkinek az elrendelt fizetésen kívül ne fizessen, mert szában nem veszük töle. Esztendeje el telvén tartozzék minékünk számot adnia.

Datm in Arce nostra Ungvar, die prima January Anno Millesimo Sexcentesimo Septimo.

Comes Valentinus Drugethht de Homonna

Arh. St. Baia Mare, colecția Liceul reformat din Sighetul Marmației nr. 15, Copie contemporană.

Traducere:

Anul 1607. Instrucțiunile emise de Valentinus Hommonai către comitele cămării¹.

Instrucțiunile date distinsului Augustinus B. de Dej, prefectul Cămării salinare din Coștiui în Maramureș, după care se va orienta în îndeplinirea serviciilor sale. Emise în prima zi din ianuarie, anul 1607.

Având în vedere și apreciind vechile servicii, fidelitatea, blândețea și providența manifestate în același loc al distinsului Agoston de Dees, comitele Cămării noastre salinare din Maramureș, i-am încredințat din nou conducerea aceleiași camere salinare ale noastre din Maramureș, cu astfel de instrucțiuni:

Primul: Lăsându-i și conferindu-i autoritate deplină domniei sale pentru pedepsirea, potrivit drepturilor străvechi ale cămării, a tuturor răufăcătorilor care privesc scaunul cameral salinar și să vegheze întrutotul asupra respectării vechilor privilegii ale servitorilor și lucrătorilor pedinți de cameră, să poruncească orașelor și pentru toată lumea care, potrivit vechilor datine și ordine depind de casa și de câmara noastră salinară: satele care de mult aparțin de câmară, să depindă și mai departe întrutotul de domnia sa.

Al doilea: Să aibă grijă cu sârguință asupra tăierii sării și să taie cât mai multă sare cu tăietorii *din cele trei târguri*², dându-i putere să pună la lucru pe atâția tăietori de sare că câți acoperă tăiatul sării, pentru ca din cauza lipsei de sare, nouă să nu ne aducă prejudicii. La tăierea sării, potrivit regulilor stabilite anume, pentru o sută douăsprezece <bucăți de> sare să le plătească tăietorilor treizeci de bani.

Fiecare tăietor de sare, în fiecare zi în care taie sare, potrivit datinei vechi, va da fierarului, pentru munca acestuia, câte patru <bucăți de> sare, pe care comitele cămării le va preschimba de la fierar cu câte un ban și jumătate, după cinci <bucăți de> sare, iar când numărul acestui fel de sare se ridică la cincizeci, fierarul va fi obligat să mai dea în adaos o <bucată de> sare, iar după o sută, două, ceea ce se numește *roia*.

De asemenea, fiecare tăietor de sare este obligat să-i dea *zilnic băiașului*, în ziua în care taie sare, potrivit vechii obișnuințe, *câte două <bucăți de> sare*, orânduiala de preschimbare a acesteia să fie identică ca și a fierarului.

Tot așa, în fiecare zi în care tăietorii de sare taie sare, fiecare tăietor de sare este obligat să taie două <bucăți de> sare ce se numește Sarea lui Dumnezeu și pe acestea comitele cămării să le preschimbe după cum face cu fierarul, numai că acestea nu vor mai avea nici un adaos.

Fiecare tăietor de sare, în fiecare zi de sâmbătă, va da câte două <bucăți de> sare pentru găzduire, care sare, după vechea datină, va fi schimbată de la gospodar cu câte una și jumătate bani pe bucată.

¹ Notă ulterioară, scrisă de altă mână.

² Sublinierile au fost făcute ulterior.

S-a obișnuit, dar nu de mult, ca în zilele de sâmbătă, fiecare tăietor de sare să fi scos din ocnă o sare mare, care ar face trei, patru sau chiar cinci <bucăți de> sare și pe care le-a vândut el oricui ar fi vrut el, ceea ce ar fi cu mari pierderi pentru veniturile noastre. De aceea, vrem, ba și poruncim, ca acest obicei să se termine cu desăvârșire, <admițând ca> fiecare tăietor de sare, în zilele de sâmbătă, să taie și să scoată din ocnă pentru el câte două <bucăți de> sare obișnuite, pe care comitele cămării să le preschimbe de la ei acolo deasupra ocnei cu câte doi bani bucată.

Și în privința preluării *sării postavului* s-a obișnuit ca fiecărui tăietor de sare i s-a dat anual pentru postav câte o sută <bucăți de> sare, pe care aceștia au tăiat-o cum au vrut ei, ei făcând și vânzarea acestora. De aici încolo nu vrem ca aceasta să devină un obicei, ci, fiecărui tăietor de sare să i se dea patru florini pentru postavul său, cu toate că la ocnele din Ardeal se dau doar doi florini. Plata acestor bani de postav să se facă, potrivit datinei, în jurul zilei de Sf. Ioan.

Potrivit vechii datini, comitele cămării anual se le dea celor doi *juzi ai tăietorilor de sare* cele o mie de <bucăți de> sare din sarea numărată, dar aceștia să nu aibă dreptul a le vinde, <comitele> să le preschimbe de la ei.

În privința plății, după sarea „teömeny”, adică de a plăti după fiecare zece mii de/bucăți de/sare patrusprezece <bucăți de> sare, am admis, dar pe care ei să nu aibă dreptul de a le vinde, dacă comitele cămării găsește vreo modalitate pentru preschimbarea acestora în folosul nostru, să le și preschimbe.

Am admis ca pentru fiecare zi de Toți Sfinții să dea șazeci și șase <bucăți de> sare pentru *sare de aldămaș*, ei având și dreptul de a le vinde pe acestea, dar dacă se poate și pe acestea să le preschimbe cu folos.

La cele patru sărbători, tăietorilor de sare să li se dea, după vechea datină, vin de patru jumătăți de buți de Ungaria sau două buți ardelenești.

Comitele cămării tăietorilor de sare să le dea la fiecare sărbătoare câte patru florini pentru tăia-tul bonului și doi florini pentru pâine.

Cei opt cărători de sare anual primeau câte o sută <bucăți de> sare, pe care le-au vândut ei singuri, dar comitele cămării de acum înainte să le preschimbe de la ei, deoarece nu este bună existența a două camere de sare. Am aprobat de asemenea pentru cărăușii de sare, după fiecare o sută de <bucăți de> sare, să li se dea un salariu de un ban și jumătate.

Pentru fiecare dintre cei opt rotariști³, potrivit obiceiului vechi statornicit, am aprobat acordarea unui ajutor în valoare de câte trei florini jumătate.

De asemenea, am aprobat achitarea ajutorului anterior <stabilit> pentru cei patru „chepeliști”⁴ în valoare de câte trei florini și jumătate.

Am aprobat de asemenea și achitarea ajutorului anual de trei florini și jumătate pentru un băieș.

În privința vânzării *sării* de la cămară să se introducă următoarea rânduială ca o sută <bucăți de> sare să fie vândută cu șase florini <cumpărătorului>, acordându-i un adaus de cinci <bucăți de> sare, dar în aceasta să nu se țină cont nici de rudenie și nici de prietenie, fiecăruia dintre ei să le vândă la fel.

Sarea mărunță și sfărâmată să fie vândută după vechiul obicei: o povară de sare mărunță („mil-lye”) de un cal să fie dată cu șase bani, o povară de sare sfărâmată („darab”) de un cal cu douăzeci de bani.

Când iobagii camerali se duc la ocne pentru lucru, ca și în trecut, aceștia să aibă de mâncare, iar județul, pentru fiecare prezență să i se cuvină, ca și în trecut, câte două pâinișoare. Toate regulile vechi în privința <muncii> din jurul ocnei să fie respectate.

Când juzii tăietorilor de sare fac sau leagă scări, schimbă fuscei, doboară floare de sare sau fac alte lucrări necesare, aceștia să fie plătiți după orânduială, dar despre aceste plăți să le ia atestate de la juzii tăietorilor de sare, pe care, la darea socotelilor, să ni le prezinte nouă.

Vicarului de Hust, după vechea orânduială, să i se dea *anual câte două mii <bucăți> de sare*, dar el să le transporte nu cu iobagii noștri.

Sarea care se taie de către tăietorii de sare pentru *predicatorul din Sighet*, ca și în trecut, să fie dusă de el însuși.

Populația nobiliară, potrivit vechilor orânduiei, este obligată să repare drumurile cămării de sare, iar comitele cămării, la rândul său, să le asigure acestora pentru necesitățile caselor sare mărunță și sfărâmată.

Iobagilor nobililor de la Rona de Jos, care cosesc fânețea din Valea pârâului Leva' fiecăruia să nu i se dea mai mult de o povară de sare mărunță, chiar dacă aceștia ar cosi mai mult de trei zile.

Atunci când la ocne vor fi prezenți meșteșugari de la târguri pentru punerea șindriilor, faptul crivacelor (gepel) și pentru alte nevoi zilnice pe la construcții și în alte părți aceștia să fie plătiți după orânduială și obiceiul vechi.

³ Rotariștii scoteau din salină sarea impură, cea sfărâmată, dar și bucățile de sare. (David Prodan, *op. cit.*, vol. I, p. 763).

⁴ „Chepeliștii” erau îngrijitorii și mănuitorii cailor care puneau în mișcare crivacul („gepel”).

⁵ Corect „Hera“.

Să aibă grijă de pregătirea, însoțirea și pornirea corăbiilor de sare și să se străduie în tot ceea ce consideră de a fi de folos și la aceasta să țină orânduială ca fiecare corăbier să primească pentru fiecare corabie câte un florin și cincizeci de bani.

Corăbierilor să le plătească până la fiecare lor <port> al cămării după sarea <transportată> după orânduiala veche. Dacă vreo corabie cu sare se împotmolește în hotarul vreunui sat, satul să fie obligat de a o elibera, dar la fiecare loc de împotmolire, potrivit datinei, acestora să fie obligați de a li se acorda câte o sută de <bucăți> sare. Toate dispozițiile anterioare privind transportul corăbiilor de sare vor rămâne în vigoare.

De altfel, pentru toate lucrările care nouă ne-ar fi de folos și care ne privesc, dar la care el nu ar fi competent, să fie căutat căpitanul nostru din Hust și acesta să-l sprijine în toate pe comitele cămării, pentru ca noi să nu avem nici o pierdere.

Iar în cazurile în care în jurul cetății noastre s-ar ivi vreo necesitate pentru construcții ori pentru procurarea sau transportarea unor bunuri, a căror obținere ar trebui să fie făcută din veniturile cămării noastre, și despre care va fi anunțat, prin scrisorile căpitanului nostru, comitele cămării, în baza îndulelor și cererilor căpitanului nostru, să le cumpere, procure sau să le construiască pe acestea, păstrându-și pentru siguranță scrisorile căpitanului, pe care, cu ocazia socotelilor, să le prezinte: în schimb toate scrisorile căpitanului să fie de mâna sa proprie; dacă cererile căpitanului li s-ar părea a fi prea ridicate, să ne fie raportate și aduse la cunoștințele noastre, după el va afla de la noi ce are de făcut.

De acum înainte domnul comite al cămării să aibă grijă cu sârguință față de salariile și necesitățile de altă natură ale căpitanului și părcălabului cu reședință în cetatea din Hust. Să achite prompt lunar și fără vreo lipsă a salariilor celor cincizeci de călăreți și o sută de pedestri existenți în cetatea noastră de la Hust. De asemenea, să aibă grijă și de salariile celor o sută de pedestri pe care îi avem în jurul nostru în cetatea de la Ungvar, cu precizarea de a se îngriji și de construcțiile arătate mai pe larg, în articolul de mai sus.

Comitele cămării, pentru purtarea acestor griji, va avea un salariu de două sute de florini, sameșul douăzeci și patru de florini, lopătașul de asemenea, douăzeci și patru florini, chelarul care este și econom 24 florini, lucrătorul de la Sighet doisprezece florini, un bucătar doisprezece florini, un pitar de asemenea doisprezece florini, împreună cu îmbrăcămintea acestuia, un cărbunar pentru arderea manganului necesar oanei anual doisprezece florini.

Ținând cont de obiceiul vechi, potrivit căruia la cămară se obișnuiește vânzarea sării pe credit, pentru perceperea acestuia să aibă un exactor al restanțelor, salariul anual al acestuia să fie douăzeci și patru florini.

După datină, să țină în permanență doi dorobanți, care să aibă un salariu identic cu restul dorobanților de la Hust și care să aibă grijă permanentă față de scândurile și de tăietorii de sare.

Cu toate că vechiul regulament, potrivit căruia comiților cămării, pe lângă salariul lor, li se mai asigura și opt cai, a fost abrogat, dar pentru ca el să poată ajunge mai prompt la aducerea la îndeplinire a sarcinilor și pentru ca el să ne fie mai util, i-am ordonat cheltuielile de întreținere a patru cai, asemănător supușilor noștri de la Hust.

Pentru masa celor cinci persoane împreună cu el, precum și a persoanelor stabilite și a celor patru „chepeliști“ va avea anual două sute douăzeci de mierțe de grâu, cu mierța obișnuită la cămară, patru buți ardelenești de vin, doisprezece porci, patruzeci de berbeci, douăzeci de cași, șaisprezece măsuri de unt, linte, mazăre, șase mierțe de condimente; pentru cumpărarea cărnii și altor măruntaie, cincizeci de florini. Pentru cai șaptezeci și cinci mierțe de ovăz. Ovăzul pentru caii care transportă pâinea și a celor de la crivace îl lăsăm în grija dregătorului.

Iar când vor sosi oaspeții, a căror aprovizionare intră în sarcinile noastre, aceste cheltuieli chibzuite le vom deconta.

Pentru hârtie să aibă patru florini. Să țină pe lângă el un sameș, al cărui salariu anual să fie de treizeci și șase florini. Măgluitorului douăzeci și patru florini.

Pe lângă salariile stabilite, să nu plătească nimănui ceva pentru că nu le vom lua în seamă. După terminarea anului are datoria de a ne prezenta socoteală.

Dat în cetatea noastră Ungvar, ziua întâia Ianuarie anul unamiei șase sute șapte.

Comite Valentinus Drugethht (sic) de Homonna.

Documente inedite referitoare la neamul boierilor Jieni

Jienii au constituit un mare neam boieresc, având ramificații în mai multe județe ale țării, în special în cele din Oltenia¹. La Arhivele Statului din Craiova și Slatina, în unele fonduri și colecții arhivistice, se păstrează numeroase documente care oferă informații importante cu privire la boierii Jieni. Dintre acestea, publicăm un număr de 13 documente ce reflectă, în special, chestiuni legate de proprietate, cu ajutorul lor putându-se reconstitui procesul transmiterii averii acestui neam din generație în generație, precum și felul în care Jienii au trecut din rândul neguțătorilor (la origine, probabil, moșneni), în rândurile boierimii mici și mijlocii.

PAUL BARBU

1

1725 (7233) mai 20, Redea. Zapis prin care Cârstea, nepotul Oprei din Redea, județul Romanați, vinde părcălabului Radu <Jianu> de la Crușov „un răzor de vie“.

Adecă eu Cârstea ot Reade cu fâmeia mea Dumitra dat-am acest zapis al nostru la mâna dumnealui părcălabului Radului de la Crușov, precum să se știe că i-am vândut un răzor de vie din 4 răzoare, care va vrea dumnealui să-și ia, din gard până în gard, cu pământul lui și cu pomii ce va fi pe acel răzor, drept taleri 9 și banii mi-au dat dumnealui toți, depunând în mâna mea. Și când am vândut acest răzor de vie, l-am vândut de mare nevoie, că am fost dator la dumnealui căpitanul Gruda și l-am vândut cu știrea plăiașilor și l-am vândut stătători și feciorilor dumnealui. Pentru că l-am vândut de a mea bunăvoie, nesilindu-mă nimenea. Și pentru adevărată credință, i-am dat dumnealui acest zapis ca să stăpânească cu pace și de către nimenea opreală să n-aibă. Și când s-au făcut acest zapis, au fost mulți martori, care mai jos își vor pune iscăliturile.

Mai 20 dni 7233

Eu Cârstea nepotu Oprei ot Readea
Eu Mihai sin Iorgă martor
Eu popa Panea martor
Eu Sava sin Băjinaru
Eu popa Stroe martor
Eu Sava sin Sava martor
Eu Oprea din Mirea martor
Eu Nedelcu martor
Eu Dan părcălabu martor

Arh. St. Craiova, colecția Documente CLXXX/1. Orig.

2

1726 (7234) iunie 23, Redea. Zapis prin care Cârstea din Redea vinde părcălabului Radu <Jianu> de la Crușov alt „răzor de vie“.

Adecă <eu> Cârstea ot Reade, cu fâmeia mea Dumitra, dat-am zapisul nostru la Mâna dumnealui părcălabului Radului de la Crușov, precum să se știe că i-am fost vândut un răzor de vie mai de nainte. Iar acum, iar m-am rugat de dumnealui ca să-i dăm, de mi-au dat bani, și pe al doilea răzor de vie, alătura pe din jos, însă în bani gata taleri 10, ca să fie dumnealui volnic să stăpânească viea. Îi fu

¹ Paul Barbu, *Ascendenții haiducului Iancu Jianu*, în „Arhivele Olteniei“, serie nouă, VIII, Craiova, 1993, p. 71–83.

dat să fie dumnealui moșie o<ha>bnică stătătoare și feciorilor dumnealui, nepoților, strănepoților, neam de neamul dumnealui să stăpânească. Am vândut de a noastră bunăvoie, cu știrea tuturor plăiașilor care să va fi iscălit mai jos anume, și alți megiași dinprejur.

Iunie 23 dni, leat 7234

Eu Cârstea vânzător, cu fămeia <mea> Dumitra
Sava plăiașu martor
Florea martur
Stan părcălabu martor
Și am scris eu diaconu Voicu cu zisa...*

Arh. St. Craiova, colecția Documente, CLXXI/2, Orig.

* Cuvânt indescrifabil

3

1734 iunie 5. Vlădila. Zapis prin care Aga și vărul său Dobre cu nepoții lor din Vlădila vând ispravnicului Radu Jianu partea lor de moșie, 50 stânjeni.

Adecă eu Aga cu vărul-mieu Dobre dinpreună cu nepotul meu Gheorghie și dinpreună cu nepotul-mieu Trandafir și dinpreună cu nepotul-mieu Trandafir și dinpreună cu toți nepoții miei, care mai jos să vor iscăli, dat-am al nostru întărit zapis la mâna dumnealui ispravnicului Radul Jăianul, precum să știe că am vândut din partea noastră de moșie Vlădila stânjeni de moșie 50, stânjeni de palme opt, după cum iaste obiceiul, însă stânjinul pă bani 30. Și această parte de moșie am vândut-o de a noastră bună voie și dumnealui ne-au dat toți banii gata în mâinile noastre. Și când dumnealui ar avea a trage această parte de moșie, și neîmplinindu-să să fim datori a împlini unul pentru altul și toți pentru unul această sumă de stânjeni ce scrie mai sus. Drept aceia, i-am dat acest întărit zapis ca să stăpânească dumnealui cu pace și de către nimenea opreală să nu aibă. Și pentru întărirea și credința, ne-am pus numele și deagetile în loc de pecete, ca să <se> crează. Iunie 5, 1734.

Aga, Dobre sin Dobre, Cârstea sin Dobre, Gheorghie vnuu Aga, Necelul sin Gheorghie, Trandafir brat Gheorghie.

În urma zapisului, am venit eu Trandafir de am luat de la dumnealui ispravnicul Radul Jăianul bani pă stânjeni, 12, însă din partea mea de moșie din Redea, însă stânjinu pă bani 30, după cum am vândut și cealaltă parte de moșie care mai sus să numește. Și pentru credință, al doilea m-am iscălit mai jos ca să să crează.

Iunie 25, leat 1734

Eu Trandafir vânzătorul
Mihai martor
Eu Nicula părcălabul martor

Arh. St. Craiova, colecția Documente, CLXXX/4, Orig.

4

1747 mai 30. Zapis prin care Diaconul Vlad vinde logofătului Amza Jianu 21 stânjeni de moșie, pământ cumpărat de la Tudor Mängea <în hotarul Rezii, jud. Romanați>.

Adecă noi care mai jos ne vom iscăli, dat-am acest încredințat zapis la mâna dumnealui logofătului Amza Jăianul, precum să știe că am venit la dumnealui de i-am vândut partea de moșie care am fost cumpărat și noi de la Tudor Mängea, în trecuții ani, stânjeni 21, stânjenu pe bani noi 30, care face zloți 7. Care acești bani i-am luat eu în mâinile mele și i-am dat și zapisul de cumpărătoare. Drept aceea, să aibă a stăpâni dumnealui cu pace, fiindcă i-am vândut-o de a noastră bună voie și cu știrea feciorilor mei și a altor moșneni, care mai jos să vor iscăli. Iar nu cu dumnealui. Și pentru mai adevărată credință, ne-am iscălit mai jos și ne-am pus și degetile ca să <se> crează.

1747 mai 30

Eu Diaconul Vladu am vându(t) această moșie de cumpărătoare
Eu Oprea sin Armighei (?)
Eu popa Oprea Sandu

Arh. St. Craiova, colecția Documente, CLXXX/6, Orig.

5

1754 decembrie 3. Zapis prin care Dumbravă, fiul lui Andrei, îi cedează lui Radu Jianu partea sa de pământ de la Măgura Vișei, din hotarul moșiei Brâncoveanului, pentru o datorie, urmând a fi restituită fraților săi când i se vor restitui acei bani.

Scrisoarea mea la mâna dumnealui jupânului Radului Jăian, precum să se știe că mi-au dat dumnealui 6 taleri la trebuința mea și nu i-am fost dat dumnealui bani<i>, nicidecum. Și intrând la gâlceavă, n-am avut, n-am avut de unde da dumnealui bani. Ci să fie dumnealui volnic ca să stăpânească partea mea de moșie de la Măgura Vișăi ce am loată partea mea din moșia Brâncoveanului. Iar dă vor da frații mei bani<i>, să o stăpânească ei, iar de nu-i va da dumnealui bani<i>, să o stăpânească dumnealui cu pace până când îi voi da eu dumnealui bani<i>, fiindcă cu mare rugămintă m-am rugat de dumnealui de au primit această parte de moșie a mea, neavând eu bani să-i dau dumnealui. Și pentru credință am iscălit mai jos, ca să <se> crea <ză>, iscălit și alți boieri.

Decembrie 3, 1754

Eu Dumbravă sin Andrei

<Două semnături indescifrabile>

Arh. St. Craiova, colecția Documente, CLXXX/7. Orig.

6

1784 mai 24. „Carte“ referitoare la moșiile cumpărate de boierii Jieni.

Copie scoasă după cea adevărată carte a boierilor Jieni. Mai 24, leat 1784

<i>Stânjeni</i>	<i>moșie de la cine</i>	<i>1775 iunie 10</i>
2550	tot Fălcoiul după cartea de hotărnicie a răposatului căpitan Iliășco ispravnic și a celorlalți hotarnici, 7255 <1746> dec. 24. 1214 $\frac{1}{2}$ partea lui Mihai Fălcoianul stolnic, după hotărnicia de sus 1214 $\frac{1}{2}$ iar a dumnealui de la nepotu-său Radu, schimb, însă cum zapisul arată, leat 1855 mai 13. 115 de la Marica soția lui Mihai i feciorii ei, Gheorghe, Barbu, Radu i Matei, ot leat 7254 <1746> apr. 18 2250	
1206 $\frac{1}{2}$	toată moșia Osisa, după cartea de hotărnicie a 12 boieri hotarnici: Tudor paharnic, Greceanu Constantin Comneanu, căpitan Șerban Fărcășanu, Matei Fărcășanu, Gheorghe Berindei, Constantin Drăgoescu, Iordache Fireta, Stanico căpitan ot Caracal, Cârstea Izbiceanu, Preda Prejbeanu, Sărbănu căpitan ot Balș leat 7724 <1716> sept. 1, după cum arată zapisele de cumpărătoare i de moștenire.	
125	partea Fălcoienilor după cartea de hotărnicie a lui Iliăș căpitan ispravnic, ot leat 7225 <1716> dec. 24.	
506	zapisul lui Mihai sin popa Nicolae i Ene brat ego Fălcoianu vânzător, ot leat 1726 mai 30.	
4387 $\frac{1}{2}$	toată suma la aceste trei moșii taleri 2925 pă bani 80.	

Dându-să și zapisele cele vechi, peste tot zapise nouăzeci și cinci i hrisoave șasă i o poruncă domnească, care face peste tot zapise și hrisoave o sută trei. Care pe această sumă de stânjeni, ce coprinde în

dos, am primit toți banii, însă întâi taleri 2000, i al doilea taleri 666. ghenarie 30, 1775, atât la datul zăpizilor taleri 259, care fac peste tot taleri 2925, ce i-am primit pã toți în mâna mea. 1775 iunie 20.

Safta Fălcoianca și Fălcoianu adeverez.
Soasă de Nicolae Borzescu hotarnic.

Arh. St. Craiova, colecția Documente, CCXXI/3. Copie.

7

1792 februarie 9, Craiova. Ancheta făcută de protosinghelul Episcopiei Râmnicului și Departamentul judecãtoresc de patru din Craiova în privința moștenirii averii rãposatului Radu Jianu de cãtre urmași, între care existau neînțelegeri.

Fiindcã Gheorghitã Jãianu au jãluit Mãrii Sale prea înãlțatului nostru domn Io Mihail Constantin Suțu voievod, pentru dumnealui vãru-sãu Grigore Jãianu biv vel clucer za arie, arãtãnd cã, întãmplãndu-sã moartea tãtãni-sãu Iancu Jãianu (și el rãmas nevãrstnic), toate cele rãmase lucruri pãrintești ale moșu-sãu Radu Jianu le-au fãcut zapt rãposatu sluger Amza Jianu, tatãl numitului clucer, fiind frate mai mare, neapucãnd frații între dãnșii atunci a se împãrți.

Și acum viindu-ș*<i>* jãluitoriu în vãrstã, cere clironomia pãrinteascã sã i sã dea întru a sa stãpãnire partea tãtãne-sãu, ce sã va cãdea din moșii, țigani, dobitoace și bani gata ce ar fi rãmas. Dupã a cãruia jalbã, poruncindu-sã de cãtre mãria sa vodã a sã cerceta pricina aceasta aicea la Divan și de nu sã vor odihni vreo parte sã meargã și la luminatu Divanu mãrii sale. Deci fiind aceasta clironomie pãrinteascã și cerãnd amãndouã pãrțile, întâi de cãtre noi, ni s-au ș*<i>* poruncit prin pitac de cãtre dumnealui biv vel cãmãraș Costache Suțu, caimacanul Craiovii, sã intrãm în cercetare, de ori fiind cãrți, scrisori, dovezi ce va fi avãnd și o parte și alta și, în frica lui Dumnezeu, fãr de nici un hatãr la vreo parte, sã facem cuviincioasa alegere în scris, cu care sã iasã ș*<i>* la Divan ca sã li sã poatã izbrãni pricina. Pe care au și adus mubașiru cel orãnduit înaintea noastrã, atât pã Gheorghitã Jãianu, jãluitoriu, cãt și pã vãru-sãu Grigorie Jãianu, i pe cumnata dumnealui Ilinca, soția rãposatului fraține-sãu Costache biv vel logofãt. Și intrãnd în cercetarea pricinii, am întreat pe dumnealui cluceru i pe cumnata-sã ce au sã rãspundã pentru aceasta și ziserã cã pricina aceasta este de treizeci de ani și mai bine și nu știe mai mult ce sã rãspundã. Iar cãt pentru împãrțea casii pãrintești, aratã cã au și fãcut împãrțea pãrinții dumnealor pãnã trãia, arãtãnd și o foaie scrisã, cu leatu 1764 ghenar 19, ce zice cã iaste iscãlit de Iancu Jãianu, tatãl lui Gheorghitã jãluitoriu. Prin care foaie aratã atãl împãrțea țiganilor, cu numele lor, de suflete șai-sprãzece, i doo moșii, anume Grojibod și Grãdinile, ce scriea cã au venit partea frãțini-sãu Amzii Jianu, iscãlitã de Amza Jianu, cuprinzãtoare pentru patrușprezece suflete de țigani și de doao moșii, anume: Vlãdila și Redea, care scria cã au venit în partea frãțini-sãu, Iancu. Care aceastã foae în dos sã vede încã adeveritã și de Hagii Voico Jãianu, unchiul dumnealor (care în dosul acei foi sã vede cã cel ce au scris au ș*<i>* iscãlit, fiindcã Hagi Voico, zice cluceru cã au știut carte). Pentru care rãspunsã numitu Gheorghitã jãluitoriu cum cã dintr-acești țigani ce sã numesc în acea foae de împãrțea numai opt suflete au luat, iar nu mai mult. Și mai zice cum cã și aceastã foae, ce zice cluceru Grigorie cã iaste de împãrțea, i-au dat-o vãru-sãu Costache Jianu cu vãru-sãu Grigorașcu, de sunt acum patru ani. I cu altã foae cu leat 1779, coprinzãtoare pentru zapisele de cumpãrãtoarea moșii Redea, fiindcã toate scrisorile și ale acelor douã moșii, Redea i Vlãdila, au fost tot în mâna unchi-sãu slugeru Amza. Dar înpotriva acelor foi de împãrțea, ce spre îndreptare le aratã cluceru Grigore Jãianu ș*<i>* cumnatã-sa Ilinca ne aratã Gheorghitã Jãianu o poruncã scrisã de la ghenarie 20, leat 1764 (cu o zi mai în urma acelor foi de împãrțea) a dumnealui biv vel agã Manolache, ce au fost caimacaul Craiovii, ce scrie cãtre dumnealui Constantin Racoviceanu biv vel șãtrari cãtre cucernicu protopop Mihai ce au fost luat despre partea slugerului Amza Jãianu, i cãtre cucernicu protopop Samoil, ispravnicu Episcopiei ș*<i>* cãtre chir Nica ce au fost luat despre partea Iancului Jãianu, fiindcã au fost dat jalbã amãndoi frații, cã au între dãnșii de socotealã pentru clironomia casii pãrintești. Și sã porunțește mai sus numiților boieri printr-acea poruncã sã-i socoteascã de toate pricinile ce au între dãnșii, lucruri mișcãtoare și nemiscãtoare, și dupã socoteala ce le va face, care cum va rãmãnea datori, sã dea înscris.

Ne-au mai arãtat numitu Gheorghitã jãluitoriu și o jalbã ce au dat tatã-sãu Iancu Jianu la mãria sa Ștefan Racovițã voievod tot pentru frate-sãu Amza (cu cinci luni în urma poruncii caimacamii de mai sus numitã), prin care aratã cã, murindu-le pãrinții, numitu frate-sãu fiind mai mare au coprinsu atãt casa cãt ș*<i>* totã iconomia casii pãrintești și pe dãnșul l-au scos afarã și stãpãnește singur, de au fost pãnã atunci șase ani, fãcãnd cerere prin jalbã spre a sã orãndui la dumnealui caimacamu Craiovii ca sã le orãnduiascã socotitori pe dumnealui banu Geanoglu (fiind paharnic) i pe protopopul Mihai i pe unchiul lor Hagi Voico i pe vãrul lor (paharnic) Hagi Stan ș*<i>* sã aducã pe frate-sãu sã-l pue fațã la socotealã.

După a căruia jalbă se vede carte legată a Mării Sale Ștefan Racoviță voievod de la leatu 1764 iunie 1, cu cinci luni în urmă foilor de împărțeală, precum s-au mai zis. Poruncind către dumnealor biv vel stolnic Diamandi, ce au fost caimacam, ca să rânduiască pe socotitorii ce au cerut jăluitoarii în jalbă, să-i socotească și să-i aleagă după cum va fi cu dreptate să-i împărțească ca să nu mai meargă cu jalbă. Căroră cerându-le noi acel comision de împărțeală ce le va fi făcut orânduții boeri după porunca dumnealui caimacamului, zice numitu jăluitoari că la casa lor nici un comision n-au putut găsi de vreo împărțeală, pentru care poate să primească și blestem că prin știință nu-i iaste. Ci și de va fi vreo împărțeală a casii, precum zice văru-său, cluceru Grigorie, trebuie să fie iar în scrisorile unchi-său Amzii, după cum au fost și toate cărțile moșiilor (ca la un frate mai mare ce au fost), pe care de sunt acum 13 ani trecuți i le-au dat ale moșii Redea și Vlădila, după multă cerere ce au făcut, când, tocmai atunci, în stăpânirea moșiilor au intrat. Și făcea numai Gheorghii cerere ca să scoată față văru-său cluceru Grigorie atât comisionu pentru împărțeală de cele părintești cât și catastihul casii al moși-său Radului Jianu, unde s-au arătat toată părăusia părintească, atât lucrurile nemișcătoare... * gata, precum și până la cel mai mic lucru. Înprotriva aceasta răspunse cluceru Grigorie Jăianu că acel comision de împărțeală în știrea dumnealui nu este și<i> poate primi și<i> carte de blestem că nu știe, cât și pentru catastih de la moși-său Radu Jianu, ce-l cere văru-său, iarăși<i> nu știe. Arătând spre îndreptare și diata tatini-său slugeru Amza Jianu, cu leat 1783 august 22, în care scrie că în trecuți ani, după ce s-au împărțit cu frate-său lancu, l-ar fi mai tras la judecată în Divanul Craiovei, care s-au și orânduie sătraru Racoviceanu și protopopul Mihai să le ia seama. Și după poruncă scrie că le-au făcut și comision. În care comision sunt căteva ponturi și asupra frățini-său lancu și asupra sa, cu carte de blestem și nehotărându-să atunci, că Dumnezeu au dat pedeapsă cu moarte, care și-ar fi cerut ertăciune. Iar mai cercetându-se acel comision, adeverează că toate scrisorile sale ar fi adevărate, iar nu cu vreo asupreală asupra frățini-său. Iar cât pentru ponturile cele ce le-au arătat frate-său lancu ar fi cu greșeală, care diată se vede cu pizmuire asupra frățini-său.

Mai arată cluceru Grigorie Jăianu doaa catastișe, unu cu leat 1749 ale tătine-său (că altele de ale moși-său că le-au mai găsit) și altu cu leatu 1757 ghenarie 1, prin care, întru una să arată de câtă negoțorie s-au făcut la acei ani, arătând cine câți bani și-au pus și ce au luat anume și printr-altu să arăta de cheltuiala casii, de venitu de la moartea răposatului taică-său încoace. În care prea puțin capital de bani să văd numit<i> la negoțoriile ce au fost făcând. Înprotriva căroră catastișe, arată Gheorghii jăluitoari o foae cu leat 1748 ghenarie 12. Și cu toate că nu fu iscălită de nimini, dar din arătarea ce să face, numind de câți bani scrie că au dat condeae-condeae și la ce au în mâna Amzii ca să facă negoțorie, pre bune și<i> ales, să înțelege că iaste a însuși<i> Radului Jianu, tatăl Amzii și al lancului, fiindcă și unele condaea s-au dovedit precum în catastișele cele mai sus numite ce le-au arătat cluceru Grigorie. Și să arată printr-această foae că, până la anu 1752, au rămas la Amza din toată socoteala taleri 2212 bani 30, care acești bani scrie că sunt să umble la negoțorie.

Să mai văzu la mâna lui Gheorghii jăluitoari și un răvaș scris de la martie 19 leat 1767, tot al răposatului sluger Amza Jianu, unchi-său, cu trei ani și doao luni în urma foilor acelora ce zicea cluceru Grigorie că ar fi din împărțeală. Prin care făcea răspuns către Bălan, tatăl lui Gheorghii cel vitreg, cum că au fost scris pentru casa răposatului ca să vie să pue la o cale, însă de să va putea, iar de nu, îi hotărăște că va rămânea până va veni dumnealui vel ban la Craiova. Și-i scrie cum că de vreme ce l-au căștigat, de le este frate, la cele ce-i va da mâna, să chivernisească până va veni și dumnealui la Craiova și cum va fi bine așa va rămânea.

Deci fiindcă numitu clucer Grigorie cu cumnată-sa arată că au făcut împărțeală casii părintești dumnealor și cum că și partea de dobitoace ce i s-au căzut lancului iarăși s-au luat-o, arătând și o foae neiscălită, ce au fost pentru dobitoacele casii, unde să arată încă și ce dobitoace au luat lancu. Și arăta deosebit și o adeverință scrisă de acum a unui Pană Mazălu, prin care adeveria că el au fost om al casii dumnealor și că având dumnealor patru moșii, anume Grojdibod, Grădinile, Vlădila și Redea, și pă acea vreme când s-au împărțit dumnealor au fost moșia Grojdibod pustie, fără oameni, și Grădinile au fost leș<i> de mărăcini, nefiind sat, iar Vlădila au fost sat, de-și<i> făcea bucate și alte iconomii ale casii, iar moșia Redea fiind sat și vie în îngrădită, în care făcea sumă de vedre de vin. Și la împărțeala dumnealor fiind moșia Vlădila i Redea cu sat, iar celelalte doao fără sat și lancu fiindcă au fost mai mic au fost căutând să ia moșile cele cu sat. Și care pricină au fost atunci între dânșii. Și Amza văzând pă frate-său că ar fi om foarte răpitori și-au ridicat plugurile după acele doao moșii de ... * la arat, rămâind asupră-i Grojdibod și Grădinile.

Cât și pentru împărțeala dobitoacelor, arată că și-au luat partea ce i s-au căzut și din dobitoace și din alte ale casii.

Asemenea adeverea în scris și un Barbu plugaru, cum că lancu Jianu au scos plugurile frățini-său din moșia Vlădila și de și-au făcut cuprinsu acolo. Care pe aceștia, zicea numitu cluceru Grigorie că-i are de mărturie, n-ar fi primit să-i aducă de față.

Înprotriva căroră măcar că arată numitu Gheorghii jăluitoari iarăși o adeverință a oamenilor di la Redea prin care adeveria ei de moșii și de frați până la moartea lancului Jianu, neștiind cum că au

fost împărțiți și cum că după moartea Iancului au fost stăpânind Amza: Redea și Vlădila, până în zilele Mării Sale Alexandru voievod, când de atunci încoace le-au fost stăpânind Zoița, muma lui Gheorghită. Și moșiile Redea și Vlădila nu să potrivesc cu moșiile ce le stăpânește Grigorie, vâru-său, Grădinile și Grojdibod.

Ci pentru că s-a descoperit adevăru<l>, am zis lui Gheorghită să întrebe pe mumă-sa să arate ce dobitoace știe că au adus bărbatu-său în casa sa și ne-au adus adevărînță în scris că au adus opt tipsii, 12 talere și o tavă de cositor. Care acestea arată că le-au luat răposatu din casa tălâni-său cu sila, i patru epe, i patru vaci, iarăși știe că avea. Iar de au fost de la tată-său sau cumpărate de răposatu, nu știe. Și mai arată că totdeauna avea gălceavă pentru casa părintească, până când au murit, și atunci la moarte-i au fost trimis ca să vie frate-său, Amza, aici. Și sosind până a nu muri, știe că-i zicea frățini-său să nu fie iertat de Dumnezeu de nu i-a împărțit casa părintească drept și de nu-i va fi milă de copii. Și acum că pentru jalba i cartea domnească iarăși i-au zis să le păstreze și să fie ertați copiii de Dumnezeu de nu va căuta cu frate-său. Aceasta scrie și în frica lui Dumnezeu mărturisește.

Drept aceea, după cercetarea ce am făcut și de vreme că la mâna jăluitarului Gheorghită Jianu să vede chiar poruncă a dumnealui caimacamului scrisă de a doao zi după acele foi ce le arăta că sunt de împărteală, prin care orânduște boeri împărțitori, cât și în urmă peste cincii luni iarăși au fost jăluit tată-său la domnu, cerând iarăși împărteală. Și au fost adusă și poruncă domnească pentru împărteală, și întâmplându-să Iancului Jianu moartea, n-au apucat să ia împărteala săvârșită.

Însă să dovedește din răspunsul slugerului Amza Jianu, ce face către Bălan, tatăl lui Ghiță cel vitreg, că viind la Craiova cum va fi bine, așa va rămânea; din care să înțelege că să vor împărți și măcar de să și vede acele doao foi de împărteală (la care puneu temeiul cluceru Grigorie), dar dă bănuială de a fi neadevărate și făcute cu vreo iconomie (fiindcă scrisorile toate ale moșilor i cu acestea au fost în mâna răposatului Amzii). Mai ales că în jălbile ce sunt date de Iancu Jianu nu să pomeneste cum că s-au împărțit și să nu să mulțumească pe împărteală, ci numai zice că frate-său, fiind mai mare, au coprinsu toată casa părintească și pe dânsul l-au scos afară și stăpânește singur.

Și fiindcă pravilile poruncesc că pâră de moștenire să să pornească de către moștenitori până la 30 de ani, după moartea celui obraz ce l-au moștenit, iar când moștenitorul va fi foarte nevârșnic și nu va avea epitrop, atunci acest soroc de treizeci de ani începe a să număra după ce va veni la vârsta de ani 14.

Așa dar, fiindcă și Gheorghită Jianu au fost rămas nevârșnic și epitrop n-au avut, pentru că mumă-sa (după moartea soțului ei) s-au fost și măritată al doilea, și n-au avut cine să-i caute mai nainte ră-masele părintești să le împarțe. Pentru aceea, după puterea praviliilor, bună îi iaste cererea numitului Gheorghită, fiindcă și tată-său în multe rânduri, până au și murit, să vede că au tot pornit jălbi, făcând cerere de împărteală. Și găsim și noi cu cele ca să să împartă de iznoavă toată casa părintească. Și prin bună dovadă, ce să va găsi moșii, vii, țigani, cât și bani părintești, și măcar verice lucru, afară din ceea ce cu bună dovedire să va descoperi că sunt cumpărate și agonisite de însuși Amza Jianu, acelea numai nu au a intra la împărteală, iar celelalte toate la un fir să se împarțe frățeste și deopotrivă. Iar când numitu clucer Grigorie va arăta de față comisionu cel de împărteală al casii părintești ce să cuprinde și în diata răposatului sluger Amzii Jianu, taică-său (care de noi într-atâta rânduri i s-au cerut și au zis că nu-l are), atunci să va face deosăbită cercetare. Ci noi de cercetarea ce am (cercetarea ce am) făcut arătăm. Iar cea desăvârșită hotărâre rămâne a să face de către Divan.

1792 febr. 9. Craiova

Săvastis protosinghel Barhu Otetelișanu (biv vel clucer za aric, Hagi Stan Jianu vel logofăt (?))

Arh. St. Craiova, colecția Documente, CLXXX/21. Orig.

* Indescifrabil

8

1793 iunie 15. Craiova. Raport al Căimăcămiei Craiovei către domn privind cercetarea pricinii dintre Gheorghită Jianu și clucerul Grigore Jianu, vărul său, pentru moștenirea averii bunicului lor, Radu Jianu.

Prea înălțate Doamne,

Gheorghe Jiianu, sin răposatu Iancu Jiianu, au jăluit Marii Sale pentru vărul său, clucerul Gri-gore Jiianu, sin slugeru Amza Jiianu, zicând că murind moșul lor Radu Jiianu, până a nu face împărtea-

lă fiilor săi, toată perusia au rămas supt stăpânirea unchi-său Amza, tatăl părâtului, fiind mai mare. Și tată-său Iancul, cu toate că în multe rânduri și prin judecăți au cercat a să împărți, dar întâmpinându-i să moarte, au rămas neîmpărțiți. După ce și-au venit în vârstă, și-au cerut părinteasca clironomie de la vărul-său, ca să o ia supt a sa stăpânire. Și fiind părâtul cu putere de bani, n-a putut a-l supune să-l judece, până în cea după urmă domnie a Mării Sale Mihai vodă Suțul. Jăluind i s-au făcut poruncă către caimacamul Craiovi și adus fiind vărul-său Grigore de către dumnealui, au fost orânduți de a li să teorii diavoraul de către sfinția sa părintele Săvastis împreună cu boierii judecători ai Departamentului de patru. Unde după cercetarea ce cu amănuntul s-au făcut, după înscris, arătările ce au avut, prin care s-au descoperit că nu au fost împărțiți frați și au câștigat dreptatea de a împărți cu vărul-său toată perusia cași mișcătoare și nemișcătoare și bani. După care alegere, nemulțumit fiind vărul-său Grigore, de al doilea au fost orânduți la dumnealui paharnicu Jianu și la părintele Săvastis. Iarși, unde arătând dumnealui paharnicu o foaie ce au găsit-o în cărțile tătâni-său, cuprinzătoare pentru comoră, dumnealui de loc ocărându-l l-au scos afară. Și peste zece zile s-au pomenit că s-au chemat la Divan și au auzit altă anaforă cetindu-să, anerisind pe cea dintâi, cu coprindere că numai un loc de casă și o zalhana să o împărta de frați. Care nu numai au încredințat-o a fi bună, dumnealui caimacamul de atunci cu boierii Divanului, ci încă s-au și trimis la București de a să întări de Măria Sa vodă, fără de a-i da voie a să înfașșa cu vărul-său după apelația ce făcuse către Măria Sa, precum s-au și întărit, nefiind nicio parte de față. Și cere acum a fi aduși înaintea înălțimii sale să și afle dreptatea. După a căruia jalbă, de cătră înălțimea sa mi să poruncește, de la februarie 24, dintr-acest an, ca însumi/ i/ eu să teorisăsc pricina aceasta, făcând și îndestularea jăluitoarului la dreptatea ce va avea cu împlinire. Iar fiind pricina într-alt chip, să înștiințez Mării Sale până larg.

După care luminată poruncă, înfașșându-să amândoa părțile înaintea mea, am făcut cerere mai întâi lui Gheorghe Jianu ca să-mi arate ceea anafora a sfinții sale părintelui Săvastis cu a boierilor departamentari, prin care zice că și-au aflat dreptate. Și răspunsă că după ce s-au năpăstuit prin judecata paharnicului Jianu și a Divanului i s-au oprit și ceea anafora la canțilaria de aici. Deci, căutându-să, s-au găsit și s-au văzut scrisă la leat <17>92 februarie 9 și iscălită de sfinția sa părintele Sevastis, fiind protosinghel, și de boierii departamentari, cu coprindere că la întrebarea ce s-au făcut dumnealui cucernicului Grigorie i cumnată-sa Ilincăi, soția răposatului Costache Jianu, fratele clucerului, au răspuns că această pricină fiind veche peste ani 30, mai mult nu știu, fără de cât frații amândoi, Amza și Iancul, s-au împărțit până trăia. Arătând și o foaie de împărțeală cu leat 1764 ghenarie 9, zicând că iaste iscălită de Iancul Jiianu, tatăl jăluitoarului, cu coprindere de împărțeala țiganilor, cu numele lor, de suflete 16, i doao moșii, Grojdibodu și Grădinile, care au venit parța frățini-său Amzii Jiianului. Și asemenea foaie și tot dintr-o zi scrisă s-au văzut și la mâna lui Gheorghe Jiianu, iscălită de Amza cuprinzătoare pentru 14 suflete de țigani i doao moșii, anume Vlădila și Redea, ce au venit în partea frățini-său Iancul, adeverită fiind cea foaie și de Hagi Voicul Jiianul, unchiul dumnealor. Cu toate că s-au văzut că cea adeverire ce s-au scris despre partea Hagi Voicului s-au iscălit tot de acel ce au scris, zicând și cluceru Grigorie că n-ar fi știut carte. La care au răspuns Gheorghe cum că dintr-acești țigani ce să numesc în foaie de împărțeală, numai opt suflete au luat, iar nu mai mult, și cum că această foaie ce să numește de împărțeală i-au dat-o verii săi Costache și Grigore, numai de patru ani, împreună și cu o foaie de zapisele moșii Redea, căci toate cărțile casii au fost la unchiu-său Amza. Arătând mai vartos împotriva acelor foi de împărțeală ce, spre întreprtare, s-au arătat de pârât o poruncă a dumnealui biv vel agă Manolache, caimacam al Craiovi, scrisă de la leat 1764 ghenarie 20, cu o zi în urma foilor de împărțeală ce s-au arătat, prin care poruncește dumnealui șetrarului Costandin Racoviceanu i cucernicului protopop Mihai, ce au fost luați despre partea slugerului Amzi i cucernicului pro<tosinghel>, ispravnicu Episcopiei, Samoil și chir Nicăi, ce au fost luați despre partea Iancului Jianu, fiindcă au fost dat jalbă amândoi frații că au între dâșii pricină de socoteală pentru clironomia cași părintești. Deci să aibă dumnealor să-i socotească de toate pricinile ce au lucruri mișcătoare și nemișcătoare. Și după socoteala ce va face, care cui va rămânea datoră să dea înscris. Asemenea au mai arătat jăluitoar și o jalbă ce au dat tată-său Iancul la măria sa Stefan Racoviță voevod, tot pentru frate-său Amza, prin care jăluește că, murindu-le părinții, frate-său, fiind mai mare au coprins toată perusia cași părintești și pândănsul l-au scos afară, stăpânind singur, de au fost până atunci șasă ani, făcând cerere spre a să porunci dumnealui caimacamului Craiovi ca să le orânduiască socotitorii pă dumnealui răposatu ban Geanoglu, fiind paharnic, și pă protopopul Mihai i pă unchiul lor Hagi Voicul și pă vărul lor paharnicul Hagi Stan ca să aducă pă frate-său să-l puie față să să socotească. După a căruia jalbă, carte legată a mării sale de la leat 1764 iunie 3, cu cinci luni în urma acelor foi de împărțeală, poruncind dumnealui stolnicului Diamandi, ce au fost tot caimacam, ca să le orânduiască pe ceruți și socotitori să-i împărțească cu dreptate ca să nu mai jăluiască. După care, de către judecată cerându-li-să vreo alegere ce li să va fi făcut atunci, amândoa părțile au răspuns că pot primi și blestem cum că nici o alegere nu au, zicând jăluitoar că toate cărțile cași părintești au fost înmănată Amzi, iar cluceru Grigore au arătat diata tătâni-său slugeru Amzei cu leat 1783 avgust 22, în care scrie că în trecuți ani, după ce s-au împărțit cu frate-său Iancul, l-ar fi mai tras la judecată în Divanul Craiovi, care s-au și orânduit șetrarul Racoviceanu și protopopul Mihai să le ia seama. Și după poruncă, scrie că le-au făcut și comision în care sunt câteva potiri (?) și asupra frățini-

său Iancul și asupra sa, cu carte de blestem. Și nehotărându-să atunci, că Dumnezeu i-au dat pedeapsă cu moarte, care și-ar fi cerut iertăciune. S-au mai văzut la mâna jăluitarului și un răvaș scris cu leat 1767 martie 14, al răposatului sluger Amza, cu trei ani și doao luni în urma foilor acelora, prin care făcea răs-punsul lui Bălan, tatăl jăluitarului, cel vitreg, fiindcă i-au fost scris pentru casa răposatului Iancul ca să vie să-i puie la cale, însă de să va putea, iar de nu, îi hotărâște că va rămânea până va veni dumnealui vel ban la Craiova. Și scrie cum că de vreme că l-au câștigat, de le este frate, la ce-i va da mâna să chib-zuiască, până va veni dumnealui la Craiova și cum va fi bine, așa va rămâne. Care după aceste dovedite arătări ce s-au zis și după puterea pravililor prin care să dă soroc de ani 30 de a să porni pâra de moște-nire de către moștenitori, după ce va veni în vârstă de ani 14, s-au dat dreptate jăluitarului ca de iznoa-vă să împărță frățește toată casa părintească ce s-ar găsi, prin bune dovezi, când clucerul Grigore nu va arăta acel comision ce să coprinde în diata tătâni-său (care au zis că nu-l are). Am cerut și de la cluceru Grigore anaforoa prin care i s-au dat dreptate și s-au văzut scrisă de la leat /1792 mai 31, iscălită de sfinția sa părintele Sevastis și de dumnealui paharnicu Hagi Stan Jianu, teorisită la iunie 15 de Divanu Craiovi<i> și la avgust 28 întărită de măria sa Mihai voevod, care prea cu luare aminte teorisind-o spre a putea găsi temeinică îndestulare de a să anerisi sineturile jăluitarului ce s-au arătat mai sus. Deci să văzu că cluceru Grigore au fost mai arătat doi fo cu leat 1759 martie 26, de ani 33, iscălite de biv vel logofăt Nicolae Dobrosloveanu și Matei Prejbeanu căpitan, cu una arătând că din porunca dumnealui paharnicului Atanasie caimacamu au făcut socoteala de venitul casăi ce s-au luat și ce cheltuială au fă-cut amândoi frații, și cu altă împărțeală țiganilor casii ce pă anume au făcut, după cum s-au învoit amân-doi frații. Asemenea au mai arătat și pe alte date foi de împărțeală, cu leat 1764 ghenarie 19, un catastih neiscălit, în care arată anume toată perusia casii Iancului că prețu, (sic!) cum la lipsa zăstrilor Zoiții, so-ția Iancului și muma jăluitarului, iarăși pă anume prețuile, din care zic ca să poci înțelege, că temându-să Bălan de lucruri întâmplătoare, au făcut catagrafia casii împreună cu Amza, ca să știe ce iaste al copii-lor Iancului. Și măcar că s-au văzut cum că Iancul cerând judecări prin jâlbi, pă urma acelor foi de îm-părțeală, dar să arată că au fost împărțiți, mai vârtos soția, muma jăluitarului, au și vândut o vie de la Caracal ce au fost venit în partea bărbatu-său (la care Gheorghe răspuns cum că acea vie nu știe de au fost părintească sau diată sau agonisită, fără decât au avut-o în stăpânire când altă perusie părintească nu mai stăpânea) și cum că moșia Redea și Vlădila s-au stăpânit tot de Iancul. Dând de aceasta mărtu-rie în anafora însuși paharnicul Jianul, fiindcă i-au fost venit în parte și moșia Redea. La care jăluitarul răspuns cum că de ani 14 încoaci, de când s-au dat sup stăpânirea mumă-sa, aceste doao moșii Redea și Vlădila, pe unchi-său Amza nu știe să fi stăpânit acei 50 stânjeni de dar, ci tot dumnealui paharnicu i-ar fi stăpânind și până acum. Și pentru împărțeala vitelor de vacă au fost arătat cum Barbul Stegaru că, după ce le-au împărțit, Iancu le-au adus la Simnicul de Sus de au făcut vâcărie, și pentru cai iarăși au dat mărturie răposatul sărdar Ioan Brătășanu că i-au împărțit și au pus fiecare frate fierul lui. De unde să cunoaște că s-au fost împărțiți frații și nu au fost mai rămas altă pricină, făr decât numai cât să co-prinde slugerului Amza pentru acel comision ce rămâne a să face iabrăbire (sic!) prin blestem, și la o parte și la alta. Și să găsește cu cale după cărțile ce s-au arătat mai sus de a nu mai intra la altă împăr-țeală, fără decât un loc de casă și un loc de zalhana. acelea să le împarță cu jăluitaru frățește. Și câți ți-gani din partea taică-său îi va dovedi la verii lui, să-i ia cu prăsila lor.

Dar fiindcă jăluitaru<u> n-au fost odihnit, puind temeii la porunca răposatului aga Manolache, ce iaste pă urma foilor luat și la jalba tătâni-său și la porunca Mării Sale Stefan voevod, pentru aceasta spânzură hotărârea la voina Mării Sale lui vodă.

Deci după toată cercetarea ce cu amănuntu le-am făcut și eu, văzând și acele sineturi ce s-au arătat mai sus, măcar că în anaforaua după urmă numai după măririle (sic!) din gură să vede voință de a să arăta că s-au împărțit frați<i>, iar după sineturile jăluitarului spânzură hotărârea cea de a văzărșită la bunăvoința Mării Sale lui vodă. Dar de vreme că să arată acea poruncă a răposatului agăi Manolache cu deslușire (care iaste făcută cu cinci ani și doao luni pe urma foilor dintâi și cu o zi pă urma foilor de al doilea) și cu coprinde că amândoi frații au cerut împărțeală de lucruri mișcătoare și nemiscătoare, care poruncă o încredințează (însă după a sa voință) și însăși răposatul sluger Amza prin diată că au fost orânduți la șetrarul Racoviceanu și la protopopul Mihai (numind numai pe cei despre partea dumnealui sunt luați) și că le-au făcut comision, dar pedepsind Dumnezeu pe frate-său cu moarte nu li s-au hotărât, rămând pricina de jurământ și la o parte și la alta. De unde curat să dovedește că n-au putut să să învoiască de a să împărți (măcar că și la acel comision ce să coprinde în diată dă cătră cluceru Grigorie s-au tăgăduit că nu l-ar avea). Asemenea să deslușește pe împărțeala fraților și din jalbe ce peste cinci luni au chinisit (sic!) Iancul către Măria Sa Stefan voevod, după care orânduindu-se alți so-cotitori, să cunoaște că murind Iancul n-au apucat să facă nicio izbrânire de împărțeală, căci nici răposa-tul sluger Amza de jalba după urmă nimic nu pomeneste. Care jalbă este cea mai temeinică mărturie că nici o împărțeală n-au făcut sau nu au fost mulțumit Iancul după împărțeala ce făcea frate-său Amza, iar pentru că vor a dovedi boierii cercetători acei după urmă anaforale că să cunoaște împărțeala fraților din mărturiile ce s-au arătat pentru împărțeala vitelor de vacă și la pentru țigani și pentru acea vie ce s-au vândut de Zoița, muma jăluitarului (pentru care vie iaste jăluitaru în bănuială că ar fi fost ago-nisită de tată-său), care dintr-aceste arătări, în vreme când să dovedesc jâlbi chinisite de amândoa par-

șile nu să înțelege alt fără decât cunoscut este că au luat și Iancul din casa părintească ce au putut. Dar împărțeală desăvârșită n-au făcut. Mai vârtos, deslușindu-să aceasta (deosebit de mai sus numitele sine-turi) și din locu casălor i al zalhanali<i> (cu care prin anaforoa după urmă împărțășesc pă jăluitoari), că de s-ar fi făcut împărțeală și ar fi bune foile ce s-au zis, să cădea a să coprinde și aceste locuri și nu să cu-venea a să mai împărțăși acum Gheorghe. Să mai vede din anaforoa după urma, că s-au pus temei și la acel catastih neiscălit ce l-au arătat cluceru Grigore că ar fi fost făcut Amza cu Bălan pentru perusia ca-săi Iancului, pentru lipsa zestrelor soții sale. La care, de vreme că Iancul să dovedește că n-au făcut nici o împărțeală (muma jăluitoarului după ce s-au căsătorit), eșită fiind din epitropie. Și tată-său cel vitreg de ar fi făcut și cu iscălituri și cu mărturii învoire și orice catastih iarăși după puterea pravilelor putea a le categorisi Gheorghe cu cât mai vârtos că s-au găsit și neiscălit acel catastih. Și răposata mumă-sa Zoiți mărturisește la moartea sa, prin dietă, cu sufletul ei și în frica lui Dumnezeu, că nu știe ca să fi împărțit cu soțul ei cumnatu-său Amza nicidecum. Fără cât știe că casa au fost de frați și totdeauna avea gâlcea-vă ca să <sa> împărțească; și că după moartea soțului ei au stăpânit toată casa socru-său cumnatu-său Amza, iar doao moșii, anume Redea și Vlădila, i le-au dat de patrusprezece ani în zilele Mării Sale Alexandru voievod Ispilanti, după multă rugăciune ce i-au dat. Care diată să văzu și de mine scrisă dintr-aceu următor an martie 30. Peste aceste trei sineturi, ne mai arată Gheorghe Jianu și o foaie de socoteala moșii Grojdibodu i Grădinile i Vlădila, iscălite fiind de Amza Jianu și scrise de la leat 1763 de-chembrie 3, care au făcut-o cu frate-său Iancu și împart bucatele ce au ieșit pă trei ani, care și această foaie cu indestulare deslușăste că nu s-au împărțit frați<i>. Deci de vreme că la mâna jăluitoarului să văd atâtea sineturi și dovezi înscrise arătând cu destulă lucrare că răposatul Iancu Jianu nicidecum n-au ră-mas mulțumit nici izbrânire de împărțeală nu s-au făcut. Pentru aceea, după puterea pravilelor, gășesc cu cale a avea dreptate Gheorghe Jianu i cumnată-sa Ilinca, toate lucrurile cele nemicătoare i bani<i> casăi moșului lor Radului Jianu, precum și țigani i vite ce să va dovedi prin vrednice mărturii că nu au luat pă în doao deplin răposatul tată-său Iancul, și când să vor împărți, atunci să vor teorisi și catastihle de perusia casii și o parte și alta. Eu, dă ce cu amăruntul am făcut și după cum mi s-au părut a fi cu cale, arăt Mării Sale. Iar cea desăvârșită hotărâre rămâne după cum Dumneazău va lumina pe Înălțimea Ta.

1793 iunie 15

Costandin Caragea caimacam

Arh. St. Craiova, colecția Documente, CLXXX/22. Orig.

9

1793 septembrie 9. Raportul lui Ianache Moruzi mare logofăt și al altui mare dregător către domn privind cercetarea pricinii dintre Gheorghe Jianu și vărul său, cluceru Grigore Jianu, pentru moștenirea averii bunicului, Radu Jianu, considerându-se corectă cercetarea întreprinsă de caimacamul Costache Caragea și urmând ca averea să fie împărțită între Gheorghe, Grigore și Ilinca, cumnata lor.

Prea Înălțate Doamne,

După jalba ce au dat Mării sale cluceru Grigore Jăianul, că nu au rămas odihnit la această cercetare și judecată a dumnealui hatmanului Costache Caragea, caimacamul Craiovii, vătaf de aprozi, din luminata poruncă Mării Tale l-au adus și înaintea noastră, față cu vărul său Gheorghe Jăianul. Unde ci-tind și noi atât anaforoa aceasta a dumnealui caimacamului, cea de mai nainte cercetare a iubitorului de Dumnezeu episcop Sevastis și a dumnealui paharnicului Hagi Stan Jăianu, cum și toate celelate scri-sori ce arătară și o parte și alta, a cărora coprinde pe larg se vede de arătata întru aceasta anafora a dumnealui caimacamului. Vedem că din toate aceste iese lumina-re și dovadă că Amza Jăianul, tatăl cluc-erului Grigore, nu s-au împărțit cu frate-său Iancul, tatăl lui Gheorghe pe rămasa perusia a tatălui lor Radului Jăianul, pentru că cel mai întâi cuvânt la care razimă cercetarea părintelui Sevastis și a pahar-nicului Jăianului sunt acele doao foi ce să văd, una cu iscălitura Amzi(i) și alta cu iscălitura Iancului. Și după acestea zic că Amza și Iancul sunt împărțiți, arătând paharnicul Jăianul că și însuși cunoaște slova și iscăliturile că sunt a Amzi(i) și a Iancului și cum că de nu ar fi fost împărțiți și de nu ar fi avut Iancul moșia Redea, în partea sa, nu ar fi dăruit Hagi Voicul, tatăl paharnicului, la Iancul, nepotu-său, stânjini cincizăci într-acei hotar de moșie nici ar fi vândut după moartea Iancului Zoița, soția lui, o vie de la Ca-racal. Dar acestea toate sunt anerisite cu drept cuvânt, întâi: căci porunca agăi Manolache cel de atunci caimacam al Craiovii, care să vede cu cinci ani în urma foilor Dobrosloveanului și a Pribbeanului și cu o zi în urma foilor celor cu iscălitura Amzi(i) și a Iancului. Și prin care curat să arată că și Amza și Iancul, amândoi, au cerut socoteală, atât de lucruri mișcătoare, cât și de cele nemicătoare. Care poruncă fiind-că o numește Amza la chiar diata sa face destulă dovadă cu însuși a sa cerere. Așa au fost atunci către

caimacamu și coprinzând în poruncă să facă socoteală și pentru mișcătoare și pentru nemișcătoare, să cunoaște că nu s-au împărțit și acele dooa foi sunt neadevurate. O a doaa: că jalba Iancului și porunca Mării Sale Ștefan voievod Racoviță către caimacamul, care este cu cinci luni în urma numitelor foi, face dovadă că Iancul să Jalua că frate-său Amza stăpânește toate ale tătâne-său și lui nu va să-i dea nimic și zicând că nu va să-i dea nimic. Iată că nu să urma împărțea după foi, că de să urma atunci, nu ar fi zis că nu-i dă nimic, ci ar fi pomenit că i-au dat numai dooa moșii și niște țigani. A treia: că cuvântu ce arată paharnicu Jăianu pentru acei cincizăci stâneni din Redea dăruiei de Hagi Voicul Iancului, Gheorghe îl dovedi neadevurat, pentru că răvașul de darul Hagi Voicului cătră Iancul în Redea nu este de cincizăci stâneni, ci este de a treia parte din acel hotar, care acea parte niciodată n-a stăpânit-o Iancul, ci o stăpânește chiar paharnicul Jăianul și până astăzi. Iar acei cincizăci stâneni ce-i numește paharnicu dăruiei, arată Gheorghe că sunt cumpărați de moșu-său Radul și sunt băgați în ocolnica aceștii moșii, încă de sunt acum 66 de ani. A patra: că pentru acea vie ce au vândut-o Joița, după moartea Iancului, nu avu cluceru Grigorie nici o dovadă că să fi fost a Radului Jăianu, moși-său, și neavând acel fel de dovadă nu putem zice că Joița au vândut-o ca lucru al bărbatu-său rămas de clironomie de la tată-său. Al cincilea: că naratirând noi numitele dooa foi în locul foi(i) cea iscălită de Amza, vedem iscălitura cu nume Hagi Voicu Jăianul și deasupra iscăliturii scris că această împărțea de țigani și de moșii au făcut-o nepoșilor săi, Amzii și Iancului, și au dat foi fieștecăruia, adevrite și cu iscălitura lor. Pentru care căutându-să și foaia iscălită cu numele Iancului, nu vedem să fie iscălit Hagi Voicu și într-aceasta. Iar Gheorghe Jăianul ne arată că iscălitura ce să vede într-această foaie nu este adevărată a Hagi Voicului, ci este mincinoasă. Și arătându-ne răvașul cel iscălit de hagi Voico, prin care dăruiește a treia parte din Redea și privind iscălitura cu cea din foaie, vedem că nici o asemănare nu are, fiind iscălitura din răvaș slovă proastă, iar iscălitura din foaie să vede slova de bun scriitoru.

Iată dar și dintr-acestea să dovedește că foile sunt neadevurate, fiindcă scrie că pe amândoa le-au adevrit cu iscălitura sa și nu sunt amândoa adevire. Și lângă aceasta rămâne și cunoștința paharnicului Jăianul greșită, fiindcă iscălitura taică-său cea din răvașu Red(i) dovedește pe cea din foaie că este mincinoasă. Și după toate acestea, cea mai de temei este aceasta că aceste dooa foi de era făcute de amândoi frații cu bunăvoință și așezământ între dânșii, să cuvenea să fie una la mâna Amzi(i) și alta la mâna Iancului. Iar Gheorghe arată că această foaie nicicum nu s-au găsit la mâna Iancului. Iar Gheorghe arată că această foaie nicicum nu s-au găsit de mumă-sa în scrisorile și în casa tătâne-său, cu numai de sunt acum cinci ani i-au dat-o lui răposatul Costache Jăianu, fratele clucerului Grigorie, care foaie când au primit-o el de la Costache zice că era față și cluceru și acesta nu o putu s-o mai tăgăduiască nici cluceru.

Deci de era foile acestea adevurate, nu trebuie să stea amândoa la Amza 24 de ani. Și deosebit mai face dovada de neîmpărțea acestor frați și diata Joiți(i) soția Iancului, care la sfârșitul vieții sale, cu sufletul său, arăta că Iancul cu Amza nu s-au împărțit, ci după moartea Iancului, după multă rugăciunea ei, abia i-au dat Amza și ei acele dooa moșii, Redea și Vlădila, de sunt acum patrusprezece ani.

Și așa, în toate acestea, făcându-se dovadă că foile sunt neadevurate și Amza și Iancul nu sunt împărțiți, și după pravili judecând nevărștnicia lui Gheorghe, fără de pitrop, de vreme ce mumă-sa (cu doi ani în urma morții Iancului) s-au măritat după alt bărbatu, drept aceea urmează ca Gheorghe să împărtească cu văr-u-său cluceru Grigorie și cu cumnată-sa Ilinca, soția răposatului Costache, toată perusia, oricâtă să va dovedi prin bune și vrednice dovezi că au rămas după moartea moșului lor Radul Jăianul. Și pentru ca să curățim bănuiala mai sus numitelor dooa foi, am zis clucerului Grigorie ca de vreme ce zice cum că taică-său s-au împărțit cu Iancul și nu este această împărțea cu nici un fel de strămbătate, ci este urmată cu dreptate, să dea dar foaia sa lui Gheorghe și foaia lui Gheorghe să o primească în partea sa și a cumnată-si și nici cum nu-i primit. Pricuinind că după moartea moșu-său, moșiile acestora ar fi fost fără sate, iar acum sunt cu sate. Dar această pricinuire a lui nu are nici un temei, pentru că satul este domnesc, iar nu este drept al clironomie. Ci cercetarea și judecata aceasta a dumnealui caimacamului cunoskund-oao și văzând-oao că este urmată cu dreptate și noi asemenea găsim cu cale, iar hotărârea cea desăvârșită rămâne a să face de către Înălțimea Ta. 1793 septembrie 9.

Ianache Moruzi mare vornic
vel logofăt vel logofăt

Arh. St. Craiova, colecția Documente CLXXX/1. Orig.

10

1834 iulie 13, Caracal. Testamentul lui Iancu Jianu și al soției sale, Sultana.

Este știut că oamenilor nu-i este dat a cunoaște când poate a să muta dintr-această vremelnică lume la ceailaltă de veci. Și de vreme că urmează să avem bune măsuri pentru rânduiala urmașilor noștri, am socotit, mai nainte până când nu suntem stăpâni(ți) de nici o patimă, să întocmim multă, puțină

avere a noastră cum să treacă după pristinire (sic!) în stăpânirea celor ce voim și însemnăm mai jos, anume.

Eu, șătraru Iancu Jianu, în urmarea căsnicii mele cu soția mea, Sultana, până astăzi, când să socotește de atunci șaptesprezece ani, deși nu ne-am câștigat nici un copil, dar pentru că căsnicia ne-au fost liniștită, purtându-mi cinstea cu bună rânduială, de sunt mulțumit, rânduiesc, după moarte-mi, toată averea mea mișcătoare și nemișcătoare să o clironomisească d-ei și să-mi facă pomeni pentru suflet, fără a amesteca rudele la cel mai mic lucru, cum rude de jos și de sus nu am.

Asemenea, și eu, Sultana, soția d-(lui), de să va întâmpla să trec mai înainte decât bărbatu-mieu în ceialaltă lume, să-mi clironomisească d-(lui) toată zestrea, și frații mei cu surorile (mele) să nu să amestece. De mumă-mea, de va sta în viață, până după moarte, să (se) ia lei trei sute bani gata și nimic alt, fiindcă rămâne dator bărbatu-meu să mă comăndeze.

Noi, amândoi, împreună, ca și celelalte toate, am luat în creștere o copilă de suflet, pe Maria, nepoată mie, Sultana, de soră. Acea copilă, de va avea norocire să (se) mărite, ne îndatorăm ca să o mărităm cu din averea amândurora, după om cinstit, și după moarte-ne tot (ea) însăși să ne clironomisească și să ne facă pomenire. Iar de să va întâmpla să murim amândoi, nu mai nainte de a să mărita, atunci fiindcă pă mire (sic!) o avem ca și adevărata a noastră însuși singură (fiică), pă amândoi să ne clironomisească, precum asemenea și ea de va muri, pe urmă, să nu treacă averea noastră de la dânsa în alte mâini decât la frații și surorile sale, ca să ne pomenească. Însă adăugăm și aceasta că adevă de se va întâmpla să ne rodim de aici înainte, copii să nu depărteze pe copila aceasta, ci să o primească de soră și deopotrivă a să împărțăși și la toate.

Acestea câte rânduim amândoi din singura aplecare a voinții noastre, nesiliți de nimeni. Și ca să să păzească neștrămutat, iar mai cu bună samă să fie știut că Maria este fata noastră luată de suflet, am rugat și pă cinstita Judecătorie de au adevărit.

Iancu șătraru Iianul

Sultana, soția șătratului Iancu Jianu

Judecătoria județului Romanați

Amândoi iscăliții într-această diată de față, în presustvia judecătorii arătându-să cu cererea a să adevări pentru mai multă întemeiere, au cercetat cele ce orânduiesc într-însa și încredințându-să: în 1-iu, că din gură, aplecarea voinței d-lor au făcut aceasta și al 2-lea, cu nu este nici o pravilnică împiedicare, o adevărează ca să i să păzească copriinderea cu urmare întocmai. 14 iulie 1834.

Arh. St. Slatina, fond Tribunalul județului Romanați, dosar 6983/1834 f. 3-4. Orig.

11

1853 decembrie 18, Caracal. Raport al Tribunalului județului Romanați către Departamentul Dreptății privind aprobarea dată Sultanei Jianu pentru vânzarea părților de moșie deținute în hotarele Fălcoiu și Zvorsca, în vederea completării bunurilor dotale făgăduite fiicei ei Maria, cu prilejul căsătoriei cu Costache Zaman din Craiova.

Copie după raportul(l) Președintelui Tribunalului Romanați nr. 5928 (5929) din anul 1853 decembrie 18, către Departamentul Dreptății

Dumneaei șetrăreasa Sultana Jianu, din acest oraș Caracal, cu petiția registrată la nr. 4461, au cerut ca, în urma contractului săvârșit la măritișul adoptatei d-sale fiică Mariuța, dupe dispozițiile actului făcut între înseși ea cu sociul d-sale, răposatul Iancu Jianu, la anul 1834 iunie 13, adevărit și de această judecătorie la nr. 4, cunoscându-se că nu are să plătească zestrea ce-i era promisă prin osibită foaie de zestre, dată în dispoziția ginerului d-sale, Costache Zaman, și neavând alt mijloc de desfacere, decât prin vânzarea stărei domniei sale, să se vază a opta parte de moșie, partea din hotarul moșiei Zvorsca, copriinsul acestui județ, cu arături îndestule pe dânsa și câmp slobod de pășnicie, cea din hotarul părțile numită a boierilor Jieni, și a opta parte asemenea din hotarul de la moșia Fălcoiu cu a opta parte din clăcași(i) dupe dânsa, cu toate calitățile cerute și cu alte îmbunătățiri. În urma căria, însărcinându-se partea reclamantă cu ginerile d-sale Const. Zaman, i s-a cerut reclamantului actele posesii ce o îndreptățește asupra arătatelor obiecte și a prezențaii.

Leatu(l) 1834 iulie 13, act adevărit și de acest tribunal sub nr. 4, prin care sociu d-nei, răposatul șetraru Iancu Jianu, îi dă putere de a stăpâni averea sa, mișcătoare și nemișcătoare, până la măritișul fetelor, pe care le va împărți deopotrivă. Pe lângă care au mai înfățișat și un alt înscris, iscălit de serdarul Cănuț Jianu și pitaru Nicolin Jianu, prin care ne mărturisește că, în adevăr, jeluitoarea, cu dreptul

sociu(lui) d-ei, are în hotaru(l) Fălcoiu a opta parte, pe care o și posedază, și în hotarul Zvorsca, numita a Jienilor, asemenea are a opta parte.

Iar d-nu Zaman a înfățișat foaie de zestre ce leat (l)852 februarie 14, în care, pe lângă celelalte, să văd trecuți și galbeni 12000 înzestrați fiicei d-sale.

Din care văzând judecata că reclamanta voește a face vânzarea acestor părți de moșie, pentru plata zestrei uneia din fiicele sale, dovedită aceasta în copriinderea foii înfățișată, și fiindcă din actu (l) cu leat (l)834 d-ei se vede slobodă de a face cu starea răposatului său sociu urmarea ce într-însa se legiuiește, iar înscrisul părtașilor d-ei cu aceste părți de moșie le și are în stăpânire, judecata, prin jurnal (l) nr. 1099 de la 12 decembrie a.c., a încuviințat cererea de vânzare, sub orânduiala că din prețu (l) ce va ieși zestrea ginerelui d-ei, să se împrumute acum și cu dobândă, până la căsnicia celei de al doilea fiică a d-ei, precum asemenea știință s-au luat și din condicile grefei că arătatele obiecte nu sunt supuse la nici o pravilnică împrejurare.

Pentru care judecătoria roagă plecat pe cinstitul departament să binevoiască a da deslegare pentru punerea în vânzare cu mezat a pomenitelor mai sus obiecte, înaintându-se cu aceasta și lei 20 a obștirea.

Dos(ar) nr. 430/ (l)853
Grefa Trib (unalului) Romanați

Această copie fiind conformă cu originalul se atestă și se dă în primirea a lui Amza Jianu, conform cererii făcută.

1793 noiembrie 23, Caracal, Nr. 33 726

P(entru) grefier, Georgescu

Arh. St. Craiova, colecția Documente, CCXXI/7. Copie

12

1854 august 1, (Caracal). Act de vânzare a părții de moșie stăpânită de Sultana Jianu în hotarul Fălcoiu, care trece în proprietatea nepotului său Apostol Jianu, în schimbul sumei de 2 450 galbeni, necesari înzestrării fiicelor sale.

Între cealaltă stare ce mi-au rămas de la răposatul soțului meu, șetraru Iancu Jianu, fiind și a opta parte de moșie din tot trupul Fălcoiu, Potopianu și celelalte trupuri, ce să întrupează cu aceste două, și care prin planul și cartea de hotărnicire ce este făcută să deslușesc pe larg. Astăzi ca să poci întâmpina neapărata trebuință ce am pentru măritișul fetelor, o vânz obăbnică d-lui nepotu-mieu Apostol Jianu din Caracal, după buna învoială ce am făcut între noi, în galbeni împărâtești două mii patru sute cincizeci, nr. 2 450, pe care-i i-am și primit toți pe deplin, la facerea acestui act. Drept aceea, printr-aceasta, mărturisesc că de astăzi înainte, mai sus numita proprietate trece în stăpânirea d-lui nepotu-meu Apostol și are să o stăpânească cu toate acareturile ce are pe dânsa în bună pace, având în viitor desăvârșită putere a face ce va voi cu dânsa. Ca să aibă însă ceruta siguranță această desăvârșită vânzare, mă îndatorez a da acestui act judecătoreasca întărire.

1854 august 1.

Sultana Jianca

Clucer Dumitrache Jianu, martor

Șetrar (?) Cănuț Jianu, martor

Serdar Stefan Jianu, martor

(Urmează întărirea Judecătoriei de Romanați)

Arh. St. Craiova, colecția Documente, CCXXI/8. Orig.

13

1873 martie, Craiova. Proces-verbal referitor la dreptul de moștenire al Zoitei N. Dobruneanu, fiica șetrarului Iancu Jianu asupra averii părintești, încheiat de Curtea de Apel din Craiova.

Proces-verbal nr. 373

1873 martie 17

În asistența d-lui procuror de secsiune, Al. Duculescu, făcându-să apel nominal, s-a(u) prezentat ambele părți în persoană, asistați de d-nii avocați arătați în jurnalul precedent, mai având intimatul Jianu de(a) aducea și pe d-nu I. Murgășanu.

În prezența-le, s-a procedat în cercetare, s-a dat lectura tuturilor lucrărilor de la început, cum și jurnalelor încheate la precedentele înfățișări. Dl. Nicui, unul dintre avocații apelantei, luând cuvântul, a propus că, deși la precedentele înfățișeri a susținut că posesiunea de fapt a lui o va proba cu martorii, după cum și curtea a admis, însă astăzi declară că nu se mai servă cu dânsii, deoarece o va constata prin alte mijloace de probație.

După care apoi, luând cuvântul, a susținut că, încât privește punctele nr. 1 și 2 din jurnalul(l) curții, acestea sunt îndestul de constatate prin chiar mărturia făcută naintea curții de d-nu Jianu, la întreba-rea ce i s-a făcut de d-nu președinte constatată în jurnalul(l) curții, cum și prin dreptul de fiu se cuvine decedatului Iancu Jianu, părintele reclamantei, o a patra parte din averea defunctului C(ostache) Jianu, ca succesiune, acceptată de Iancu Jianu, după cum rezultă din actu(l) de vânzare al acestuia din 1827 iulie 27, prin care vinde a patra parte cuvenită din niște case. Iar pentru jurnalul(l) nr. 4, etatea apelantei, a prezentat un certificat din partea câtorva persoane, orășeni din Caracal, și atestat de Primăria urbei Caracalu la nr. 961, prin care încredințează că d-na Zoe N. Dobruneanu, fiică legitimă a răp(osatului) Ian-cu Jianu este născută în anul 1836 (sic!) în comuna Fălcoiu, cum și alte două certificate estrase după registru actelor stăr(i) civile din Caracalu, unul pentru epoca încetării din viață a lui Iancu Jianu, părin-tele său, și altu pentru încetarea din viață (a lui) Amza Jianu, părintele intimatului.

A susținut apoi d. Nicui că epoca nașterii lui I(ancu) Jianu fiind la 1799 (sic!) și venirea sa în ma-joritate la 1824 (sic!) intimatul n-a putut poseda decât de la acest an până la 1842, de aici încetând pose-siunea, deoarece apalanta, venindu-și în majoritate tocmai la 1861, intimatul a posedat de la această epocă până la intentarea acțiunii și care posesiune a intimatului fiind numai de 28 ani, apoi prescripți-nea nu poate să-și aibă locul, a cerut pentru aceste materii a se obliga intimatul a lăsa în plină proprie-tate a apelantei ca succesoare a tatălui său Iancu Jianu a patra parte din moșiile Grojdibodu și Gura Pa-dini(i).

D-nii avocați ai părții intime, luând și dânsii cuvântul, a(u) demonstrat că de către partea ad-versă astăzi se produce un act privat cum și o dovadă pentru etatea apelantei, că s-ar fi născut la 1836, fără a arăta luna și ziua, ceea ce importă mult când este vorba de a stabili posesiunea. Și astfel, spre a putea răspunde asupra-le în vederea dispozițiilor legii de procedură roagă pe curte a dispoza comunicarea acelor acte ecsiliate pentru prima oară, cum și a obliga pe apelantă a aduce o dovadă de pe actele stări(i) civile despre epoca nașterii lui Iancu Jianu, părintele numiții.

D-nu procuror, prin concludiu, a fost pentru respingerea cererii pentru comunicare de acte.

Curtea deliberând:

Având în vedere că apelanta în susținerea mijloacelor sale de apel a prezentat în apel un act sub semnătură privată și o dovadă din partea câtorva orășeni din Caracal, adeverită de primăria respectivă, pentru epoca nașterii sale;

Având în vedere cererea de comunicare de acte făcută de către partea intimată;

Având în vedere că dupe dispozițiile art. 97 din pra(vila) civilă o asemenea cerere este admisă, când acele acte sunt presintate în instanță pentru prima dată, dupe cum sunt cele produse astăzi de ape-lantă, cu atât mai mult că parte dintr-însele se văd emanate din partea câtorva orășeni ca martori.

Pentru aceste motive, în uniune cu concluziile d-lui procuror,

Dispune:

Ajurnarea procesului la douăsprezece septembrie, pentru când intimatul va lua cunoștință de la grefă unde va rămâne actele depuse de apelantă, de aceste acte, spre a putea a-și face apărările în proces.

Părțile au luat cunoștință de termen.

Al. Aman, I. Paleologu, D. I. Eustațiu, P. I. Manoilă, G. I. Brătășanu

P(en)(t)ru grefier, I. M. Cârceanul

Arh. St. Craiova, colecția Documente, CCLXXXI/27. Orig.

Un document despre activitatea lui Mihail Kogălniceanu ca antreprenor de poște

Puțină lume știe – în afara unor specialiști avizați – că Mihail Kogălniceanu n-a fost numai un remarcabil istoric, gazetar sau om politic, ci și un adevărat întreprinzător capitalist în diverse domenii, desigur, în condițiile oferite de societatea românească a vremii sale. Printre activitățile cu caracter economic în care s-a lansat se numără și aceea de antreprenor al unor stații de poștă din Moldova, pe care le-a deținut în anii Unirii Principatelor. Inițial, după cum rezultă din documentele aflate în arhive, Kogălniceanu a luat în arendă, la licitația organizată în septembrie 1857 la Iași, trei stații de poștă din despărțirea a III-a, anume Totoieștii, Spinoasa și Socii, care în anul următor vor fi strămutate, la cererea sa, pe drumul Botoșanilor, în localitățile Podul Iloaiei, Belcești și Hârlău. Măsura respectivă, utilă desigur, pentru călătorii care foloseau diligențele sau căruțele de poștă pe acest drum, i-a cauzat însă antreprenorului serioase neplăceri și pagube materiale, dat fiindcă ocărmuirea, care avea sarcina construirii noilor stații de poștă și a dependințelor aferente, nu a luat măsurile necesare pentru ca acestea să fie gata la timp. Drept urmare, în iarna grea a anilor 1858–1859 i-au murit o mulțime de cai, suferind pierderi de peste două mii de galbeni, după cum rezultă din plângerea adresată de Kogălniceanu, la 10 decembrie 1858, Departamentului de Finanțe. Dar mai bine să dăm cuvântul documentului.

V A L E R I U S T A N

1858 decembrie 10. Belcești. Plângere a lui Mihail Kogălniceanu către Departamentul de Finanțe al Moldovei privind situația stației de poștă Belcești, la care era antreprenor.

No. 12985. Decembrie 13

Onorabilului Departament de Finanțe

A trebuit ca să văd cu ochii spre a putea crede toată grozăvia raporturilor ce mi-au făcut căpitanii despre reaua stare a noilor poște și a pagubilor ce au fost consecuință. Grajdurile de abia au un acoperământ, pereții sunt neîngrădiți, încât omătul a străbătut pretutindene. La poșta Belcești mi s-au troienit și au pierit doi cai înlanțul poștei. Din pricina frigului numai în săptămâna aceasta mi-au pierit zece cai, fiindcă grajdurile n-au pereți, n-au uși. Bordeile sunt nelocuibile. Hambarurile nu sunt făcute. Grajduri la fânărie nu există de fel și chiar acoperemintele grajdului s-au prăbușit. Rog dar pre onorabilul departament ca deindată să iei măsurile cele mai grabnice și serioase spre a repara măcar

grajdurile, căci caii din zi în zi slăbesc și pier. Dacă în zece zile heiurile* nu se vor îndrepta, poștile vor rămânea pustii de cai și de oameni. Până acum am pagubă peste două mii galbini. Rog pre departament ca să binevoiască a comanda un vrednic revizor, care să vadă la fața locului toată grozăvia adevărului. Adaog și aceasta că în zadar Visteria poruncește, în zadar ispravnicul poruncește, privighetorii de ocoale nici nu gândesc a pune în lucrare cele poruncite.

(ss.) M. Kogălniceanu

10 decembrie 1858,
Poșta Belcești.

(Rezoluție:) Secția III. Fără cea mai mică întârziere să va expedui pe D-lui revizorul Moldovean ca, mergând la fața locului și cu ajutorul ce tot acum să va ordona Administrației de a să da, să aducă cea mai grabnică îndreptare acelor expuse prin suplica de față.

10 decembrie 1858.

Arh. St. Buc., fond Visteria Moldovei, Direcția Poștelor, dosar 19/1858, f. 110-110 v. Orig. (autograf Mihail Kogălniceanu).

---

* Dependințe, acareturi, ținând, în cazul de față, de stația de poștă: grajduri, hambare, locuințele surugiilor și căpitanilor etc.

Studenți români la Liège.

Un document inedit din fondul Fundației Culturale „Principele Carol“

Un document inedit, aflat în fondul de arhivă al Fundației Culturale „Principele Carol“, instituție creată în anul 1921, cu principal scop „ajutorarea, susținerea și crearea faptelor de cultură“, datat 9 martie 1925, relevă activitatea, aproape necunoscută până în prezent, a studenților români aflați la studii la Liège, care, organizați într-un cerc de studii, au desfășurat o susținută și metodică activitate menită să impună publicului belgian „culoarea și puterea sufletului românesc“.²

Însuflețiți de programul elaborat de Fundația Culturală, în scopul desfășurării unei propagande românești în străinătate, sistematice și eficiente, Cercul studenților români din Liège, reorganizat în primăvara anului 1925, își elaborează un plan propriu de activitate, din care nu lipsesc intențiile de organizare a unei biblioteci documentare privind probleme cu subiecte românești și pregătirea și susținerea unor cicluri de conferințe referitoare la istoria, geografia, economia și cultura poporului român.

Menționăm ca semnificativ, prin plasticitatea mesajului său, sigiliul acestei organizații studențești. În câmpul sigilar se distinge celebrul monument aflat la Roma, în Forum Traiani, care reprezintă cronică în piatră a războaielor daco-romane: Columna lui Traian.

IOANA BURLACU

1925 martie 9, Liège. Scrisoare a noului comitet al Cercului studenților români din Liège către directorul general al Fundației Culturale „Principele Carol“, despre activitatea de propagandă pentru cunoașterea României desfășurată de acest cerc în Belgia.

Liège, 9 martie 1925.

Domnule Director,

Noul comitet al Cercului studenților români din Liège, ales în ședința din 20 februarie 1925, cu multă voință de lucru și cu mare dragoste, pășește cu încredere spre realizarea unei ținute în armonie cu adresa-program a Domniei-Voastre de odinioară.

În consecință, am socotit de a noastră datorie și reflectăm cu toată seriozitatea asupra sus numitului program, ce constituie un apel călduros și patriotic în sprijinul propagandei românești în străinătate prin tineretul universitar român de pe lângă centrele culturale occidentale. O atare activitate nu numai că mi se pare de o importanță netăgăduită, dar ea intră admirabil în cadrul activității serioase a studențimei noastre în străinătate, care este veșnic în contact cu intelectualitatea occidentală: profesori și camarazi studenți.

Domniei Sale

Domnului Director General al Fundației Culturale
„Principele Carol“
București

Prin convorbiri cu amicii belgieni, pe deoparte, prin conferințe, pe de altă parte, cauza propagandei românești va fi cu căldură apărată. La lumina unei documentații serioase și a unei expuneri obiective, amicii noștri belgieni vor putea face cunoștință cu poporul românesc, cu țara și comorile sale.

¹ Vezi *Legea pentru Fundațiile Culturale Regale*, București, 1939, p. 3.

² Arh. St. Buc., fond Fundația Culturală (Centrală), dosar 17/1925, f. 29-30.

Comitetul Cercului studenților români Liège, pătruns de însemnătatea conferințelor cu subiect românesc, a și dat un început de cercetare acestei probleme; colegul Șerbănescu, doctorand în științe economico-sociale, a vorbit la „Maison des étudiants” despre „Reforma agrară în România”. În ședința cercului din 7 martie a.c. camaradul Iosub N. a vorbit despre „Poezia românească”. Un ciclu de conferințe proiectate se vor ține de colegii noștri, în măsura în care vom primi materialul documentației din țară. Două din aceste conferințe au fost stabilite în mod definitiv: „Bogăția petroliferă a României și legislația minieră” (Dr. A. Simian) și „Noile ținuturi românești, îndeosebi Basarabia” (Dl. Stati).

Domnule Director,

În scrisoarea Domniei-Voastre nu vă mulțumiți să luați o așa de frumoasă inițiativă, indicați și drumul de parcurs, dar ne promiteți, în măsura posibilității, și mijloace pentru realizarea țintei propuse. V-am fi profund recunoscători dacă cu prețiosul Dumneavoastră concurs, am putea obține, pentru înjghebură unei biblioteci, cărți românești, cărți în limba franceză, tratând probleme cu subiect românesc, material statistic etc. În special ne-ar fi de un prețios ajutor material documentar pentru conferințele anunțate mai sus.

În ceea ce privește revista ne-ar fi de un mare folos următoarele:

1. Arhiva pentru știință și reformă socială
2. Viața românească
3. Gândirea
4. Convorbiri literare

Am intervenit la cei în drept rugându-i călduros să ne dea tot concursul. Cuvântul Domniei-Voastre și în această privință ar fi hotărâtor.

Am dori călduros, Domnule Director, ca din această expunere pe care avem onoarea a vă o face, să rămâneți cu impresia că aici la Liège se află un mănunchi de studenți români, cari, pe lângă ocupațiunile și necazurile lor, se gândesc sincer să realizeze opera frumoasă și utilă patriei, spre a merita înaltul sprijin pe care A.S.R. Principele Moștenitor, a binevoit a ni-l acorda.

Vă rugăm să primiți, Domnule Director General, asigurarea respectului nostru devotat.

Comitetul: Președinte: Aurel Simian
 Vice-președinte: I. Șerbănescu
 Secretar: Petre Keminger (?)
 Casier: N. Stati

În ședința cercului din 7 martie a.c. membri cercului au luat act cu entuziasm și încredere în această scrisoare, aprobând în unanimitate conținutul.

(Rezoluție și conceptul adresei de răspuns)

Răspunsul Dvs.
 Se va trimite Gândirea
 apoi Arhiva pentru știință etc.
 cerută de noi pentru aceasta și,
 în sfârșit, colecție de carte potrivită
 nevoilor lor. Să li se trimită Buletinul
 francez.

Suntem bucuroși că noul comitet al Cercului studenților români din Liège a reflectat asupra programului trimis de noi și a găsit să intre în cadrul activității studențimii de acolo.

Eu am crezut întotdeauna că studenții noștri din străinătate alcătuiesc acolo armatele culturii cari au pășit cum trebuie să impună acelei țări culoarea și puterea sufletului românesc. Dumneavoastră, înțelegând aceasta, lucrați bine. Fie ca această însuflețire să dureze și să se transmită vie celor ce vor veni după domnia voastră. Asupra celor cerute am luat măsuri să se împlinescă.

Arh. St. Buc., fond Fundația Culturală (Centrală), dosar 17/1925, f. 29–30. Original.

Cultura tutunului în Dobrogea în timpul stăpânirii otomane

TUDOR MATEESCU

Una dintre plantele cultivate în Dobrogea în timpul stăpânirii otomane¹ a fost tutunul, în ultimii ani realizându-se chiar recolte apreciabile. Prima știre asupra acestei activități apare într-un document din 8 noiembrie 1774, constând în mai multe însemnări despre socotelile intervenite între doi brașoveni, răposatul Neculai Petcu și Ion Constantin, privitoare la diferite mărfuri și cheltuieli. Printre mărfuri, fuseseră date răposatului 63 cântare „tutun de Dobrogea“, în valoare de 945 lei². Aducerea acestui produs la Brașov era deci anterioară datei documentului. De asemenea, în lista mărfurilor aduse în 1793 la Brașov din „Țara Turcească“ de negustorii Ioan Roată și Nicolae Costea, este amintită, mai întâi, o cantitate de „tabac“³, care provenea, credem, tot din Dobrogea. În 1856, exportul în „Austria“ al tutunului „turcesc“ era interzis de autoritățile moldovenești⁴. Și în acest caz considerăm că trebuie inclus și cel produs în provincia pontică⁵.

În ultimii ani ai stăpânirii otomane, așa cum nota baronul d'Hogguer, această plantă se cultiva mai ales în cazaua Măcin, unde producția era destul de bogată⁶. La fel, la 1880, Teodor Burada, ale cărui constatări privesc și perioada anterioară, arăta că tutunul se producea în Dobrogea „într-o cantitate destul de mare”⁷.

Acest fapt este atestat și de importanțele cantității de tutun care erau importate din Dobrogea în Țara Românească, îndeosebi pe la punctele Oltenița și Brăila⁸, așa cum rezultă din documentele vămilor și carantinelor după instituirea cordonului sanitar la Dunăre în 1830. Se menționează că se aducea tutun „turcesc“ (de calitate superioară), tutun Cârjali sau „cârjalesc“ (după orașul Cârjali din sudul

¹ Despre începuturile culturii tutunului în spațiul românesc, în speță, în Țara Românească, vezi Dinu C. Giurescu, *Anatefterul. Condica de porunci a lui Constantin Brâncoveanu*, în „Studii și materiale de istorie medie“; V, 1962, p. 27 și, de asemenea, Ion Radu Mircea, *Constantin Brâncoveanu. Insemnări de taină*, în „Manuscriptum“, XVI (1985), nr. 5 (61), p. 7–33.

² *Catalogul documentelor românești din Arhivele Statului Brașov*, vol. I, 1521–1799, București, 1955, p. 166, rez. 922.

³ *Ibidem*, p. 451, rez. 2803.

⁴ Arh. St. Buc., fond Ministerul de Război al Moldovei, dosar 1179/1856, f. 1.

⁵ Prin anii 1857–1860, unul dintre inginerii englezi care au construit linia ferată Cernavodă–Constanța, descriind „hora“ la românii dobrogeni, menționa că, în timp ce tinerii dansau, bătrânii stăteau în jur, fumându-și pipele. Vorbind de Vlad, ciorbagiul (primarul) localității Cernavodă, în casa căruia erau cazați, arăta că ținea în gură „o pipă de un picior lungime“ (Henry C. Barkley, *Between the Danube and Black Sea or five years in Bulgaria*, London, 1876, p. 49–50). Tutunul respectiv provenea, credem, în mod sigur, din producția locală.

⁶ Baron d'Hogguer, *Renseignements sur la Dobrodja. Son état actuel, ses ressources et son avenir*, Bucarest, 1879, p. 27.

⁷ Teodor T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, Iași, 1880, p. 11.

⁸ Vladimir Diculescu și colab., *Relațiile comerciale ale Țării Românești cu Peninsula Balcanică (1829–1858)*, București, 1970, p. 249–250.

Bulgariiei), tutun „Giuma“ (după vestitul bălci periodic din centrul Bulgariiei), tutun „tabac“, tutun „rumânesc“ (de calitate mai slabă), tutun „bohcea“ (ambalat în pachete) ș.a.

Astfel, la 10 august 1830, un neguțător grec din Silistra importa pe la Călărași, pentru București, 60 „boccele“ de tutun, totalizând 300 de ocale⁹. Tot pe la Călărași și tot pentru București, un armean de la Silistra importa o cantitate de tutun și un număr de lulele la 8 octombrie același an¹⁰. De asemenea, la 24 octombrie, un locuitor al Olteniței aducea 50 ocale de tutun cumpărate de la Mihai Croitoru din Turtucaia.¹¹ La 30 octombrie 1831, alt armean din Silistra trecea pe la Călărași, tot pentru piața Bucureștilor, 46 „boccele tutun foi“ și, separat, 18 „teancuri tutun foi“.¹² Curând după aceea, la 20 noiembrie, turcul Osman Ceauș din Hârșova vindea lui Gheorghe Vizandie din satul Bordușanii Mari patru ocale „tutun turcesc“.¹³ În aceeași lună, un turc de la Silistra importa la Călărași 15 „boccele tutun“ și 2 „coșuri lulele“¹⁴ și, tot atunci, un locuitor al satului Ostrov 6 „boccele tutun“¹⁵. Într-un raport al carantinei Piua Petrii din 6 ianuarie 1833 rezultă că au fost trecute pe acolo din Dobrogea 59 ocale „tutun tăiat“¹⁶.

La 13 februarie 1833, un neguțător evreu din Babadag aducea la Brăila 465 ocale de tutun.¹⁷ În același oraș turcul Suliman Chel Sali din Măcin importa 700 ocale de tutun, la 17 martie.¹⁸ În luna mai se aduceau de la Hârșova pentru bălciul de la Slobozia 157 ocale de „tutun turcesc tăiat“¹⁹ și, tot atunci, alte 33 de ocale la Piua Petrii.²⁰ La 11 iunie 1833 un neguțător din Brașov introducea la stânga Dunării, pe la Călărași, 100 ocale de tutun.²¹ Prin același punct se importau pentru București, în luna iulie, 750 „ocale tutun în 76 bohcele“ și 1600 de „lulele turcești“²². Tot în luna iulie 1833, doi turci din Hârșova veneau la Piua Petrii cu 10 ocale „tutun tăiat“.²³ În august intrau la Călărași, din Dobrogea, 10 ocale tutun, 25 ocale „tutun rumânesc“ și 3 ocale tabac.²⁴ La 4 septembrie 1833 se aduceau la Brăila, de la Măcin, 800 ocale de tutun²⁵, iar la 23 ale lunii 100 ocale de la Silistra.²⁶ De asemenea, în luna octombrie, se importau de la Hârșova la Piua Petrii 21 ocale „tutun turcesc tăiat“ și, tot de acolo, 22 ocale „tutun în boccele“ pentru Ploiești.²⁷

Pentru anul 1833 documentele carantinei Brăila consemnează aducerea din Dobrogea în acest oraș a 700 de ocale tutun în luna martie²⁸ și a 153 de ocale în luna iunie.²⁹ În prima jumătate a aceluiași an se importau la Piua Petrii 73 ocale

⁹ Arh. St. Buc., fond Comitetul Carantinelor, dosar 89/1830, f. 117.

¹⁰ Ibidem, f. 474.

¹¹ Ibidem, f. 475.

¹² Ibidem, dosar 1322 B/1831, f. 849.

¹³ Ibidem, f. 1001.

¹⁴ Ibidem, f. 1031.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem, dosar 251 I partea I/1833, f. 61.

¹⁷ Ibidem, fond Vistieria Țării Românești, dosar 42/1832, f. 322.

¹⁸ Ibidem, dosar 43/1832, f. 612.

¹⁹ Ibidem, f. 1013.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem, dosar 45/1832, f. 376–377.

²² Ibidem, dosar 46/1832, f. 527. Pentru aducerea obiectelor de tutungerie de la sudul Dunării vezi Vladimir Diculescu și colab., *op. cit.*, p. 250–252.

²³ Arh. St. Buc., fond Vistieria Țării Românești, dosar 46/1832, f. 522.

²⁴ Ibidem, dosar 48/1832, f. 117.

²⁵ Ibidem, dosar 50/1832, f. 640.

²⁶ Ibidem, f. 650.

²⁷ Ibidem, f. 675.

²⁸ Ibidem, fond Comitetul Carantinelor, dosar 2524 II partea I/1833, f. 145–146.

²⁹ Ibidem, dosar 2524 III, partea I/1833, f. 156–157.

„tutun bohcea“³⁰ și, separat, în luna mai, 190 ocale „tutun turcesc tăiat“.³¹ Tot acolo se înregistrau 11 ocale „tutun tăiat“, în luna iulie 1833³², 21 ocale din același sort în octombrie³³, alte 49 ocale în noiembrie³⁴ și, tot atunci, 158 ocale tutun, „în boccele“.³⁵ La Călărași, în primele șase luni ale anului 1833, erau trecute de la dreapta Dunării 689 ocale „tutun bohcea“ și 6 ocale tabac³⁶. Urmează apoi 750 ocale tutun în iulie³⁷, 35 ocale „tutun rumânesc“ și 3 ocale tabac în august³⁸, 190 ocale „tutun tăiat“ în octombrie³⁹ și alte 630 ocale de același fel în noiembrie⁴⁰.

Canțităi însemnate de tutun au intrat din Dobrogea în Țara Românească și în anul 1834. Astfel, la Călărași se aduceau, în luna ianuarie, 224 ocale⁴¹, în februarie 200 ocale „tutun turcesc“⁴², în martie 285 ocale⁴³, în mai 285 ocale „tutun turcesc“⁴⁴, în iunie 364 ocale⁴⁵, în august 7 ocale⁴⁶ și în noiembrie 450 ocale⁴⁷. La Gura Ialomiței se înregistrau, în luna iunie, 48 ocale „tutun turcesc“ și 240 lulele roșii⁴⁸, iar în iulie 25 ocale „tutun tăiat“, 10 „ciubuce proaste“, 8 „pungi chisele de tutun goale“ și 500 „lulele roșii turcești“.⁴⁹ De asemenea, la Brăila sunt consemnate în martie 65 ocale⁵⁰, în septembrie 83 ocale⁵¹, iar în decembrie 70 ocale.⁵²

Tot la Brăila, în ianuarie 1835 erau aduse, de la Măcin, 303 ocale tutun⁵³, iar în martie 402 ocale „tutun rumânesc“⁵⁴. Un comerț mai activ se făcea însă la Călărași: 75 ocale „tutun rumânesc în martie“⁵⁵, 110 ocale „tutun turcesc“, 735 lulele și 42 ciubuce în aprilie⁵⁶, 13 ocale tutun și 3 ocale tabac în mai⁵⁷, 23 ocale „tutun turcesc“ în august⁵⁸, 15 ocale din același produs și 101 ciubuce în septembrie⁵⁹, 34 ocale „tutun turcesc“ în octombrie⁶⁰. De asemenea, la Gura Ialomiței se importau 31 ocale „tutun turcesc tăiat“ în aprilie⁶¹, 12 ocale și jumătate „tutun turcesc“

³⁰ Ibidem, dosar 2524 I partea II/1833, f. 46.

³¹ Ibidem, dosar 2524 II partea II/1833, f. 24.

³² Ibidem, dosar 2524 III partea I/1833, f. 97.

³³ Ibidem, dosar 2524 III partea II/1833, f. 108.

³⁴ Ibidem, dosar 2524 IV/1833, f. 49.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem, dosar 2524 I partea II/1833, f. 46.

³⁷ Ibidem, dosar 2524 III partea I/1833, f. 84.

³⁸ Ibidem, f. 187.

³⁹ Ibidem, dosar 2524 III partea II/1833, f. 114.

⁴⁰ Ibidem, dosar 2524 IV/1833, f. 53.

⁴¹ Ibidem, dosar 1514 A/1834, f. 9; fond Vistieria Țării Românești, dosar 105/1833, f. 21.

⁴² Ibidem, fond Comitetul Carantinilor, dosar 1514/A/1834, f. 97.

⁴³ Ibidem, f. 405, 424.

⁴⁴ Ibidem, fond Vistieria Țării Românești, dosar 107/1833, f. 173, 204.

⁴⁵ Ibidem, fond Comitetul Carantinilor, dosar 1514 A/1834, f. 436, 447.

⁴⁶ Ibidem, f. 654, 667; fond Vistieria Țării Românești, dosar 109/1833, f. 29–30.

⁴⁷ Ibidem, fond Comitetul Carantinilor, dosar 1514/B/1833, f. 858, 883; fond Vistieria Țării Românești, dosar 110/1833, f. 1152, 1169.

⁴⁸ Ibidem, fond Comitetul Carantinilor, dosar 1514 A/1834, f. 458; fond Vistieria Țării Românești, dosar 107/1833, f. 531, 534.

⁴⁹ Ibidem, fond Comitetul Carantinilor, dosar 1514 A/1834, f. 553, 562; fond Vistieria Țării Românești, dosar 108/1833, f. 120, 132.

⁵⁰ Ibidem, fond Comitetul Carantinilor, dosar 1514 A/1834, f. 109, 193.

⁵¹ Ibidem, fond Vistieria Țării Românești, dosar 109/1833, f. 384–385.

⁵² Ibidem, fond Comitetul Carantinilor, dosar 1514 A/1834, f. 942, 953.

⁵³ Ibidem, fond Vistieria Țării Românești, dosar 72/1834, f. 116–117.

⁵⁴ Ibidem, fond Comitetul Carantinilor, dosar 2549 A I/1835, f. 96.

⁵⁵ Ibidem, f. 89.

⁵⁶ Ibidem, dosar 2549 A II/1835, f. 31; fond Vistieria Țării Românești, dosar 72/1834, f. 867–868.

⁵⁷ Ibidem, fond Comitetul Carantinilor, dosar 2549 AII/1835, f. 101.

⁵⁸ Ibidem, dosar 2549 BI/1835, f. 89.

⁵⁹ Ibidem, f. 153.

⁶⁰ Ibidem, dosar 2549 B II/1835, f. 177–178.

⁶¹ Ibidem, dosar 2549 A II/1835, f. 31; fond Vistieria Țării Românești, dosar 72/1834, f. 855.

Hârșova în mai ⁶², 17 ocale din același sort și tot de la Hârșova în iunie ⁶³, alte 26 ocale de aceeași proveniență în septembrie ⁶⁴, 27 ocale și 200 dramuri „tutun Giuma“, la fel de la Hârșova, în octombrie ⁶⁵, 12 ocale „tutun turcesc“ din același loc în noiembrie ⁶⁶, iar în decembrie 145 ocale „tutun rumânesc“ și 29 ocale „tutun turcesc“ ⁶⁷.

Anul următor, 1836, se aduceau la Brăila, de la Măcin, 15 ocale tutun în luna februarie ⁶⁸, 1006 și jumătate ocale în martie ⁶⁹, 452 ocale în mai ⁷⁰ și 2536 ocale în iunie, dintre care 40 ocale erau destinate pieței Bucureștilor. ⁷¹ La punctul Gura Ialomiței intrau, în luna martie, 115 ocale „tutun turcesc“ de la Hârșova și alte 30 ocale importate de Radu Buga din satul Ulmii ⁷², apoi 10 ocale în mai ⁷³, 36 ocale în iulie ⁷⁴, 31 ocale în august ⁷⁵, 87 ocale în septembrie ⁷⁶ și 93 ocale în octombrie ⁷⁷. De asemenea, la Călărași, se înregistrau, în aprilie, provenind de la Silistra, 10 ocale „tutun turcesc“ ⁷⁸, 7 ocale de același sort în iunie ⁷⁹ și, în aceeași lună, încă 4 ocale „tutun tumbeci“ ⁸⁰, 40 ocale „tutun turcesc“ în iulie ⁸¹ și 22 ocale în septembrie ⁸². În același an, la Oltenița, intrau de la Turtucaia sau cu mențiunea „din decindea“, 17 ocale „tutun tăiat“ în aprilie ⁸³, 22 ocale în mai ⁸⁴, 15 ocale în iulie ⁸⁵, 28 ocale în august ⁸⁶, 26 ocale în septembrie ⁸⁷, 4 ocale în octombrie ⁸⁸ și 3 ocale în noiembrie ⁸⁹.

În 1837, la Gura Ialomiței, veneau de la Hârșova 18 ocale „tutun tăiat“ în ianuarie ⁹⁰, 10 ocale „tutun turcesc“ în februarie ⁹¹, 8 ocale „tutun tăiat“ în martie ⁹², 13 ocale din același sort în aprilie ⁹³, alte 7 ocale în mai ⁹⁴ și 5 ocale „tutun turcesc“ în

⁶² Ibidem, fond Comitetul Carantinelor, dosar 2549 AII/1835, f. 67; fond Vistieria Țării Românești, dosar 74/1834, f. 31, 34.

⁶³ Ibidem, fond Comitetul Carantinelor, dosar 2549 AII/1835, f. 119; fond Vistieria Țării Românești, dosar 74/1834, f. 285, 310.

⁶⁴ Ibidem, fond Comitetul Carantinelor, dosar 2549 BI/1835, f. 143; fond Vistieria Țării Românești, dosar 77/1834, f. 66–67.

⁶⁵ Ibidem, fond Comitetul Carantinelor, dosar 2549 BII/1835, f. 201; fond Vistieria Țării Românești, dosar 74/1834, f. 590–591.

⁶⁶ Ibidem, fond Vistieria Țării Românești, dosar 78/1834, f. 652, 673.

⁶⁷ Ibidem, fond Comitetul Carantinelor, dosar 2549 BII/1835, f. 283.

⁶⁸ Ibidem, fond Vistieria Țării Românești, dosar 27/1835, f. 246–247.

⁶⁹ Ibidem, f. 425–426.

⁷⁰ Ibidem, dosar 29/1835, f. 53–54.

⁷¹ Ibidem, dosar 30/1835, f. 451–452, 454–456.

⁷² Ibidem, dosar 28/1835, f. 474–485.

⁷³ Ibidem, dosar 29/1885, f. 62–63.

⁷⁴ Ibidem, dosar 30/1835, f. 734–751.

⁷⁵ Ibidem, dosar 31/1835, f. 115, 129.

⁷⁶ Ibidem, f. 313, 336.

⁷⁷ Ibidem, dosar 32/1835, f. 598, 627.

⁷⁸ Ibidem, dosar 28/1835, f. 870, 880.

⁷⁹ Ibidem, dosar 29/1835, f. 283–284.

⁸⁰ Ibidem, f. 286–287.

⁸¹ Ibidem, dosar 30/1835, f. 522–523.

⁸² Ibidem, dosar 32/1835, f. 429–430.

⁸³ Ibidem, dosar 28/1835, f. 893–894.

⁸⁴ Ibidem, dosar 29/1835, f. 76–80.

⁸⁵ Ibidem, dosar 30/1835, f. 765–766, 771.

⁸⁶ Ibidem, dosar 31/1835, f. 104–108.

⁸⁷ Ibidem, dosar 32/1835, f. 446–448, 461.

⁸⁸ Ibidem, f. 633, 642.

⁸⁹ Ibidem, dosar 78/1834, f. 911–912; dosar 33/1835, f. 296–297.

⁹⁰ Ibidem, dosar 10/1836, f. 136–137.

⁹¹ Ibidem, f. 287, 296.

⁹² Ibidem, dosar 11/1836, f. 439, 452.

⁹³ Ibidem, f. 632–634.

⁹⁴ Ibidem, dosar 12/1836, f. 70–71.

august⁹⁵. În iulie se importau la Călărași 98 ocale „tutun turcesc“ de la Silistra⁹⁶, iar în octombrie încă 70 ocale și 3200 de lulele⁹⁷. La Oltenița se aduceau de la dreapta Dunării 4 ocale „tutun tăiat“ în septembrie⁹⁸ și 2 ocale în decembrie⁹⁹. De asemenea, la Brăila, soseau de la Măcin 93 ocale tutun în octombrie¹⁰⁰ și 156 ocale în noiembrie.¹⁰¹

Alte cantități se înregistrau în anul 1838. Astfel, la Călărași se introduceau, de la Silistra, 12 ocale „tutun turcesc“ în ianuarie¹⁰², 327 ocale în martie¹⁰³, 170 ocale în aprilie¹⁰⁴, 10 ocale în mai¹⁰⁵, 132 ocale în iunie, provenind însă de la Ostrov¹⁰⁶, 6 ocale în iulie (de la Silistra)¹⁰⁷, iar în noiembrie, din același loc, 365 ocale și 300 dramuri, precum și 220 lulele, din care o parte era destinată pieței orașului București¹⁰⁸. De la Hârșova veneau la Gura Ialomiței 3 ocale „tutun turcesc tăiat“ în aprilie¹⁰⁹, 31 ocale și 200 dramuri în septembrie¹¹⁰ și 31 ocale în octombrie¹¹¹. De asemenea, la Brăila, se aduceau, de la Măcin, 297 ocale tutun în luna mai¹¹², 462 ocale în iulie¹¹³, 616 ocale în august¹¹⁴, 615 ocale, plus alte 37 ocale „tutun tumbeci“ în septembrie¹¹⁵ și 424 ocale în noiembrie.¹¹⁶

Informații similare sunt și pentru anul 1839. În ianuarie se importau din Dobrogea la Oltenița 8 ocale „tutun tăiat“¹¹⁷, iar în mai 137 ocale.¹¹⁸ La Gura Ialomiței intrau 11 ocale „tutun turcesc tăiat“ de la Hârșova în februarie¹¹⁹, alte 6 ocale aduse de Stan Căcărează din satul dobrogean Ulmii în luna mai¹²⁰, 4 ocale provenind de la Hârșova, în august¹²¹, tot de acolo 10 ocale și 100 dramuri în octombrie¹²² și 5 ocale în noiembrie¹²³. La Brăila se consemnau 80 ocale tutun de la Silistra în

⁹⁵ Ibidem, dosar 13/1836, f. 892, 897.

⁹⁶ Ibidem, f. 580–581.

⁹⁷ Ibidem, dosar 15/1836, f. 522, 533.

⁹⁸ Ibidem, dosar 14/1836, f. 114–115.

⁹⁹ Ibidem, dosar 16/1836, f. 394–395.

¹⁰⁰ Ibidem, dosar 15/1836, f. 548–549.

¹⁰¹ Ibidem, f. 812–813.

¹⁰² Ibidem, dosar 44/1837, f. 100, 105.

¹⁰³ Ibidem, f. 182–183.

¹⁰⁴ Ibidem, dosar 45/1837, f. 379–381.

¹⁰⁵ Ibidem, f. 623–625, 629–630.

¹⁰⁶ Ibidem, dosar 47/1837, f. 462–463.

¹⁰⁷ Ibidem, f. 577–578.

¹⁰⁸ Ibidem, dosar 50/1837, f. 8–9, 16.

¹⁰⁹ Ibidem, dosar 45/1837, f. 374, 387.

¹¹⁰ Ibidem, dosar 48/1837, f. 151, 172.

¹¹¹ Ibidem, dosar 49/1837, f. 521–522.

¹¹² Ibidem, dosar 45/1837, f. 623–625, 629–630.

¹¹³ Ibidem, dosar 47/1837, f. 485–487.

¹¹⁴ Ibidem, f. 611, 616, 617–618.

¹¹⁵ Ibidem, dosar 48/1837, f. 158–159.

¹¹⁶ Ibidem, dosar 49/1837, f. 763–766.

¹¹⁷ Ibidem, fond Comitetul Carantinelor, dosar 642/1839, f. 51, 70.

¹¹⁸ Ibidem, fond Vistieria Țării Românești, dosar 43/1838, f. 76.

¹¹⁹ Ibidem, dosar 41/1838, f. 247, 250; fond Comitetul Carantinelor, dosar 642/1839, f. 79.

¹²⁰ Ibidem, fond Vistieria Țării Românești, dosar 43/1838, f. 80, fond Comitetul Carantinelor, dosar 642/1839, f. 227.

¹²¹ Ibidem, fond Vistieria Țării Românești, dosar 45/1838, f. 431, 434; fond Comitetul Carantinelor, dosar 642/1839, f. 457.

¹²² Ibidem, fond Vistieria Țării Românești, dosar 46/1838, f. 835, 848; fond Comitetul Carantinelor, dosar 642/1839, f. 545.

¹²³ Ibidem, fond Comitetul Carantinelor, dosar 642/1839, f. 652.

martie¹²⁴ și 285 ocale de la Măcin în mai.¹²⁵ Totodată, la Călărași veneau 150 ocale „tutun turcesc“ de la Silistra în aprilie¹²⁶ și 655 ocale în mai.¹²⁷

În anul 1840 cantitățile de tutun importate din Dobrogea în Țara Românească sunt ceva mai reduse. În ianuarie intrau la Gura Ialomiței, de la Hârșova, 14 ocale „tutun turcesc tăiat“¹²⁸, 6 ocale în februarie¹²⁹, apoi 4 ocale în aprilie aduse de Ion Neagu din satul Topalu¹³⁰ și, din nou, de la Hârșova, 5 ocale în iunie¹³¹, 25 ocale în august¹³², 24 ocale și 100 dramuri în octombrie¹³³, și 10 ocale în noiembrie¹³⁴. La Călărași în martie 1840, „Ștefan rumânul ot Silistra“ importa 20 ocale „tutun turcesc“¹³⁵, din același loc veneau 90 ocale și 9 lulele turcești în aprilie¹³⁶, 187 ocale în august¹³⁷ și 930 ocale în octombrie.¹³⁸

Cantități și mai mici s-au înregistrat în anul 1841. În luna mai, la Călărași, intrau 15 ocale „tutun turcesc“¹³⁹ și alte 202 ocale în septembrie¹⁴⁰. La Gura Ialomiței se înscriseră 30 ocale și 200 dramuri în octombrie¹⁴¹ și 9 ocale și 200 dramuri în noiembrie¹⁴², iar la Brăila 400 ocale în decembrie.¹⁴³

Importurile de tutun din Dobrogea în Țara Românească au fost însă ceva mai bogate în 1842. Astfel, la Brăila, se aduceau, în luna februarie, 116 ocale¹⁴⁴, iar la Gura Ialomiței 8 ocale și 200 dramuri „tutun turcesc tăiat“ în martie¹⁴⁵, 10 ocale din același sort în aprilie¹⁴⁶, 6 ocale în iulie¹⁴⁷, 10 ocale în august¹⁴⁸, 20 ocale și 300 dramuri în septembrie¹⁴⁹, 11 ocale în noiembrie¹⁵⁰ și 71 ocale și jumătate în decembrie¹⁵¹. Totodată, la Călărași se înregistrau 6 ocale „tutun turcesc“ și 2 lulele în luna aprilie¹⁵², 3 ocale „tutun turcesc“ în mai¹⁵³, 15 ocale în iulie¹⁵⁴, 9 ocale în august¹⁵⁵, 5 ocale în septembrie¹⁵⁶, 8 ocale în octombrie¹⁵⁷ și 241 ocale în noiembrie¹⁵⁸. În plus, la Oltenița, intrau, în luna mai, 80 „bohcele tutun turcesc“.¹⁵⁹

¹²⁴ Ibidem, fond Vistieria Țării Românești, dosar 41/1838, f. 467, 484.

¹²⁵ Ibidem, dosar 43/1838, f. 325–326.

¹²⁶ Ibidem, dosar 42/1838, f. 147, 172; fond Comitetul Carantinelor, dosar 642/1839, f. 219–220.

¹²⁷ Ibidem, fond Vistieria Țării Românești, dosar 43/1838, f. 261, 278; fond Comitetul Carantinelor, dosar 642/1839, f. 271–272.

¹²⁸ Ibidem, fond Vistieria Țării Românești, dosar 37/1839, f. 79, 84.

¹²⁹ Ibidem, f. 323–324.

¹³⁰ Ibidem, dosar 39/1839, f. 133–134.

¹³¹ Ibidem, dosar 41/1839, f. 272, 299.

¹³² Ibidem, dosar 43/1839, f. 68–71.

¹³³ Ibidem, dosar 44/1839, f. 167–168.

¹³⁴ Ibidem, dosar 55/1839, f. 152–153.

¹³⁵ Ibidem, dosar 39/1839, f. 63–64.

¹³⁶ Ibidem, f. 185–186.

¹³⁷ Ibidem, dosar 42/1839, f. 166–167.

¹³⁸ Ibidem, dosar 45/1839, f. 152–153.

¹³⁹ Ibidem, fond Comitetul Carantinelor, dosar 1233/1841, f. 617–618.

¹⁴⁰ Ibidem, f. 750–751.

¹⁴¹ Ibidem, f. 567.

¹⁴² Ibidem, f. 503.

¹⁴³ Ibidem, f. 680–681.

¹⁴⁴ Ibidem, dosar 1233 A/1842, f. 107, 122.

¹⁴⁵ Ibidem, f. 157–158.

¹⁴⁶ Ibidem, f. 236.

¹⁴⁷ Ibidem, f. 417–418.

¹⁴⁸ Ibidem, dosar 1233 B/1842, f. 469.

¹⁴⁹ Ibidem, f. 519.

¹⁵⁰ Ibidem, f. 601.

¹⁵¹ Ibidem, f. 739.

¹⁵² Ibidem, dosar 1233 A/1842, f. 231–232.

¹⁵³ Ibidem, f. 284–285.

¹⁵⁴ Ibidem, f. 417–418.

¹⁵⁵ Ibidem, dosar 1233 B/1842, f. 469.

¹⁵⁶ Ibidem, f. 778–779.

¹⁵⁷ Ibidem, f. 786–787.

¹⁵⁸ Ibidem, f. 785.

¹⁵⁹ Ibidem, dosar 1233 A/1842, f. 273, 312.

Pentru anul 1843 documentele oferă următoarele date: la Călărași 902 ocale „tutun turcesc“ în ianuarie¹⁶⁰, 1 „bohcea“ în martie¹⁶¹, în mai cantitatea apreciabilă de 1525 ocale „tutun turcesc“ și 140 ciubuce¹⁶², apoi 1 oca din același sort în iulie¹⁶³, 199 ocale în august¹⁶⁴, 10 ocale în octombrie¹⁶⁵ și 81 ocale în noiembrie¹⁶⁶. La Oltenița se importau 15 ocale și jumătate în ianuarie¹⁶⁷, 4 ocale în februarie¹⁶⁸, 18 ocale în martie¹⁶⁹, 2 ocale în mai¹⁷⁰ și 3 ocale în iunie¹⁷¹. De asemenea, la Gura Ialomiței se înregistrau 5 ocale „tutun turcesc tăiat“ în februarie¹⁷², 26 ocale în martie¹⁷³, 8 ocale în aprilie¹⁷⁴ și 11 ocale în mai.¹⁷⁵

Din anul 1844 nu se găsesc documente (sau n-au fost descoperite până acum) privind importul de tutun din Dobrogea în Țara Românească. Există însă știri, poate complexe, pentru anul 1845. Astfel, la Călărași se aduceau următoarele cantități de „tutun turcesc“: 81 ocale în ianuarie¹⁷⁶, 36 ocale în februarie¹⁷⁷, 328 ocale în aprilie¹⁷⁸, 2 ocale în iulie¹⁷⁹, 29 ocale în august¹⁸⁰, 9 ocale în septembrie¹⁸¹ și 24 ocale în noiembrie¹⁸². În același an intrau la Oltenița 49 ocale, „tutun tăiat“ în aprilie¹⁸³, 4 ocale din același sort în iunie¹⁸⁴, 22 ocale în septembrie¹⁸⁵, 24 „bohcele tutun bun“ și 52 ocale și jumătate „tutun prost“, în octombrie¹⁸⁶, apoi 77 ocale „tutun tăiat“ în noiembrie¹⁸⁷ și 12 ocale în decembrie¹⁸⁸. Mici cantități se înscriau și la Gura Ialomiței: 14 ocale în iunie¹⁸⁹ și 7 ocale în noiembrie¹⁹⁰.

În anul 1846 erau aduse, mai întâi la Călărași, 7 ocale „tutun tăiat“ în ianuarie¹⁹¹, 4 ocale „tutun tumbeci“ în februarie¹⁹², alte 37 ocale din același sort și, în plus, 8 „teancuri tutun cârjaliu“ în iunie¹⁹³ și 200 dramuri „tutun tăiat“ în august¹⁹⁴.

¹⁶⁰ Ibidem, dosar 1151/1843, f. 33–34.

¹⁶¹ Ibidem, f. 254–255.

¹⁶² Ibidem, f. 288, 304.

¹⁶³ Ibidem, f. 433, 452.

¹⁶⁴ Ibidem, f. 486, 489.

¹⁶⁵ Ibidem, f. 644, 665.

¹⁶⁶ Ibidem, f. 786–787.

¹⁶⁷ Ibidem, fond Vistieria Țării Românești, dosar 22/1843, f. 27, 116.

¹⁶⁸ Ibidem, f. 119, 180.

¹⁶⁹ Ibidem, fond Comitetul Carantinelor, dosar 1151/1843, f. 112, 134.

¹⁷⁰ Ibidem, f. 228, 235.

¹⁷¹ Ibidem, f. 297–298.

¹⁷² Ibidem, f. 69.

¹⁷³ Ibidem, f. 141–142.

¹⁷⁴ Ibidem, f. 188.

¹⁷⁵ Ibidem, f. 231.

¹⁷⁶ Ibidem, dosar 1105 I/1845, f. 64.

¹⁷⁷ Ibidem, f. 121.

¹⁷⁸ Ibidem, f. 121.

¹⁷⁹ Ibidem, dosar 1105 II/1845, f. 33.

¹⁸⁰ Ibidem, f. 91.

¹⁸¹ Ibidem, f. 149.

¹⁸² Ibidem, f. 237–238.

¹⁸³ Ibidem, dosar 1105 I/1845, f. 181.

¹⁸⁴ Ibidem, f. 289.

¹⁸⁵ Ibidem, dosar 1105 II/1845, f. 127.

¹⁸⁶ Ibidem, f. 175.

¹⁸⁷ Ibidem, f. 231.

¹⁸⁸ Ibidem, f. 276.

¹⁸⁹ Ibidem, dosar 1105 I/1845, f. 281.

¹⁹⁰ Ibidem, dosar 1105 II/1845, f. 231.

¹⁹¹ Ibidem, dosar 792/1846, f. 88.

¹⁹² Ibidem, f. 165.

¹⁹³ Ibidem, f. 591.

¹⁹⁴ Ibidem, f. 722.

La Oltenița se importau 12 ocale tutun în aprilie¹⁹⁵, 6 ocale în iunie¹⁹⁶, apoi 3 ocale „tutun turcesc“ în august¹⁹⁷, 27 ocale în septembrie¹⁹⁸, 6 ocale în octombrie¹⁹⁹ și 2 ocale în noiembrie²⁰⁰. Mici cantități se înregistrau la Brăila (50 ocale în martie)²⁰¹ și la Gura Ialomiței (12 ocale „tutun tăiat“ în octombrie).²⁰²

Anul următor, 1847, comercializarea la stânga Dunării a tutunului din Dobrogea s-a realizat îndeosebi pe la punctul Oltenița. Astfel, evidențele relevă 8 ocale în luna ianuarie²⁰³, 62 ocale în februarie²⁰⁴, 9 ocale în martie²⁰⁵, 60 ocale în aprilie²⁰⁶, 20 ocale „tutun tăiat“ în mai²⁰⁷ și, din același sort, 11 ocale în iunie²⁰⁸, 7 ocale în iulie²⁰⁹, 3 ocale în august²¹⁰, 3 ocale și 6 „boccele tutun turcesc“ în octombrie²¹¹, 23 ocale în noiembrie²¹² și 2 ocale în decembrie²¹³. Totodată, la Călărași veneau 76 ocale „tutun tumbeci“ în mai²¹⁴ și 602 ocale tutun obișnuit în august²¹⁵, apoi la Gura Ialomiței 11 ocale în noiembrie²¹⁶ și la Brăila 210 ocale în decembrie.²¹⁷

Oltenița se situează pe primul loc în acest import și în anul 1848. Documentele arată următoarele cantități de „tutun tăiat“: 2 ocale în ianuarie²¹⁸, 8 ocale în februarie²¹⁹, 30 ocale în martie²²⁰, 15 ocale și jumătate în aprilie²²¹, 31 ocale și jumătate în mai²²², 73 ocale în iunie²²³, 39 ocale în iulie, 40 ocale în august²²⁴, 34 ocale în septembrie, 41 ocale și jumătate în octombrie²²⁶, 29 ocale în noiembrie²²⁷ și 7 ocale în decembrie²²⁸. La Brăila sunt atestate 660 ocale tutun obișnuit în ianuarie²²⁹, iar la Călărași 306 ocale „tutun bun“ în iunie²³⁰ și 1250 ocale din cel obișnuit în decembrie²³¹.

¹⁹⁵ Ibidem, f. 302.

¹⁹⁶ Ibidem, f. 474.

¹⁹⁷ Ibidem, f. 691.

¹⁹⁸ Ibidem, f. 758.

¹⁹⁹ Ibidem, f. 867.

²⁰⁰ Ibidem, f. 932.

²⁰¹ Ibidem, f. 212.

²⁰² Ibidem, f. 844.

²⁰³ Ibidem, dosar 591/1847, f. 8.

²⁰⁴ Ibidem, 101

²⁰⁵ Ibidem, p. 167.

²⁰⁶ Ibidem, f. 266.

²⁰⁷ Ibidem, f. 364.

²⁰⁸ Ibidem, f. 446.

²⁰⁹ Ibidem, f. 524.

²¹⁰ Ibidem, f. 586.

²¹¹ Ibidem, f. 763.

²¹² Ibidem, f. 842.

²¹³ Ibidem, f. 984.

²¹⁴ Ibidem, f. 331.

²¹⁵ Ibidem, f. 632.

²¹⁶ Ibidem, f. 845.

²¹⁷ Ibidem, f. 956.

²¹⁸ Ibidem, dosar 637/1848, f. 28.

²¹⁹ Ibidem, f. 40.

²²⁰ Ibidem, f. 107.

²²¹ Ibidem, f. 151.

²²² Ibidem, f. 240.

²²³ Ibidem, f. 296.

²²⁴ Ibidem, f. 417.

²²⁵ Ibidem, f. 516.

²²⁶ Ibidem, f. 558.

²²⁷ Ibidem, f. 645.

²²⁸ Ibidem, f. 708.

²²⁹ Ibidem, f. 15

²³⁰ Ibidem, f. 294.

²³¹ Ibidem, f. 752.

Pentru anul 1849 lipsesc informațiile din documente, dar cu privire la anul următor, 1850, se găsesc date destul de bogate, chiar dacă, foarte probabil, nu sunt complete. Astfel, la Oltenița se aduceau, de la Turtucaia, următoarele cantități de „tutun tăiat“: 12 ocale în februarie²³², 13 ocale în aprilie²³³, 9 ocale în iulie²³⁴, 31 ocale în septembrie²³⁵, 25 ocale în octombrie²³⁶, alte 25 ocale în noiembrie²³⁷ și 3 ocale „tutun prost“ în decembrie²³⁸. De asemenea, la Călărași se înregistrau 2 ocale „tutun tăiat“ în februarie²³⁹, 1 oca și jumătate din același sort în mai²⁴⁰, 87 ocale „tutun cârjali“ în iunie²⁴¹, la fel 245 ocale în iulie²⁴², cu mențiunea că provenea de la Silistra²⁴³, 8 ocale „tutun rumânesc“, tot de acolo, în august²⁴⁴ și 237 ocale tutun obișnuit, în octombrie²⁴⁵. La Brăila erau înscrise 39 „teancuri tutun turcesc“, destinate pieței orașului Brașov în luna iulie²⁴⁶ și 350 ocale tutun obișnuit în septembrie.²⁴⁷

Evidențele Vistieriei reflectă acest comerț și în anul 1851. La Oltenița se înregistrau următoarele cantități aduse de la Turtucaia: 5 ocale „tutun tăiat“ în ianuarie²⁴⁸, alte 5 ocale din același sort în februarie²⁴⁹, 30 ocale „tutun prost tăiat“ în iulie²⁵⁰ și 20 ocale tutun obișnuit destinat pieței Bucureștilor în octombrie²⁵¹. La Călărași, în luna martie se importau 218 ocale „tutun cârjalesc“²⁵², în iunie 200 ocale „tutun Giuma“ de la Silistra²⁵³, tot de acolo alte 6 ocale tutun obișnuit²⁵⁴ și 5 ocale „tutun cârjaliu“ în iulie²⁵⁵ și din ultimul sort, provenind din același loc, încă 94 ocale în octombrie²⁵⁶. La Brăila, în luna mai, Bucur Ioan, un cunoscut negustor brașovean introducea 500 ocale „tutun boccea“ din Dobrogea²⁵⁷, unde desfășura activități intense de comerț.

Pentru anul 1852, informațiile sunt mai sărace. Se consemnează totuși, în luna ianuarie, la Oltenița, 5 ocale „tutun turcesc“ adus de la Turtucaia²⁵⁸, iar la Călărași, în august, 2030 ocale „tutun turcesc prost“ (în valoare de 4–7 lei ocaua) și 13 ocale tabac (în valoare de 12 lei ocaua)²⁵⁹.

²³² Ibidem, dosar 1415/1850, f. 46; fond Vistieria Țării Românești, dosar 10/1850, f. 429, 450.

²³³ Ibidem, fond Comitetul Carantinelor, dosar 1415/1850, f. 239.

²³⁴ Ibidem, f. 441.

²³⁵ Ibidem, f. 549.

²³⁶ Ibidem, f. 640.

²³⁷ Ibidem, f. 754.

²³⁸ Ibidem, fond Vistieria Țării Românești, dosar 16/1850, f. 51–52.

²³⁹ Ibidem, fond Comitetul Carantinelor, dosar 1415/1850, f. 104.

²⁴⁰ Ibidem, f. 329.

²⁴¹ Ibidem, fond Vistieria Țării Românești, dosar 13/1850, f. 322–323.

²⁴² Ibidem, fond Comitetul Carantinelor, dosar 1415/1850, f. 458.

²⁴³ Ibidem, fond Vistieria Țării Românești, dosar 13/1850, f. 497–498.

²⁴⁴ Ibidem, fond Comitetul Carantinelor, dosar 1415/1850, f. 510.

²⁴⁵ Ibidem, f. 690.

²⁴⁶ Ibidem, fond Vistieria Țării Românești, dosar 10/1850, f. 381, 416.

²⁴⁷ Ibidem, dosar 14/1850, f. 251–252.

²⁴⁸ Ibidem, dosar 5/1851, f. 397, 430.

²⁴⁹ Ibidem, f. 494, 497.

²⁵⁰ Ibidem, dosar 7/1851, f. 430, 457.

²⁵¹ Ibidem, dosar 8/1851, f. 641, 666.

²⁵² Ibidem, dosar 6/1851, f. 59, 90.

²⁵³ Ibidem, dosar 7/1851, f. 151–152.

²⁵⁴ Ibidem, f. 614–615.

²⁵⁵ Ibidem, f. 615–616.

²⁵⁶ Ibidem, dosar 8/1851, f. 815, 826.

²⁵⁷ Ibidem, dosar 6/1851, f. 781–782.

²⁵⁸ Ibidem, dosar 67/1851, f. 524–525.

²⁵⁹ Ibidem, dosar 60/1851, f. 360–361.

Importul tutunului din Dobrogea în Țara Românească este evidențiat mai bine în anul 1853. Astfel, la Oltenița intrau următoarele cantități de „tutun tăiat“: 4 ocale în ianuarie²⁶⁰, 13 ocale în februarie²⁶¹, 9 ocale în aprilie²⁶², 85 ocale în iunie²⁶³, 67 ocale în iulie²⁶⁴, 126 ocale în august²⁶⁵ și 21 ocale în septembrie²⁶⁶. La Călărași cifrele arată 45 ocale „tutun turcesc“ în aprilie²⁶⁷, 6 „boccele tutun“ în mai²⁶⁸, 412 și jumătate tutun obișnuit în iulie²⁶⁹, alte 3 ocale și jumătate în august²⁷⁰ și 13 ocale în septembrie²⁷¹, iar în octombrie 40 ocale „tutun turcesc“²⁷².

Din anul 1854 nu s-au păstrat știri din documente, dar în 1855 se aduceau de la Turtucaia la Oltenița 24 ocale „tutun prost“ pentru Chirnoși în aprilie²⁷³, 5 ocale în august²⁷⁴ și 6 ocale în decembrie²⁷⁵, acestea având ca destinație piața Olteniței. În același an se importau la Călărași 14 teancuri de tutun „cârjalii“ (700 ocale), în valoare de 2800 lei²⁷⁶, sumă însemnată pentru acea vreme, iar pe la Brăila negustorul V. Pădure trecea pentru Brașov 6 lădițe cu „tutun persian tăiat“ (92 ocale).²⁷⁷ În 1856 se înregistrau, la Oltenița, 10 ocale „tutun rumânesc“ pentru București în ianuarie²⁷⁸, iar pentru Oltenița 3 ocale „tutun prost“ în februarie²⁷⁹, 19 ocale „tutun rumânesc“ în martie²⁸⁰, 4 ocale „tutun tăiat“²⁸¹ și 6 ocale „tutun prost“ în iunie²⁸² și 31 ocale „tutun prost“ în iulie²⁸³. Aici se opresc însă informațiile din documentele de arhivă privind importul de tutun din Dobrogea la stânga Dunării.

Mocanii care practicau an de an transhumanta în Dobrogea obișnuiau să treacă „tutunul turcesc“ prin contrabandă, înșelând autoritățile românești. Potrivit știrilor culese de geograful Nicolae Dragomir de la bătrânii păstori margineni, se folosea pentru aceasta procedeu legării pachetelelor de tutun în lâna oilor și berbecilor mai lănoși, ascunderea în butoiușul pentru apă sau chiar introducerea în corpul unui noatin „capchiu“ (nărod) a cărui soartă era oricum cuțitul, după ce i se scoteau viscerale²⁸⁴.

În agricultura Dobrogei în timpul stăpânirii otomane cultura tutunului a fost o componentă care nu poate fi trecută cu vederea de cercetarea istorică. Ea a contribuit, în mod sigur, la sporirea veniturilor populației țărănești și, în general, la dezvoltarea economică a provinciei românești de la „Marea cea Mare“.

²⁶⁰ Ibidem, fond Comitetul Carantinelor, dosar 54/1853, f. 18.

²⁶¹ Ibidem, f. 53.

²⁶² Ibidem, f. 188.

²⁶³ Ibidem, f. 309.

²⁶⁴ Ibidem, f. 353.

²⁶⁵ Ibidem, f. 405.

²⁶⁶ Ibidem, f. 477.

²⁶⁷ Ibidem, f. 210.

²⁶⁸ Ibidem, f. 260.

²⁶⁹ Ibidem, f. 390.

²⁷⁰ Ibidem, f. 449.

²⁷¹ Ibidem, f. 508.

²⁷² Ibidem, f. 567.

²⁷³ Ibidem, fond Vistieria Țării Românești, dosar 70/1855, f. 121.

²⁷⁴ Ibidem, dosar 70/1855, f. 357.

²⁷⁵ Ibidem, f. 666.

²⁷⁶ Ibidem, dosar 67/1855, f. 39.

²⁷⁷ Ibidem, dosar 61 I/1855, f. 113.

²⁷⁸ Ibidem, dosar 39/1856, f. 23.

²⁷⁹ Ibidem, f. 48.

²⁸⁰ Ibidem, f. 72, 96.

²⁸¹ Ibidem, f. 235.

²⁸² Ibidem, f. 239.

²⁸³ Ibidem, f. 265, 269, 271, 300.

²⁸⁴ Nicolae Dragomir, *Din trecutul oierilor margineni din Săliște și comunele din jur*, în „Lucrările Institutului de geografie al Universității din Cluj“, vol. II (1924–1925), Cluj, 1926, p. 244–245.

RÉSUMÉ

Quelques documents d'archives inédits jusqu'à présent sont le point de départ pour cet article dans lequel l'auteur apporte des informations concernant la culture du tabac en Dobroudja, au XVIII^{-^{ème}} siècle pendant la domination ottomane.

PRÉCIS

The author of this article show us some elements of the Romanian history of the tobacco culture in Dobrudja during the XVIII century. His informations are based on some unpublished archives documents.

Rolul lui George Barițiu în elaborarea, editarea și difuzarea Memorialului de la 1882

IOAN PLEȘA

Istoria Transilvaniei, parte integrantă a istoriei patriei noastre, ilustrează îndelungatul proces al luptei poporului român de pe aceste meleaguri pentru păstrarea ființei sale etnice și a teritoriilor sale, pentru libertate socială și națională, pentru unitate națională și statală, pentru independență.

În cadrul acestei lupte permanente și pline de tenacitate un loc important l-a ocupat mișcarea memorandistă. După cum se știe, această mișcare a fost organizată de către Partidul Național Român ca răspuns la încheierea, în anul 1867, a pactului dualist austro-ungar, prin care clasele dominante din Imperiul habsburgic și-au împărțit sferile de dominație politică și prin care s-a consfințit desființarea autonomiei Principatului Transilvaniei și alipirea acestuia la Ungaria. Ea s-a bucurat de cea mai largă adeziune a maselor populare. Deși fruntașii politici ai națiunii române, începând cu episcopul Inochentie Micu Clain, au folosit, ca metodă de luptă pentru obținerea drepturilor sociale și politice ale poporului pe care îl reprezentau, înaintarea de memorii Curții imperiale de la Viena și altor foruri din ierarhia statului habsburgic, se poate afirma că mișcarea memorandistă a început după conferința națională de la Sibiu, din 12–14 mai 1881, care a avut ca scop unificarea organizațiilor politice românești într-un partid unitar – Partidul Național Român din Ardeal, Banat și Ungaria¹, precum și de „a preciza și defige (hotărî n.a.) pentru viitor ținuta politică a națiunii românești din Ungaria și Transilvania față cu sistema actuală politică austro-ungurească”.²

În afară de precizarea celor 9 obiective politice ale Partidului Național Român, între care recăștigarea autonomiei Transilvaniei ocupa locul de frunte³, conferința a mai hotărât construirea unui Comitet electoral permanent format din nouă membri, care să-și fixeze reședința la Sibiu, urmând să redacteze un „memorand”, în care să se explice pe larg situația românilor din Ungaria și căruia să i se dea cea mai largă publicitate, mai ales în străinătate⁴, precum și să conducă, în continuare, activitatea politică a partidului.

Inițial, conducerea Partidului Național Român a încredințat pe Vicențiu Babeș cu redactarea „memorandului”, dar cum acesta avea opinii separate în ceea ce privește originea poporului român și s-a ajuns la fricțiuni în urma cărora el și-a declinat însărcinarea, aceasta a fost preluată de către vechiul militant al mișcării naționale, George Barițiu.⁵

Erudit istoric și publicist, informat la zi cu problemele politice românești și europene, prin bogata corespondență purtată cu contemporanii săi și ca urmare a

¹ Vasile Netea, *George Barițiu. Viața și activitatea sa*, București, 1966, p. 271.

² George Barițiu, *Proiectu de Memorialu compusu și publicatu din însărcinarea conferinței electorale a Partidei românesci adunate la Sibiu în zilele de 12, 13, 14 mai st. n. 1881, prin comitetulu seu emisiu cu acea ocașiune*, tipărită ca manuscris Sibiu, 8/20 aprilie 1882, p. 5 (Un exemplar complet și câteva file dispartate se păstrează la Arh. St. Sibiu, doar 1/1882–1883, f. 1–80).

³ *Ibidem*, p. 6.

⁴ *Ibidem*, p. 6, 64.

⁵ *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, ed. II, București, 1963, p. 292–293.

îndelungatei sale activități la redacțiile „Gazetei de Transilvania“ din Brașov și „Observatorului“ din Sibiu, având și experiența redactării Memorialului de la Blaj, din 3 iulie 1872, destinat primului ministru al Ungariei, Lonyai Melchior⁶, George Barițiu s-a achitat cu cinste de această misiune. Memorialul de la 1882, opera sa politică și patriotică în același timp, a fost discutat și aprobat de către conducerea Partidului Național Român, tipărit mai apoi în 4 limbi (română, maghiară, germană și franceză) și difuzat atât în țară cât și în străinătate, celor mai de seamă personalități politice, ziarelor și revistelor, precum și unui însemnat număr de academii, universități, instituții culturale, științifice și literare. El a cunoscut un incontestabil succes⁷, contribuind la lămurirea opiniei publice europene în ceea ce privește situația de înrobire în care trăia poporul român din Transilvania și caracterul reacționar și asupritor al dualismului austro-ungar.

Memorialul de la 1882 a fost apreciat ca o capodoperă politică și științifică de către Alexandru Roman, aflat pe atunci la Budapesta, ca deputat în Parlamentul Ungariei. Cuvinte de apreciere despre el au avut și alte personalități ale timpului, între care blăjenii Constantin Papfalvi și Ioan Micu Moldovan.⁸

Din scrisoarea lui Alexandru Roman, emisă la 24 noiembrie 1882 la Budapesta, rezultă că George Barițiu a lucrat gratuit Memorialul, mânuind doar sume mici puse la dispoziție de către Comitetul electoral pentru cheltuielile de tipărire și difuzare. Oferindu-și serviciile pentru difuzare, el subliniază interesul sârbilor, croaților, sașilor și chiar al unor deputați maghiari pentru Memorial și recomandă pe librarul Robert Lampel din Budapesta pentru vânzarea unor exemplare tipărite în limbile maghiară și germană.⁹ Din alte scrisori ale lui Alexandru Roman (24 februarie și 3 martie 1883) aflăm că Memorialul era legat sub formă de carte, iar exemplarele destinate împăratului și principelui moștenitor aveau copertele aurite.¹⁰

Din corespondența lui George Barițiu cu profesorul de origine ardeleană Simion Mihali Mihalescu din Craiova rezultă intenția acestuia de a traduce Memorialul și în limba italiană, prin Bruto Amate din Roma, redactorul periodicului „La Confederazione latina“, bun cunoscător al limbii române, intenție care nu s-a materializat însă.¹¹

În depozitele Filialei Arhivelor Statului județul Alba se păstrează câteva acte originale redactate de către George Barițiu în perioada în care s-a ocupat de redactarea și difuzarea „Memorialului“¹², care conțin date importante referitoare la aceste chestiuni. De o importanță deosebită este raportul său adresat la 1 august 1883 „Comitetului electoral românesc“ din Sibiu în care sunt cuprinse o seamă întreagă de detalii referitoare la modul în care a fost redactat și difuzat Memorialul de la 1882. Astfel, cerând comitetului electoral să-l descarce de gestiunea bănească în care a fost angajat cu ocazia traducerii, tipăririi și expedierii Memorialului, George Barițiu precizează că acțiunea „memorand“ l-a ținut permanent ocupat din ianuarie 1882 și până la data întocmirii raportului (1 august 1883 n.a.).¹³

⁶ Arh. St. Alba Iulia, fond Mitropolia Greco-Catolică Română de Alba Iulia și Făgăraș. Cabinetul mitropolitului, dosar 945/1872, f. 67–86. (La f. 87–116 sunt alte două exemplare, traduse în limba maghiară).

⁷ Vasile Netea, *George Barițiu...*, p. 272.

⁸ *George Barițiu și contemporanii săi. Studii și documente*, vol. II, București, 1975, p. 250–251; vol. IV, București, p. 28–29; vol. V, București, 1981, p. 321.

⁹ *Ibidem*, vol. II, p. 252–255.

¹⁰ *Ibidem*, p. 259–262.

¹¹ *Ibidem*, vol. IV, p. 58–59; vol. V, p. 321. Vezi și Vasile Netea, *George Barițiu...*, p. 271.

¹² Arh. St. Alba Iulia, fond Comitetul electoral român Sibiu, dosar 1/1882–1883, f. 81–94.

¹³ *Ibidem*, f. 89–90.

Având în vedere că proiectul Memorialului, care cuprindea 47 de pagini de format mare, a fost terminat la 8/20 aprilie 1882, înseamnă că George Barițiu a lucrat efectiv la elaborarea lui peste 3 luni. Multilateralitatea, complexitatea, profunzimea și mai ales competența Memorialului redactat de George Barițiu trădează, însă, în afară de erudiția autorului, o îndelungată perioadă de studiu, de documentare.

Desigur că el a folosit din plin în această direcție întregul timp ce s-a scurs din momentul încredințării sale cu redactarea Memorialului și până în ianuarie 1882, când a trecut efectiv la formularea acestuia.

Se pare că în luna iunie 1882 proiectul Memorialului a fost tipărit la Sibiu în câteva exemplare de lucru, destinate membrilor Comitetului electoral pentru studiere, în vederea aprobării sale. Astfel, la 12 iunie 1882 se tipăreau la Sibiu coalele 6 și 7 ale Memorialului, care erau imediat predate pentru studiu unor membri ai comitetului, între care documentele numesc pe George Barițiu, Ioan Rațiu, Diamandi Manole, Vicențiu Babeș, Gheorghe Pop (de Băsești n.a.) și alții.¹⁴

După ce proiectul Memorialului a fost discutat și aprobat în ședința din iunie 1882¹⁵ a conducerii Partidului Național Român, s-au luat măsuri de traducere a lui în limbile maghiară, germană și franceză și de multiplicare, în vederea difuzării. Astfel, s-au tipărit la Sibiu, în tipografia W. Krafft¹⁶, 2 000 de exemplare în limba germană¹⁷. Difuzarea lor în țară și peste hotare s-a făcut prin intermediul tipografiei și a unor fruntași români, binevoitori.

În raportul înaintat Comitetului electoral din Sibiu George Barițiu arată că din edițiunea întâia a Memorialului s-a împărțit o serie de exemplare de onoare la București, conform listei întocmite de C. I. Juga¹⁸. Din nefericire, lista destinatariilor lipsește de la dosar.

Pentru traducerea în limba franceză a textului Memorialului, George Barițiu a purtat o însemnată corespondență atât cu persoane și editori din București, cât și din Paris. Până la urmă, ea a fost făcută de către publicistul Bonifaciu Florescu, iar tipografia Academiei Române din București, aflată în acele tipuri sub conducerea renumitului publicist Petre Ispirescu, s-a angajat să-l tipărească și să-l difuzeze.¹⁹

Acțiunea a fost sprijinită atât moral, cât și material de către personalități politice și culturale de seamă din România²⁰, între care Mihail Kogălniceanu²¹ ocupa locul principal. Aceasta a fost una din multiplele forme de manifestare a permanentelor legături ce au existat între românii din Transilvania cu cei din „țară”, a afinităților lor sufletești și a aspirațiilor lor naționale, a sprijinului de care s-au bucurat întotdeauna ardelenii din partea fraților lor din patria liberă.

¹⁴ *Ibidem*, p. 81.

¹⁵ Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968, p. 146.

¹⁶ Arh. St. Alba Iulia, fond Comitetul electoral român Sibiu, dosar 1/1882-1883, f. 89. Vezi și *George Barițiu și contemporanii săi*, vol. II, p. 257-259.

¹⁷ Vasile Netea, *George Barițiu*..., p. 273.

¹⁸ Arh. St. Alba Iulia, fond Comitetul electoral român Sibiu, dosar 1/1882-1883, f. 89. Vezi și *George Barițiu și contemporanii săi*, vol. II, p. 248-249, 252-255, 257-262; vol. V, p. 321.

¹⁹ Arh. St. Alba Iulia, fond Comitetul electoral român Sibiu, dosar 1/1882-1883, f. 82-89. Vezi și Georgina Suci, Octavian Rotaru, *Cu privire la ediția franceză a Memorialului din 1882*, în „Revista Arhivelor”, anul XLVIII (1971), vol. XXXIII, nr. 1, p. 115 (cota greșită); *George Barițiu și contemporanii săi*, vol. V, p. 321-322, nota 1.

²⁰ Ștefan Pascu, *op. cit.*, p. 146.

²¹ *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, ed. II, p. 274.

Ediția franceză a Memorialului lui George Barițiu, trasă în 750 de exemplare, a ieșit de sub tipar în luna mai 1883.²² Imediat, George Barițiu ia măsuri de difuzare a acestuia. Folosindu-se de evidențele existente la Academia Română din București, el stabilește, la 3 iulie 1883, o listă a principalelor personalități politice și de cultură, precum și a principalelor instituții de învățământ superior, științifice, literare, istorice etc., din Europa și din țară, cărora urma să li se expedieze unul sau mai multe exemplare. În listă au fost cuprinse 40 de personalități, precum și 38 de înalte instituții de cultură, cu sediul în 40 de localități din 18 țări europene (între care și România), dintre care cinci aparținând coroanei austro-ungare²³. Un singur exemplar a fost expediat în America de Sud, la Santiago de Chile, baronului Adolphe D'Avril. Cele mai multe exemplare din Memorial au fost expediate, în cursul lunilor iulie și august 1883, în România, Franța (numai librăria E. Dentu din Paris, Balois Royal Galerie D'Orleans a primit 200 de exemplare), Italia, Germania, Austria și altele.

La 3 septembrie 1883, George Barițiu întocmește o nouă listă pentru difuzarea ediției franceze a Memorialului, în care fixează trimiterea a câte 1–2 exemplare tuturor ziarelor cotidiene românești din București și Iași, ziarelor franceze din București, ziarelor bisericești, bibliotecilor mai importante din țară și străinătate, bibliotecilor școlilor secundare, universităților din Atena, Zürich, Pisa, Padova, Oxford, tuturor episcopilor din România, ambasadurilor români de la Paris, Londra, Viena, Roma, Berlin, St. Petersburg, Constantinopol, Sofia, Belgrad și Atena, precum și unor personalități din România și din străinătate, între care se reliefează scriitorul Ioan Slavici, eminentul medic Carol Davila și principele Alexandru de Battenberg, cneazul Bulgariei.

Pe această listă, la 3 decembrie 1883, George Barițiu mai face o mențiune, arătând că în acea zi a predat profesorului Bianu (Ion n.a.), venit de la Paris, 10 exemplare din Memorial, pentru a le trimite în capitala Franței și că a mai expediat 20 de exemplare domnului M. M. Seulescu la Paris, fiind cerute de către acesta încă de la 12 iunie 1883.²⁴

Documentele citate de noi lămuresc unele chestiuni de detaliu, dar nu lipsite de importanță, ale rolului lui George Barițiu în elaborarea, editarea și difuzarea Memorialului de la 1882.

Cu acest Memorial, merit să facă cunoscută opiniei publice europene și internaționale situația grea a poporului român din Transilvania, a început în istoria acestei provincii așa-numita „mișcare memorandistă”.²⁵ Ea va continua după 10 ani prin redactarea, publicarea și difuzarea „Memorandumului” din anul 1892, care, deși adresat împăratului de la Viena, a fost cunoscut întregii opinii publice internaționale și care va fi urmat de vestitul proces al „memorandiștilor”, rămas celebru în analele luptei de eliberare națională a poporului român din Transilvania.

²² Arh. St. Alba Iulia, fond Comitetul electoral român Sibiu, dosar 1/1882–1883, f. 83.

²³ *Ibidem*, f. 85–87. Vezi și Georgina Suciu, Octavian Rotaru, *op. cit.*, p. 112–114, unde este publicată cu unele mici greșeli de transcriere și cu cota greșită.

²⁴ Arh. St. Alba Iulia, fond Comitetul electoral român Sibiu, dosar 1/1882–1883, f. 93–94. Vezi și Georgina Suciu, Octavian Rotaru, *op. cit.*, p. 114–115 (cota greșită).

²⁵ Teodor V. Păcățianu, *Cartea de aur*, vol. VII, Sibiu, 1911, p. 32–34; Vasile Netea, *Istoria Memorandumului românilor din Transilvania și Banat*, București, 1947; Ștefan Pascu, *op. cit.*, p. 146–149. Liviu Maior, *Le Memorial de 1882 et son echo en Europe*, în „Revue roumaine d'histoire”, VIII (1969), nr. 2, p. 283–285; Șerban Polverejan, Nicolae Cordoș, *Mișcarea memorandistă în documente (1855–1897)*, Cluj, 1973, p. 29–31. Nicolae Lascu, *Un document inedit privitor la Memorialul din 1882*, în *Sub semnul lui Clio. Omagiu acad. prof. Ștefan Pascu*, Cluj, 1974, p. 377–381. Ioan Chindriș, *Un urmas al lui Bălcescu. Bonifaciu Florescu și Memorialul transilvănean de la 1882*, în *Bălcescu și Transilvania*, Bălcești pe Topolog – Cluj Napoca, 1976, p. 135–147.

Iar autorul Memorialului, George Barițiu, se va retrage curând din activitatea politică pentru a-și putea consacra timpul elaborării operei sale istorice fundamentale, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*, la al cărei prim volum a început să lucreze încă din anul 1885.²⁶

RÉSUMÉ

Le „Mémorial“ de 1882 élaboré par George Barițiu est le sujet de cet article. Il a été traduit en Allemand, en Français et en Hongrois pour être diffusé en Europe pour faire connaître les souffrances et doléances des Roumanis de Transylvanie.

PRÉCIS

The „Memorial“ of 1882 elaborate by George Barițiu is presented in this article. It was translated in German, Hungarian and French to make known the suffering and the complaints of the Romanians from Transylvania.

---

²⁶ *George Bariț și contemporanii săi*, vol. V, p. 165–166.

Consiliile naționale române din sudul Banatului și contribuția lor la făurirea României Mari

CONSTANTIN BRĂTESCU

În tumultoasa toamnă a anului 1918, când s-au rupt lanțurile care țineau în robie multe dintre popoarele Europei, românii, urgisiți de soartă secole de-a rândul ca să se închine la împărați, regi și țari ce nu le înțelegeau și nu doreau să le asculte aspirațiile, înjosindu-i și batjocorindu-i, folosindu-i – pentru vitejia și curajul lor – în multe din războaiele purtate pe continent ca să le apere coroana, au înțeles înaintea altora că este momentul ca visul lor multisecular de reîntregire națională să se înfăptuiască.

La vest de Carpați, unde trăiau aproape patru milioane de români, răspândiți în Maramureș, Crișana, Transilvania, Banatul românesc și cel sârbesc, până la câțiva kilometri de Belgrad, aspirațiile spre înfăptuirea Marii Uniri fuseseră cimentate mai ales în secolul al XIX-lea și primele două decenii ale secolului nostru printr-o amplă mișcare spirituală și culturală, care a antrenat intelectuali ai satelor și orașelor, preoți și învățători, țărani și meseriași, muncitori ai uzinelor și mineri, reușind să creeze împreună cu frații de peste Carpați o cultură națională unită.

Dar mai mult decât în oricare altă provincie românească supusă Casei de Habsburg, Banatul și mai ales Banatul de sud a cunoscut cea mai dureroasă încercare de deznaționalizare prin școală după anul 1872. Pe raza fostului regiment de graniță nr. 13 româno-bănățean nu s-a admis existența vreunei școli profesionale românești. În cele aproape o sută de localități grănicerești, fostele școli naționale existente până în anul 1872 au fost transformate în școli comunale și de stat cu limba de predare maghiară. Numai pe ascuns și nicidecum în școală, învățătorii și preoții reușeau să-i învețe pe copii slovă românească.

Într-un asemenea climat, unde domnea și un anume spirit grăniceresc, în care acum se simțea sentimentul de frustrare, cel de abandonare și vânzare a națiunii române, ca urmare a încheierii pactului dualist și a pierderii de către grănicerii români a puținelor lor drepturi pe care le-au avut până în anul 1872, când regiunea grănicerească a fost provincializată, românii din sudul Banatului au fost cei dintâi care au dat primele lovituri și au contribuit la procesul de dezagregare a monarhiei.¹

Dezintegrarea armatei austro-ungare, măsurile de ordin politic luate de oamenii politici români, transilvăneni și bănățeni, concretizate prin crearea Consiliului Național Român Central din Arad, unanim considerat ca singurul for politic capabil să hotărască destinele românilor din aceste provincii, febrila activitate politică desfășurată de românii aflați la Paris și Viena, cărora li s-au alăturat cei din prizionieratul italian, au descătușat energiile românilor care, în a doua parte a lunii octombrie și toată luna noiembrie, au purces la înlăturarea vechii administrații maghiare, impunând o administrație corespunzătoare năzuinței populației românești majoritare. Este perioada care, în plan administrativ și politic, corespunde creării consiliilor naționale române, iar în plan militar a gărzilor naționale române.

¹ *Desăvârșirea unificării statului național român*, București, 1968, p. 236–237.

Caransebeșul era un puternic centru cultural și spiritual al Banatului de sud. Fusese timp de aproape un secol reședința Regimentului de graniță româno-bănățean, iar între anii 1873–1881 reședința comitatului Severin. Era reședință episcopală ortodoxă-română și în jurul acesteia gravitau instituții culturale precum: Institutul teologic și cel pedagogic și câteva asociații culturale cu o prestigioasă activitate. În toamna anului 1918, în fruntea episcopiei se afla dr. Elie Miron Cristea, unul dintre artizanii Marii noastre Uniri.

În acele momente de mare înclăștare revoluționară, Caransebeșul, prin majoritatea populației sale românești, va juca un rol important în canalizarea și desfășurarea evenimentelor care vor culmina cu Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. Va fi centrul politic al Banatului de sud de la care vor pleca directivele pentru înlăturarea vechii administrații și instaurarea administrației românești.

Un moment important l-a constituit ziua de 23 octombrie/5 noiembrie 1918, când o parte dintre funcționarii publici din localitate, atașați statului maghiar, unii fiind chiar maghiari etnici, au încercat să creeze un sfat popular, ca organ de conducere administrativă orășenească, în care românii aveau doar patru reprezentanți din cei nouă membri desemnați.² De asemenea, s-a încercat crearea unei gărzi civile condusă de ofițeri neromâni, în timp ce în oraș sosiseră deja zeci de ofițeri români întorși de pe front sau din prizonierat.

O asemenea manevră a fost deșeurată de reprezentanții românilor și în special de tineretul român condus de profesorul Pavel Grecu și asesorul consistorial Ștefan Jianu. În sala mare a primăriei, unde se încerca deturnarea pe o cale greșită a românilor și a întregii populații a orașului, a luat cuvântul Ștefan Jianu, cu toate că era bolnav de gripă spaniolă, arătând celor prezenți: „Au căzut lanțurile, domnilor, ne simțim dezrobiți, liberi suntem acum... Aici, acum nu se mai poate face altă gardă decât garda națională română și grijiți și luați aminte că de vă purtați cinstit, nu avem motiv să ne purtăm altminteri. De credeți, însă că arma vă ajută, să nu uitați că avem și noi mâini voinice și sănătoase“.³

Această intervenție, ca și cuvântările lui George Labonțiu, Cornel Cornean sau cea a învățătorului Iuliu Vuia au fost determinante pentru crearea unei gărzi civile românești în oraș, a cărei conducere a fost încredințată unui comitet executiv, Garda civilă care s-a constituit într-un timp record și a preluat serviciul de poștă și patrulare în oraș și în punctele strategice, precum: gara și cazarma militară din centrul orașului, păstrând liniștea, ordinea, securitatea personală și neștirbirea avutului public sau privat.⁴ Comitetul executiv al gărzii naționale se va transforma, la 7 noiembrie, în Sfat militar național local și va deveni organ executiv al Consiliului Național Român local, care se va crea în aceeași zi, în urma unei adunări publice la care au participat peste 500 de persoane.

În sala magistratului orășenesc, în prezența membrilor Sfatului militar român local, a tineretului, a intelectualității și reprezentanților tuturor păturilor sociale, s-au ținut fulminante discursuri, din care reieșea dorința ca românii să-și hotărască singuri soarta. Unul dintre cele mai importante discursuri l-a rostit secretarul consistorial dr. Cornel Cornean, care va contesta și va socoti drept nulă apartenența provinciilor românești de la vest de Carpați la regatul maghiar. Acest om politic arăta: „Monarhia austro-ungară și-a dat obștescul sfârșit. Dumnezeu s-o ierte! Națiunile cari au alcătuit-o își îndreaptă pașii cu hotărâre spre independență.

² Nicolae Corneanu, *Amintiri despre anul 1918 în Caransebeș*, în „Studii și comunicări de etno-grafie-istorie”, Caransebeș, 1977, p. 478–479.

³ *Ibidem*.

⁴ „Lumina”, I. Caransebeș, nr. 42 din 25 octombrie /7noiembrie 1918, p. 3.

În fruntea lor pășește națiunea română, asupra veacuri de-a rândul... De acum înainte noi suntem stăpâni pe viața noastră, pe viitorul nostru. Stăm în fața unui fapt împlinit. Pe ruinele împărățiilor cari au apus se ridică state noi, așa cum le învață Dumnezeu și mintea conducătorilor lor”.⁵ Același vorbitor a subliniat rolul important al Consiliului Național Român Central, ca emanație a ideilor Partidului Național Român în viața politică a acestor provincii, cerând celor prezenți să jure credință acestuia. Cornel Cornean a ținut să sublinieze că acțiunile politice ale românilor nu înseamnă „răzvrătire în contra nimănui, ci în bună înțelegere cu toate neamurile de pe fața pământului ne vom lupta pentru întruchiparea idealului nostru național”.⁶

De o deosebită importanță este, în curgerea timpului, cuvântarea episcopului dr. Miron Cristea, ținută în fața mulțimii adunate la reședința acestuia. El a făcut un aspru rechizitoriu al realităților politice din Transilvania și Banat, cu cortegiul de jertfe și umilințe suportate de poporul român. Miron Cristea înfierează modul în care s-a desfășurat războiul și ce efecte a avut asupra românilor. „Chiar și jertfele enorme ce le-a adus poporul român în cursul acestui război pentru „tron și patrie“ ni le-au răsplătit cu temnițe, cu răpirea ilegală a școalelor primare din Ardeal,⁷ cu oprirea de a ne mai cumpăra un petec de pământ, iară tronul – ca suprem comandant al armatei – ni-a poruncit nu numai să luptăm împotriva vestitorilor libertății popoarelor, ci ne-am silit ca să comitem barbaria de a pușca și în frații noștri de sânge”.⁸

Recunoscând dreptul poporului maghiar de a avea propriul său stat, episcopul Miron Cristea sublinia: „noi – românii – vrem să ne conducem înșine și să fim stăpâni pre noi și pe toate ale noastre“ (...) „Națiunea română își va croi însăși soarta și viitorul său cu ajutorul fraților români de pretutindenea și cu ajutorul factorilor mondiali și internaționali, cari ne sunt binevoitori”.⁹

Referindu-se la relațiile dintre populația românească a provinciilor de la vest de Carpați și Consiliul Național Român Central din Arad, episcopul Miron Cristea sublinia: „Porunca consiliului central sau a Marelui sfat național român trebuie să fie sfântă tuturor, și atunci, cu ajutorul lui Dumnezeu, în curând vom ajunge cea mare zi cu soare, cea mare sărbătoare, în care cu toții vom înălța rugăciuni fierbinți de mulțămire către Cel de Sus, care ocărmuește lumea și popoarele ei; apoi cu lacrimi de bucurie vom încinge hora mare-mare a unirii tuturor românilor din hotare în hotare...”.¹⁰

Cuvântarea lui Miron Cristea ca și ale celorlalți vorbitori nu lasă nici o urmă de îndoială asupra hotărârii românilor caransebeșeni și a celor din localitățile înconjurătoare prezenți la această grandioasă adunare de a rupe cu jugul de robie și a contribui la unirea cu patria mamă. În fața reședinței episcopoești s-a strigat „Trăiască România Mare”, „Trăiască România tuturor românilor! Vrem unire cu frații de același sânge!”.¹¹

Consiliului Național Român local i s-a subordonat Sfatul militar român. În prezența sutelor de manifestați pașnici prezenți în piața din fața primăriei orășenești s-a citit o importantă rezoluție din care se desprinde dorința de a aplica toate hotărârile Consiliului Național Român Central, recunoscut ca „unicul for chemat să

⁵ *Ibidem*. nr. 43 din 1/14 noiembrie 1918, p. 2-3.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Se referă la crearea zonei culturale prin care școlile românești au fost închise în Transilvania și Banat, în apropierea graniței cu România, după intrarea României în război.

⁸ „Lumina”, I, nr. 43 din 1/14 noiembrie 1918, p. 1.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Nicolae Corneanu, *op. cit.*, p. 479.

hotărăscă asupra sorții națiunii române¹². Acest important document statuează dreptul Consiliului Național Român local „ca organ reprezentativ al românilor caransebeșeni“ care „ia asupra sa apărarea drepturilor acestuia, având cetățenii orașului a se supune întru toate dispozițiilor luate de acest sfat“.¹³ De asemenea, prin intermediul Sfatului militar s-a hotărât înființarea gărzii naționale. Consiliul național român din Caransebeș a cerut tuturor fruntașilor români din Banatul de sud să purceadă la constituirea consiliilor și gărzilor naționale române „întru apărarea ordinii și siguranței publice în satele noastre“.¹⁴

Pentru orientarea populației românești din această zonă, Consiliul Național Român Caransebeș a redactat și publicat un regulament pentru înființarea și activitatea consiliilor și gărzilor naționale române aparținătoare acestuia, în care se prevedea – printre altele: – subordonarea față de C.N.R.C. din Arad, „lățirea și întărirea sentimentului național“ ca „sfântă datorință“, apărarea ordinii publice, a vieții și averii fiecăruia, depunerea jurământului prescris de C.N.R.C. înaintea adunării naționale locale, dreptul consiliilor naționale locale de a alege membrii gărzilor naționale „din elemente de cea mai mare încredere“.¹⁵

În ceea ce privește modul de funcționare a gărzilor naționale române se prevedea ca acestea să se supună consiliilor naționale, să fie comandate de un ofițer, să folosească uniforme militare de care dispuneau sau haine civile, iar ca semn distinctiv o brasardă tricoloră cu inscripția „Garda națională română“, să depună jurământul în prezența Consiliului Național Român local. Se preciza, de asemenea, posibilitatea aprovizionării cu arme a acestora de către C.N.R. Caransebeș, imperioasa întrajutorare între gărzile naționale din localitățile învecinate în caz de nevoie, amplasarea gărzilor în sediile primăriilor comunale sau în alte clădiri publice.¹⁶

Una dintre cele mai importante prevederi de ordin militar din regulamentul de mai sus se referă la înscrierea benevolă a soldaților români în garda națională din Caransebeș, pentru înființarea unui batalion românesc la Caransebeș, aceștia urmând să primească „întreaga întreținere și o anumită soldă“.¹⁷

Crearea unei forțe armate proprii pusă sub steagul C.N.R. Central nu apare ca un caz izolat în Banat, deoarece și în zona Bozovici locotenentul Iancu Conciatu, în ultimele zile ale lunii noiembrie și începutul lunii decembrie 1918, a creat „Batalionul general Drăgălina“ cu câte un pluton în fiecare comună, pentru menținerea ordinii publice.¹⁸ Numele dat batalionului constituia un omagiu adus marelui erou național căzut la datorie, fiu al Banatului grăniceresc, care slujise cu credință în armata română între anii 1887–1916. Recrutarea ofițerilor și soldaților români prin intermediul Consiliului Național Român din Caransebeș este o acțiune de mai lungă durată, ea regăsindu-se și în apelul pe care Consiliul Național Român Caransebeș îl adresează populației din localitate și tuturor satelor din zonă la 10 noiembrie 1918.¹⁹

¹² „Lumina“, I, nr. 43 din 1/14 noiembrie 1918, p. 3.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, p. 6.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*. Vezi și Biblioteca Academiei Române. Arhiva Valeriu Braniște, VI (1), imprimat 18.

Membrii Consiliului Național Român din Caransebeș vor lucra cu o energie specifică doar momentelor de cumpănă, căci se iveau zorii libertății naționale. Ei vor cutreiera satele ajungând la zeci de kilometri depărtare, pentru a organiza consiliul și gărzii naționale. În cadrul consiliului, delegații care cutreierau satele primeau misiuni distincte: în plan politico-administrativ și militar. Astfel, Ștefan Jianu, animator al vieții politice românești din Caransebeș, fusese desemnat cu organizarea politică a Banatului de sud.²⁰ El va muri însă de gripă spaniolă la 15 noiembrie 1918, însărcinarea lui fiind preluată de protopopul Andrei Ghidiu, învățătorul Iuliu Vuia, studentul Iancu Călțiun ș.a.

Începând cu 9 noiembrie și până la 28 noiembrie 1918, în fiecare localitate din Banatul de sud care gravita în jurul Caransebeșului s-a trecut la constituirea consiliilor naționale române și a gărzilor naționale române, în cea mai mare parte prin aportul moral al delegaților caransebeșeni.

Pentru menținerea ordinii în localitățile din sudul Banatului, mai ales pentru împiedicarea exceselor, a furturilor, dar și pentru înfruntarea unor altercații cu armatele maghiare și germane în retragere, s-a luat măsura de a înființa gărzii naționale române dintre cei mai devotați soldați întorși de pe front, în care au fost admiși și tinerii. Multe dintre acestea au avut un număr de membri înrolați, fapt ce a determinat menținerea ordinii și apărarea vieții persoanelor și averii acestora.

O puternică gardă națională funcționa la Caransebeș. Ea ajunsese în timp de cinci zile la 230 membri, fiind organizată pe plutoane. Activitatea acesteia s-a desfășurat pe baza unui statut întocmit de căpitanii Alexa Hamat și Ioan Maniu și alți ofițeri, la 11 noiembrie 1918, ca membri ai Sfatului militar român din localitate²¹. Impresionau ca număr gărzile militare din Mehadia (243 membri), Rusca-Terego-va (56 membri), Domașnea (41 membri), Terego-va (41 membri), Feneș (32 membri), Borlova (25 membri). În localitatea Plugova din apropiere de Mehadia s-a hotărât ca toți bărbații între 18 și 50 de ani să facă parte din garda națională, care în ziua de 24 noiembrie 1918 au depus în fața adunării populare „jurământul prescris de înalta noastră stăpânire din Ungaria și Transilvania”²².

La constituire consiliile naționale române și gărzile naționale parcurgeau un ceremonial deosebit de emoționant și plin de semnificații. Preoții sfințeau drapelul tricolor, sub care depuneau jurământ cei aleși în cele două organisme. Apoi tricolorul era arborat pe clădirile care adăposteau sediile acestora. Așa s-a procedat la Caransebeș, unde s-au arborat drapelul tricolor pe clădirea magistratului orașenesc, pe clădirea cazarmii din centrul orașului preluată de garda națională și pe cea a episcopiei.²³

O intensă activitate au desfășurat, în a doua jumătate a lunii noiembrie 1918, consiliile naționale române din zona (districtul) Mehadii. Începând cu data de 17 noiembrie când s-a constituit consiliul național român din Mehadia²⁴, dar mai ales cu cea din noiembrie când s-a consemnat constituirea Consiliului național român districtual, al cărui președinte a fost ales preotul Coriolan Buracu²⁵, zona din apropierea frontierei cu România va cunoaște o intensificare a acțiunilor politice de o importanță și un curaj deosebite. Printr-o circulară din 23 noiembrie 1918 s-a cerut

²⁰ „Lumina”, I, nr. 44 din 8/21 noiembrie 1918, p. 1.

²¹ Arh. St. Buc., fond Consiliul Național Român Caransebeș, dosar 32/1918.

²² Ibidem, dosar 39/1918, f. 1-2.

²³ „Lumina”, I, nr. 43 din 1/14 noiembrie 1918, p. 5.

²⁴ Arh. St. Buc., fond Consiliul Național Român Caransebeș, dosar 8/1918, f. 1.

²⁵ *Făurirea statului național unitar român. Contribuții documentare bănățene*, București, 1983, p. 107-109.

de către prezidiul districtual Mehadia al Consiliului Național Român ca în fiecare localitate să se constituie consilii naționale și gărzi naționale române, să se arbozeze pe clădirile publice (școli, primării) și gările din district drapelul național român, să se înlocuiască toate inscripțiile maghiare de pe edificiile publice cu inscripții românești, să se înlocuiască numirile ungurești ale localităților cu cele românești, cunoscute din vechime, să se predea în școlile primare comunale și de stat numai în limba română, gărzile naționale să vegheze la susținerea ordinii și să se înființeze coruri – acolo unde nu există – care să învețe cele mai importante imnuri românești, în mod deosebit „Deșteaptă-te Române”.²⁶ Măsuri asemănătoare luase, la 12 noiembrie 1918, și Consiliul Național Român din Caransebeș, care pentru a asigura o administrație românească a hotărât destituirea acelor oficialități străini din administrație: a) care nu vorbesc românește; b) vorbesc, însă alegerea lor nu este exprimarea voinței libere a majorității; c) nu depun jurământ pentru Consiliul Național Român”.²⁷ Toate aceste măsuri de ordin administrativ sunt acte care dovedesc instaurarea administrației românești în acest ținut de graniță și înlăturarea vechii administrații maghiare.

Ultimele zile ale lunii noiembrie 1918 se caracterizează în Banat prin două stări de lucruri diametral opuse: pe de o parte, pregătirea pentru desemnarea delegaților la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia și prezența trupelor sârbești, sosite inițial ca trupe ale Antantei și nicidecum ca trupe de ocupație, așa cum se vor dovedi în fapt.

Febra pregătirilor pentru ceea ce avea să fie Alba Iulia în ziua de 1 decembrie 1918 lasă să pălească – pentru moment – prezența armatelor sârbești, care se dedau la jafuri, intimidarea noilor autorități românești instaurate democratic, împiedicarea liberei circulații și a expunerii opiniilor politice, ajungându-se până la maltratări și arestări.

Cunoașterea modalității de alegere a delegaților pentru Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a declanșat o activitate politică în care a fost angajată întreaga populație majoră a satelor din Banatul de sud. Cu grijă deosebită s-au ales delegații ce s-au întrunit la Caransebeș în ziua de 27 noiembrie 1918 în adunare electorală. Ei reprezentau pe zecile de mii de alegători din fostul cerc electoral al Caransebeșului, care votase cu decenii sau ani în urmă pentru dieta din Budapesta pe generalul Traian Doda, pe protopopul Mihail Popovici, pe dr. Ioan Sârbu sau pe Aurel Vlad, ultimii doi neputând fi aleși în anii 1906 și respectiv 1910. Acum însă au hotărât să trimită la Alba Iulia cinci delegați și anume: Ioan Gore din Mehădia, Nicolae Ivănescu din Marga, dr. Alexandru Morariu din Caransebeș, Ilie Românu din Domașnea și dr. Ioan Sârbu din Rudăria. Alegerea acestora s-a efectuat prin vot universal ei fiind „îndatorați a lua parte cu vot decisiv în Marea Adunare Națională Română, care se va convoca din partea Consiliului Central Național Român încă în decursul acestui an și în adunările care eventual le va convoca în decursul anului următor”.²⁸

Conform convocării difuzate de Marele Sfat al Națiunii Române din Ungaria și Transilvania la 20 octombrie 1918, la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia au plecat, pe lângă delegații oficiali, și mulți alții, reprezentând toate păturile sociale. Gazeta „Drapelul” din Lugoj, în numărul său din 30 noiembrie 1918 estima

²⁶ Coriolan Buracu, *Muzeul General Nicolae Cena în Băile Herculane. Cronică Mehădiei*, Turnu Severin, 1924, p. 63–64.

²⁷ Arh. St. Buc., fond Consiliul Național Român, Caransebeș, dosar 137/1918, f. 1.

²⁸ Ibidem, dosar 62/1918, f. 1. Vezi și Muzeul Unirii din Alba Iulia, colecția Credenționale, vol. II, f. 951.

numărul bănăţenilor plecaţi şi ajunşi la Alba Iulia la aproape 1000, lăsând să se înţeleagă că armatele de ocupaţie sârbeşti, împreună cu cele maghiare în retragere, au împiedicat mai ales pe cei din zona Oraviţa şi Sasca să ajungă la Alba Iulia.²⁹

Oraşul Caransebeş a dat împluternicire să-i reprezinte aspiraţiile sale naţionale unui număr de 24 de delegaţi, în frunte cu episcopul dr. Miron Cristea. Acestei delegaţii i s-au alăturat toţi ofiţerii români din garda naţională, apoi membri Reuniunii de cântări şi muzică, studenţi, meseriaşi şi ţărani.³⁰ După aprecierile lui Nicolae Corneanu au reprezentat Caransebeşul la marele act istoric al reîntregirii neamului aproape 100 de delegaţi,³¹ a căror prezenţă, ținută şi manifestare demnă, naţională, a stârnit însufleţire la Alba Iulia³².

Bucuria hotărârilor istorice de la Alba Iulia luate de delegaţii tuturor provinciilor româneşti de dincoace de Carpaţi, până în câmpia dunăreană a Vârşeţului, Bisericii Albe şi Panciovei, pentru bănăţeni a fost de scurtă durată. Un jug multiseclar fusese înlocuit cu baioneta ce ameninţa pretutindeni în această provincie românească şi doar hotărârile Conferinţei de pace şi prezenţa trupelor franceze, începând din primăvara anului 1919, au făcut să renască speranţa bănăţenilor în reaşezarea lor în albia firească – România Mare.

RÉSUMÉ

L'année 1918 fut l'année de la Grande Union pour les Roumains. A ce moment et à la contribution à cet événement de l'évêque orthodoxe de Caransebeş, Miron Cristea, devenu peu après 1918 le premier patriarche de Roumanie, dédie l'auteur son article.

PRÉCIS

The Great Union of 1918 and the contribution to this event of the orthodox bishop of Caransebeş, became after a short time the first patriarch of Romania. Miron Cristea, are the subject of this article.

²⁹ „Drapelul“, Lugoj, XVIII, nr. 123 din 30 noiembrie 1918.

³⁰ „Lumina“, I, nr. 46 din 5 decembrie 1918, p. 3.

³¹ Nicolae Corneanu, *op. cit.*, p. 479.

³² „Lumina“, I, nr. 46 din 5 decembrie 1918, p. 3.

Dimitre Onciul, prețuitor și protector al izvoarelor trecutului poporului român

VIRGILIU Z. TEODORESCU

„În toate activitățile publice pe care le-a dus, Onciul a fost cu prestanță”.

Aurelian Sacerdoțeanu¹

Format la școala analizei critice a documentelor, Dimitre Onciul, la 1 aprilie 1900, a preluat conducerea Direcției Generale a Arhivelor Statului. A avut astfel prilejul să cunoască mai profund acțiunile predecesorilor menite a proteja izvoarele trecutului istoriei României. Ca profesor la catedra universitară acordase, încă din primii ani, o atenție deosebită antrenării studenților la pregătirea directă, mijlocită a lucrărilor de seminar pe documentele evocatoare. Acum aceste posibilități obțineau o largă deschidere, reclamând însă, în prealabil, o sistematizare a fondurilor și colecțiilor care să permită o corespunzătoare regăsire și manipulare. Pedanteria îi caracterizase anii anteriori ai activităților de cercetare și profesorat. Acum, la vârsta de 44 de ani, preluând funcția de director general al Arhivelor Statului avea prilejul să valorifice experiența anterioară.

Analiza² i-a arătat că demersurile predecesorilor, bine intenționate și pretențioase prin cuantumul bănesc ce ar fi solicitat bugetul României, nu avuseseră sorti de a deveni realitate, multe dintre evenimentele neprevăzute determinând deturarea a ceea ce fusese hotărât ca favorabil pentru Arhivele Statului. Ca atare, a adoptat o formulă ce s-a dovedit în timp viabilă și funcțională. A considerat ca fiind mai util să procedeze metodic și consecvent pentru a-și realiza obiectivele preconizate prin lansarea unor acțiuni aparent minimale, dar care, eșalonate în timp, aveau menirea să contribuie la rezolvarea problemelor dificile, cu care se confruntau Arhivele Statului.

La venirea sa la conducerea instituției, a găsit un mănunchi³ de angajați a căror competență a știut să o stimuleze. Concomitent, procedând cu tact, a trecut la completarea schemei predilect cu elemente valoroase din rândurile studenților. Alegând tineri cu calități efective și afective pentru a lucra în Arhivele Statului, a asigurat⁴ o promovare a valorilor. Introducând o respectare strictă a regulamentului de funcționare a Arhivelor Statului, a impus personalului o disciplină ce s-a constituit criteriu selectiv, contribuind și la respectarea formei de promovare a arhiviștilor. Pe această cale s-a realizat un colectiv ale cărui rezultate s-au constituit într-un real sprijin în opera declanșată pentru protejarea tezaurului arhivistic.

¹ Aurelian Sacerdoțeanu, *Dimitre Onciul*, în „Revista Arhivelor” IV, (1940), nr. 1, p. 5. Vezi și Dimitre Onciul, *Scrieri istorice*, ed. critică de Aurelian Sacerdoțeanu, (*Viața și opera lui Dimitre Onciul*).

² Dimitre Onciul, *Din istoria Arhivelor Statului, cu Regulamentul Arhivelor Statului*, București, 1903; Constantin Moisil, *Arhivele Statului*, în „Boabe de grâu”, I (1930), nr. 10, p. 592–601; Mihail Fănescu, *Dimitre Onciul*, în *Figuri de arhiviști*, București, 1971, p. 201–227.

³ Arh. St. Buc., fond D.G.A.S., dosar 763/1901, f. 138–140; fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 1325/1905, f. 319–321; Aurelian Sacerdoțeanu, *Viața și opera...*, p. 79.

⁴ Arh. St. Buc., fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 279/1920, f. 40.

O primă atenție a acordat-o⁵ condițiilor de păstrare a documentelor și de lucru ale personalului Arhivelor Statului. Spațiile cu care această instituție intrau în noul secol se găseau la limita de jos, neglijarea stării de sănătate a edificiului de la Mihai Vodă fiind caracteristica secolului al XIX-lea. În perioada premergătoare anului 1862, când nesiguranța și dezinteresul celor care conduceau Mănăstirea Sf. Nicolae (Mihai Vodă) au contribuit la neglijarea⁶ totală a imobilului. Procesul de rapidă dezagregare s-a accentuat după 1866, anul mutării Arhivelor Statului în aceste spații, ruinate în mare parte la acea dată. Neutilizabile, nefuncționale și mai ales constituind un pericol prin gradul avansat de șubrezenie și chiar o rușine pentru capitala României, se revendica trecerea la demolarea lor pentru a fi ridicat un nou palat al Arhivelor Statului. Frumoase proiecte și utile dacă ar fi putut deveni realitate s-ar fi dovedit în timp că sunt un perpetuu deziderat, negăsindu-se posibilitățile financiare și chiar înțelegerea convenită pentru o asemenea realizare. Dimitre Onciul procedează cu tenacitate la schimbarea opticii, adoptând formula solicitării anuale a unor sume mai modeste menite a permite renovarea și adaptarea vechilor construcții, fostele chilii, la adăpostirea corespunzătoare a Arhivelor.

O atenție deosebită a acordat-o asigurării pazei acestui tezaur și a preîntâmpinării distrugerii printr-un eventual incendiu. În acest scop a făcut intervențiile care au permis organizarea unei supravegheri permanente din partea pompierilor, cărora le-a fost asigurată o remiză specială⁷. La această operă s-a bucurat și de înțelegerea și sprijinul efectiv acordat de miniștrii C. I. Istrati și Spiru C. Haret care, conducând destinele Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, i-au acordat, în limitele bugetare, posibilitatea de a declanșa și a desfășura, pe parcursul a mai bine de un deceniu, această activitate, finalizată în mare măsură la 1916, în momentul antrenării României în conflagrația primului război mondial. Fructuoasă s-a dovedit în această acțiune colaborarea⁸ cu valoroșii arhitecți, ca Cristofi Cerchez, Nicolae Gabrielescu, Alexandru Bălcoianu, Petre Antonescu, care au conceput proiectele ce au dat treptat contur Ansamblului istoric Mihai Vodă. În acest scop, a fost analizată fiecare componentă a vechilor construcții, stabilindu-se ce trebuie păstrat și cum urmau să fie adaptate noilor cerințe pentru a servi la adăpostirea Arhivelor. Acolo unde starea precară a vechilor construcții nu mai asigura condiții de securitate, s-a trecut la demolare și la ridicarea unor noi construcții. Aceste măsuri s-au impus în zona laturilor sud și est, unde, prin îndepărtarea vechii trapeze a fostei mănăstiri, s-a trecut⁹ la edificarea localului viitorului Muzeu al Arhivelor. Abordarea eșalonată pe parcursul anilor a permis ca în spațiile renovate să se treacă la introducerea de rafturi corespunzătoare¹⁰ și la sistematizarea depozitelor, factor important care a facilitat personalului efectuarea promptă a operațiunilor curente la fiecare fond sau colecție.

⁵ Ibidem, fond D.G.A.S., dosar 757/1900, f. 133-134; dosar 763/1901, f. 335-336; dosar 793/1906, f. 46-48, 52-54, 57; dosar 799/1907, f. 44, 182-184; dosar 826 bis/1916, f. 3, 32, 46, 71, 226-228; dosar 840/1912, f. 9.

⁶ *Istoricul Arhivelor Statului, 1831-1956*, în *Arhivele Statului 125 ani de activitate, 1831-1956*, București, 1957, p. 31-58, 72-78.

⁷ Arh. St. Buc., fond D.G.A.S., dosar 775/1903, f. 58.

⁸ Grigore Ionescu, *București și monumentele sale*, București, 1957, p. 42; Petre Antonescu, *Clădiri. Construcții. Proiecte. Studii*, București, 1963, pl. LXXXIII-LXXXV.

⁹ Virgiliu Z. Teodorescu, *Muzeul Arhivelor. 50 de ani de existență*, în „Revista Arhivelor”, anul LIII (1976), vol. XXXVIII, nr. 4, p. 364-367; Idem, *Ansamblul monumental istoric și de arhitectură Mihai Vodă*, ibidem, anul LXVII (1990), vol. XLV, nr. 1, p. 3-13.

¹⁰ Arh. St. Buc., fond D.G.A.S., dosar 717/1901, f. 155-156, dosar 763/1901, f. 124-135.

Și tot acești ani reprezintă perioada când, pe lângă preluările de arhivă de la instituțiile creatoare¹¹, s-a dat o atenție deosebită vechilor înscrisuri păstrate, conștient sau accidental, la diverse persoane. Dimitre Onciul introduce formula transcrierii¹² în condicele Arhivelor Statului a tuturor documentelor care, la un moment dat, treceau pe la această instituție. Era și un prilej de tratare diplomatică a acestor mărturii, în sensul că, de la materialul suport, scriere și până la instituțiile evocate, erau supuse analizei critice, care permitea stabilirea autenticității actului prezent. Ștampila aplicată pe verso la aceste documente consemna tocmai finalizarea unei asemenea analize și poziția din condica în care au fost transcrise. Azi putem afirma că această formulă, cel puțin pentru conținutul documentelor, a contribuit la salvarea de la distrugere a informațiilor care, prin vicisitudinile ulterioare, s-au pierdut definitiv sau au fost rătăcite, unele ajungând peste ani să completeze zestrea Arhivelor.

Procesul de reorganizare a generat și formule ce azi pot fi apreciate că n-au respectat principiile arhivisticii. Ne referim la realizarea unor colecții care au preluat din fondurile creatorilor o serie de documente la care genul de suport, de validare a dictat regrouparea în spații și condiții de păstrare specifice (cutii, suluri etc.). Astfel au fost create colecțiile: Peceți, Suluri, S.I. (Secția istorică), Documente muntenesti ș.a.

Considerăm util a aduce în discuție problema accesibilității la documente în perioada directoratului lui Dimitre Onciul. Putem aprecia că avem de-a face cu o gradată accesibilitate. Să nu uităm că pentru viitorii istorici seminariile profesorului Onciul se desfășurau la Arhivele Statului, deci în contact nemijlocit cu documentele pe care le supunea atenției. Concomitent, preconiza ca depozitul să fie un teritoriu tabu, reclamând condiții deosebite de igienă.

Trebuie reținut că experiența ultimelor decenii impune o atenție sporită pentru păstrarea integrității acestui tezaur. Ne referim la situațiile când instituții sau chiar persoane au împrumutat sine die dosare pe care ulterior uitau să le restituie, determinând stări conflictuale ce reclamau corespondență, măsuri represive, intervenții etc.¹³.

Conștient că publicul larg trebuie să aibă o imagine clară ce sunt Arhivele Statului și că pe această cale poate să asigure completarea tezaurului, a preconizat oferirea spre cunoaștere a acestei instituții prin intermediul unui muzeu. Tema pe care a oferit-o realizatorului proiectului Muzeului Arhivelor este în acest sens semnificativă. Pentru spațiul care urma să fie realizat a preconizat o dublă funcționalitate și măsuri speciale de protecție, solicitând proiectarea și executarea unui asemenea edificiu. Practic era vorba de depozite vizitabile, în care o serie de valori arhivistice să fie prezentate publicului vizitator. Acestui scop arhitectul Petre Antonescu i-a asigurat, prin proiect, atât accesele la circuitul de vizitare a spațiilor de la demisol, parter, etajul I, cât și parțial etajul II. Conceput ca proiect la 1906–1907, muzeul a devenit realitate la 1914, a fost dat în folosință parțială la 1924 cu ocazia

¹¹ Ibidem, dosar 794/1906, f. 25, 289–291; dosar 799/1907, f. 56, 58, 63; fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 2 217/1906, f. 14, 36; dosar 3 730/1916, f. 20–21, 37–38, 289–291.

¹² Sunt condici realizate prin legarea filelor pe care personalul Arhivelor Statului a transcris documentele prezentate de către deținători. În unele cazuri sunt și file cu transcrierile efectuate de către studenții lui Dimitre Onciul. Pe acestea întâlnim corecturile, completările și însemnarea olografă: „Coloționat D. Onciul”. (Ibidem, colecția Manuscrise, nr. 1 234, f. 381–382 etc.).

¹³ Ibidem, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice și Instrucțiunii Publice, dosar 3 730/1916, f. 20–21, 37–38; fond D.G.A.S., dosar 794/1906, p. 289–291.

Scara monumentală a sălii Muzeului Arhivelor, distrusă la demolarea Complexului de la Mihai Vodă

<https://biblioteca-digitala.ro> / <http://arhivelenationale.ro>

găzduirii manifestărilor Congresului Internațional de Bizantinologie, a fost inaugurat instituțional la 1 mai 1925 și deschis pentru publicul vizitator de la 26 martie 1926, dată la care însă altă concepție a stat la baza organizării expozițiilor din incinta muzeului.

Sala muzeului

Revenind la problema Arhivelor, putem afirma că Dimitre Onciul s-a dovedit un foarte bun trezorer, care a găsit răspunsurile cuvenite la complexe probleme¹⁴ pe care primii ani ai secolului al XX-lea le-au ridicat. Demn este să amintim și aprecierea modului¹⁵ cum Arhivele Statului s-au prezentat ca expozant în cadrul Expoziției Generale a României organizată la București în anul 1906. Documentele selecționate pentru expunere, modul de prezentare în pavilionul care a găzduit acest tezaur au impresionat publicul vizitator, impunând organizatorilor juriului ca, la finalul acestei acțiuni, să acorde Medalia de Aur Arhivelor Statului.

Că a știut să-și alăture personalul Arhivelor Statului au dovedit-o momentele de maximă solicitare. Ne referim la evenimentele care au antrenat România în conflictele militare. Organizatorul Dimitre Onciul a conceput și a declanșat acele măsuri pe care le-a considerat imperios necesare. Cu un personal redus, mulți fiind mobilizați pe front, a trecut la confecționarea lăzilor de evacuare, selecționarea fondurilor și colecțiilor, ambalarea și expedierea lor. Încredințarea misiunii de a însoți aceste valori pe drumul refugiului a constituit o treaptă pe această scară a durerii. Ca și în alte împrejurări, Gheorghe Nedioglu, angajat la Arhivele Statului

¹⁴ Ibidem, fond D.G.A.S., dosar 895/1920, f. 4.

¹⁵ Ibidem, fond D.G.A.S., f. 76-78; dosar 799/1907, f. 156.

încă din anii afirmării ca un valoros student, care i-a devenit lui Dimitre Onciul, după trecerea prin toate etapele de formare, colaboratorul apropiat¹⁶, în calitate de director adjunct, a primit misiunea de a însoți acest tezaur, fiindu-i paznic credincios pe drumurile Moldovei și Rusiei, la Odessa și Moscova.

Au fost anii acestei conflagrații, anii care i-au impus lui Dimitre Onciul să rămână la post pentru a putea proteja ceea ce nu fusese evacuat. Și gestul s-a dovedit de bun augur. La repetatele încercări¹⁷ ale ocupanților de a răpi, ca valoroasă captură, aceste mărturii, intervențiile lui prompte, argumentele enunțate l-au determinat în ultimă instanță pe ocupant să procedeze la asigurarea efectivă a acestui tezaur, prin introducerea pazei militare.

Crudul examen al comportamentului în timpul ocupației l-a desemnat ca om cu o demnitate și o conduită ireproșabile. O demonstrează reacțiile sale atunci când profanatorii trecutului încercaseră să întineze tezaurul de valori ale trecutului poporului român. Mai mult, în momente de mare presiune psihologică, glasul lui a devenit balsamul salvator. El a găsit cu cale că aducerea trecutului glorios al înaintașului Mircea cel Bătrân în incinta bisericii mitropolitane din București cu prilejul împlinirii a 500 de ani de la trecerea în neființă poate constitui ocazia de afirmare¹⁸ a aspirațiilor de prezent și viitor ale poporului român. Comemorarea s-a transformat, prin înflăcărata expunere, într-un mobilizator act al încrederii în ziua de mâine ce avea să aducă României o nouă soartă.

În conjunctura realizării Marii Uniri, Dimitre Onciul a dat o atenție deosebită noilor provincii, tezaurului arhivistic al acestora, acționând¹⁹ pentru crearea serviciilor care urmau să acorde valorilor trecutului cuvenita îngrijire. Mai mult, întrucât multe din arhivele acestor teritorii fuseseră „evacuate” în retragere de fostele imperii stăpânitoare, ca și pentru tezaurul arhivistic depozitat la Moscova, a revenit²⁰ cu numeroase intervenții către diplomația românească pentru a revendica retrocedarea acestor valori aparținând statului român.

A aminti de Dimitre Onciul ca neobosit protector al tezaurului Arhivelor, s-ar putea considera a fi ceva de maximă suficiență. Și totuși realitățile ne impun să relevăm că, în concepția sa, și practica a demonstrat-o ca o realizare efectivă, nu s-a limitat a fi atent numai cu aceste izvoare – documentele de arhivă – acordând atenție și altor multor genuri de izvoare ale trecutului românesc. Profesorul, cercetătorul, gospodarul ansamblului Mihai Vodă s-a impus atenției tuturor acelor care acționau în cadrul Comisiunii Monumentelor Istorice. Aceștia i-au solicitat colaborarea²¹, integrându-l și în colectivul acestei instituții ca membru, iar din 1919 și până la sfârșitul vieții și ca președinte, coordonator al activității prestigioaselor acțiuni. Prezența sa, alături de iluștri istorici, arhitecți, arheologi, constructori i-a reclamat o atență tratare a multiplelor probleme care se impuneau ca necesitate pentru conservarea acestui inestimabil tezaur. Și, în acest caz, a căutat să promoveze generația de mâine care urma să ducă mai departe destinele acestei instituții. Ne referim²², pentru a da un singur exemplu, la fostul său student Virgiliu N. Drăghi-

¹⁶ Virgiliu Z. Teodorescu, *Profesorul Gheorghe Nedioglu. Schiță de portret*, în „Revista Arhivelor”, anul LXIX (1992), vol. LIV, nr. 4, p. 415–426.

¹⁷ Virgiliu N. Drăghiceanu, *707 zile sub cultura pumnului german*, București, 1920, p. 47–50.

¹⁸ Dimitre Onciul, *Mircea cel Bătrân. Cuvântare comemorativă la cinci sute de ani de la moartea lui*, în Dimitre Onciul, *Scrisori istorice*, vol. II, p. 241–260. (Această expunere s-a bucurat de o aleasă apreciere, cunoscând mai multe ediții.)

¹⁹ Arh. St. Buc., fond D.G.A.S., dosar 895/1920, f. 11; *Istoricul Arhivelor Statului...*, p. 133.

²⁰ Teodor Bălan, *Câteva scrieri ale lui Dimitre Onciul către Sever Zotta*, în „Revista Arhivelor”, VI (1945), nr. 2, p. 162. Vezi și Alexandru Lapedatu, *Scrisori alese*, Cluj-Napoca, 1985, p. 232–318.

²¹ N. Iorga, *Oameni care au fost*, vol. II, București, 1935, p. 151–154.

²² Arh. St. Buc., Filiala municipiului București, fond Comisiunea Monumentelor Istorice, dosar 134/1917–1918; dosar 135/1917–1918.

ceanu, prezent la datorie în calitate de secretar-director al Comisiunii Monumentelor Istorice. Considerăm că nu întâmplător a fost reținerea în București, în timpul retragerii guvernului României la Iași, a lui Virgiliu N. Drăghiceanu. Ea s-a dovedit a fi benefică, cooperarea cu Dimitre Onciul contribuind la salvarea, în mare măsură, a valorilor tezaurului supus poftei hrăpărețe ale unor ocupanți doritori a pune mâna pe tot ceea ce constituia personalitatea poporului român.

Și în cazul Comisiunii Monumentelor Istorice, istoricul Dimitre Onciul aducea, în orice împrejurare, în discuție argumentul documentului, de orice natură, pentru a susține cele necesare clasării, îngrijirii respectuoase a tot ceea ce trebuie transmis ca sacră moștenire către viitor.

Putem afirma că aducerea în discuție a Comisiunii Monumentelor Istorice și alegerea lui ulterioară ca președinte n-au fost acte conjuncturale, de complezență, ci bine calculate, încredințarea și acestor misiuni dovedindu-se, prin ceea ce s-a înfăptuit, ca ceva bine analizat pentru a fi în beneficiul României. Rapoartele, studiile publicate în presa de specialitate au consemnat aceste rezultate.

Este necesar să reținem în acest context și atenția pe care a acordat-o²³ simbolului heraldic. Contribuția lui a fost fundamentală la constituirea Comisiei Heraldice, a arhivei acesteia, la desfășurarea și coordonarea, în calitate de președinte al lucrărilor, unde, în ultimă instanță, după o chibzuință și profundă analiză a procedat, pe baza elementelor tradiționale, la desemnarea gamei simbolurilor ce defineau stema țării, a județelor, municipiilor etc.

Ca un corolar al aprecierilor contemporanilor pentru Dimitre Onciul se poate afirma că a fost desemnarea lui²⁴ ca membru corespondent, în 1899, și titular al Academiei Române în anul 1905, discursul de recepție, susținut în 1906, relevând pe specialistul profund capabil, prin metode noi, să contribuie la propășirea științei istoriei românilor. Putem și în acest caz să afirmăm că nu a fost numai un act al recunoașterii calităților omului, cetățeanului, cercetătorului, savantului, faptele impunându-l ca indispensabil pentru propășirea acestei instituții ca înalt for științific al țării. Prezența sa, din 1919, la conducerea Academiei Române l-a impus ca un atent protector²⁵ al tuturor valorilor acumulate și salvate până la acea dată, ca un atent conducător al celor care trudeau pentru prosperitatea acestei instituții. Și în acest caz, reacțiile sale au fost predilect îndreptate pentru protejarea tezaurului deținut, condamnând vehement actele necugetate ale aceluia care urmăreau profituri imediate prin distrugerea valorilor acestui tezaur. Cele afirmate la adresa lui Dimitre Onciul sunt confirmate de cele care s-au constituit așezăminte la care contribuția sa s-a dovedit salutară, impunându-l ca omul care și-a meritat cu prisosință recunoștința din partea tuturor aceluia care l-au cunoscut.

Exemplele evocate au menirea de a reaminti concludenta apreciere a lui Nicolae Iorga, afirmată în 1923: „Pretutindeni unde, ca la Arhivele Statului și la Comisia Monumentelor Istorice, o sarcină administrativă i-a fost încredințată, el a îndeplinit-o cu o scrupulozitate care poate servi de model. Cu aceste însușiri pozitive va rămâne el în amintirea elevilor săi și a opiniei publice, îndurerată azi și întotdeauna recunoscătoare”²⁶.

²³ Arh. St. Buc., fond Comisia consultativă heraldică, dosar 3/1921, f. 1-2. Vezi și Const. Moisil, *Dimitre Onciul*, în „Anuarul Institutului de istorie națională”, III (1923), Cluj, 1924, p. 507-510.

²⁴ Aurelian Sacerdoțeanu, *Viața și opera...*, p. 15-16.

²⁵ Arh. St. Buc., fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice dosar 739/1922, f. 3-5; dosar 719/1923, f. 2. Vezi și Const. Moisil, *Dimitre Onciul*, p. 507-512; V. Gheorghiu, *La viața științifică a lui Dimitre Onciul*, în „Candela”, XXXIV, Cernăuți, 1923, nr. 1, p. 63-64; Vasile Părvan, *Arhivele Statului București*, 1923, p. 87.

²⁶ N. Iorga, *Dimitre Onciul*, în *Oameni care au fost*, vol. III, București, 1936, p. 144-145.

PREZENTĂRI DE FONDURI ȘI COLECȚII

Fondul personal Aurelian Sacerdoțeanu

CRISANTA PODĂREANU

Numele lui Aurelian Sacerdoțeanu e legat de cel al Arhivelor Statului, căro-
ra le-a fost director general din 1938 până în 1953, după ce, mai întâi, fusese copist
paleograf și profesor la Școala de arhivistică, unde a susținut cursurile de diploma-
tică, cronologie, paleografie română, arhivistică, științe auxiliare ale istoriei, sigilo-
grafie, heraldică, genealogie și instituții vechi românești. A predat cinci ani fără sa-
lariu, deoarece școala nu avea buget, dovadă pasiunea sa pentru știință în general
și arhivistică în special.

Aurelian Sacerdoțeanu se naște la 20 decembrie 1904, în comuna Costești,
județul Vâlcea. Școala primară o urmează în satul Feregile, gimnaziul la Râmnicu
Vâlcea, iar liceul în București, la „Gheorghe Șincai“.

„Noi între noi, elevii, nu ne prea înțelegeam. Totdeauna existau două tabere
opuse, <<orașenii>> și <<țărani>>. Uniforma neagră cu vipușcă verde închis ne ase-
măna, dar în recreație se vedea imediat antagonismul: orașenii înconjurau plăcin-
tarul sau covrigarul din curte, în timp ce țărani, fără manta se zgribuleau fugind
până în fundul curții (orașul nu era canalizat) sau, câte 2-3 inși discutau teme
foarte serioase pentru noi. În 4 ani nu am avut disponibili 15 bani să pot cumpăra o
plăcintă, caldă, ademenitoare“.¹

În 1927 absolvă Facultatea de litere și filosofie a Universității din București
și, totodată, Școala superioară de arhivistică și paleografie. Între 1927 și 1929 se
află la Școala română din Franța, de unde se întoarce cu un material bogat pentru
teza de doctorat pe care o susține în 1930, primind titlul de doctor *magna cum lau-
dae*. În același an devine profesor secundar de istorie și geografie.

A mai urmat, în regim de frecvență liberă, Facultatea de teologie din Bucu-
rești, Universitatea Sorbona, Ecole Nationale des Chartes și Institut du Panthéon,
din Paris. A fost profesor secundar la Seminarul teologic „Kesarie episcopul“ din
Buzău, la Școala comercială elementară de băieți „Nicolae Bălcescu“, la Seminarul
pedagogic „Titu Maiorescu“, la Școala normală de băieți și la Liceul „Spiru Haret“
din București.

A fost membru în Comisia monumentelor istorice, Societatea de numismati-
că, Societatea de științe istorice, filologice și folclor, a activat la Institutul de istorie
al Academiei, a fost secretar și apoi referent științific la Institutul pentru studiul is-
toriei universale, colaborator al Academiei care, în 1937, l-a răsplătit cu un premiu.

Aceste date biografice le găsim în cele câteva autobiografii aflate la începu-
tul fondului, din care desprindem și primele amintiri despre Nicolae Iorga: „În
aprilie 1927 am părăsit pentru prima dată țara participând la lucrările Congresului
de bizantinologie de la Belgrad... Am luat licența după trei ani, nu fără aprinse

¹ Arh. St. Buc., fond personal Aurelian Sacerdoțeanu, dosar 4. f. 2.

discuții cu răposatul Iorga care nu mi-a putut acorda decât «bine»). Nu e cazul să arăt motivele. După ce examenul a fost consumat, nu mică mi-a fost surpriza când m-a recomandat cu elogiul pentru unica bursă anuală în Franța la Fontenay aux Roses...²

Privit acum, cu uriașa sa operă și activitate în spate, profesorul Aurelian Sacerdoțeanu pare un monument de tenacitate și încredere în sine. Dar iată ce ne mărturisește el despre el: „Ar fi o erezie să spunem că n-am avut îndoieli. Când, la Paris, bursa nu-mi ajungea decât pentru o masă în zi, dar cu 11 ore de bibliotecă, mă întrebam la ce bun toate acestea, de vreme ce, la Caffé de Cluny, cu 35 centime în plus aveai o zi plină de altă activitate; când cu 28 ore curs săptămânal nu mai aveai timp de un teatru sau cinematograf, în vreme ce alții, fără preocupări de texte, documente și pregătiri speciale, aveau suficient să-și plimbe far-nientele între munte și mare; când se iveau atâtea ocazii să fii «cineva», îmi era greu să cred că tot ce făceam era zădărnice».³

Cum a văzut Arhivele, la instalarea sa ca director general? „În Arhive nu era ordine, nu erau inventare și nu era nici dorință de muncă arhivistică. Fiecare considera materialul ca o proprietate personală și serviciul ca o activitate benefică. A trebuit să lupt din greu până să introduc spiritul necesar care să răspundă obligațiilor arhivistice, recalitrării, trebuie să-i numesc mai bine interesele, care nu s-au adaptat cerințelor specifice, au trebuit să părăsească arhiva, nu fără a mă împoșca cu necuviințe și ineptii. Pe toate căile continuă și azi, în același mod care le-a priit sub toate regimurile, fără să-și dea seama că a trecut vremea minciunii. Nu voi stăruir asupra acestor cazuri nefericite și în parte patologice. A trebuit totuși să lupt cu hotărâre împotriva lor, nu pentru că se împotriveau mie sau programului arhivistic, ci fiindcă, prin clicile lor, uneori fățișe, alteori ascunse, căutau să discrediteze pe cei care au înțeles că trebuie să fie întâi de toate arhiviști. Pe ei i-am apărat cu dinții și cu unghiile fiindcă îmi dădeam seama că un arhivist se formează cu greu, că practica lui cere ani de stăruință și că arhivistica de concepție nu se poate forma decât cu vârsta».⁴

Aurelian Sacerdoțeanu a pus bazele organizării Arhivelor Statului, a creat mișcarea arhivistică științifică și a inaugurat seria publicațiilor arhivistice (inventare, cataloage de documente, indici cronologici ș.a.).

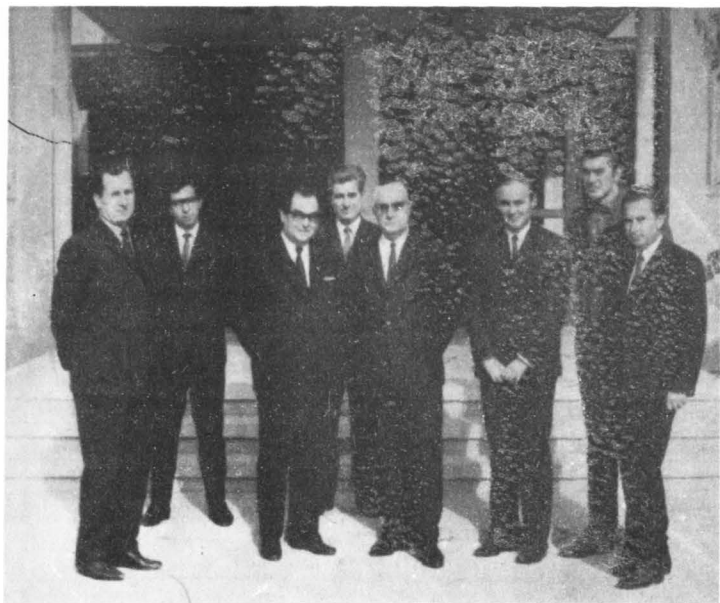
Între primele dosare ale fondului se găsesc copiile legilor care privesc Arhivele, încă din 1862, planuri de lucru și rapoarte de activitate pe Direcția Generală, apoi planul și fotografiile clădirii. Urmează liste nesfârșite cu lucrări și articole ale profesorului, precum și cursurile de arhivistică și de științe auxiliare ale istoriei, prin care a creat o terminologie arhivistică precisă.

În domeniul istoriei a stăruit asupra Evului mediu românesc, încadrat în istoria universală, punând în circulație izvoare necunoscute. *Marea invazie tătară și sud-estul european, Evoluția scrisului și cartea până la apariția tiparului, Izvoarele istorici românilor, Introducere în arheologia medievală, Divanele lui Ștefan cel Mare, Concepția istorică a lui B. P. Hasdeu, Radu cel Mare, Succesiunea domnilor Moldovei până la Alexandru cel Bun, B. P. Hasdeu, biobibliografie* sunt numai câteva din sutele de lucrări aflate în fond. Eforturile sale s-au îndreptat spre analiza și critica textelor, lămurind pasaje obscure din vechi izvoare diplomatice.

² Ibidem, dosar 4, f. 6.

³ Ibidem, dosar 4, f. 11.

⁴ Ibidem, dosar 4, f. 8.

Aurelian Sacerdoțeanu a fost unul dintre cei mai studioși români. Casa lui arăta ca un depozit de bibliotecă publică. O parte din cărți se găsește acum la Biblioteca documentară a Arhivelor Statului.

Dosarele referitoare la Arhive conțin documente despre viața arhivistică internă și internațională, arhivele Basarabiei și Bucovinei, acte despre istoria românilor în arhive străine, arhive distruse, baza materială a instituției, Muzeul Arhivelor, Fondul Arhivistic Național și corespondența cu Comisia Aliată de Control pentru preluarea din U.R.S.S. a unor documente din secolele XV–XIX și a documentelor Sfatului Țării.

Unitatea arhivistică nr. 49 este constituită din lucrarea lui Aurelian Sacerdoțeanu, *Istoria Arhivelor României*. Mai găsim proiectul *Tratatului de arhivistică*, programul cursurilor de la Școala de arhivistică, regulamentele școlii, liste cu studenții de la Facultatea de istorie unde era profesor și titlurile lucrărilor de diplomă conduse de acesta.

Alături de lecțiile pentru seminarul pedagogic stau dările de seamă asupra activității lui Aurelian Sacerdoțeanu la Institutul pentru studiul istoriei universale, la Universitatea populară „Nicolae Iorga” – Vălenii de munte, la Centrul român de documentare, Institutul de științe sociale, Institutul de studii româno-sovietice și Muzeul militar, la Institutul de studii și cercetări balcanice, Societatea de științe istorice și filologice și Asociația slavistilor.

Mărturie prezenței sale active în viața cultural-științifică stau nenumăratele invitații la conferințe, simpozioane, expoziții și congrese interne și internaționale. Sunt și câteva referate asupra unor teze de doctorat, de pildă ale lui Dinu C. Giurescu și Mihail Guboglu.

Fondul abundă în note bibliografice necesare profesorului la elaborarea unor lucrări, în copii, fotocopii și transcrieri de documente vechi, note pe marginea unor lucrări de istorie, materiale adunate în vederea redactării volumelor de documente și a lucrărilor privind instituții vechi românești, invazia slavilor în Peninsula Balcanică, formarea națiunii române, domni români, populații migratoare, unitatea și continuitatea românilor, arheologia ș.a.

Printre articole, conferințe și comunicări găsim discursul lui Aurelian Sacerdoțeanu la moartea lui Vasile Pârvan, lucrări ale altor cercetători (I. Lupaș, *Tehnica istorică* și Veres Tibor, *Date sumare privind istoria etnică a poporului maghiar*), fotocopiile unor manuscrise și cărți rare de la Biblioteca Academiei Române, lucrări ale lui Sacerdoțeanu despre instituții religioase, lucrări de filologie și istorie universală, genealogii și materialul pentru albume de paleografie. Se află de asemenea note și fișe referitoare la biserici, mănăstiri și schituri din București, fotocopiile unor documente din fondurile mănăstirești.

Către sfârșitul fondului sunt documentele referitoare la B. P. Hasdeu și lucrări ale lui Dimitre Onciul, urmate de cursurile de științe auxiliare ale istoriei, de introducere în arhivistică, de arhivoconomie și arhivologie, diplomatică și instituții feudale.

Alături de notele privitoare la cronologie și lucrarea despre cronologie stau listele cronologice cu domnii Țării Românești și ai Moldovei, principii și guvernatorii Transilvaniei, mitropoliți și episcopi. Vin apoi extrase din publicații despre heraldică, stemele desenate și fotocopiile de peceți și sigilii. De altfel, nimic nu i-a scăpat lui Aurelian Sacerdoțeanu: sunt prezente metrologia, numismatica, arheologia, etimologia, muzeografia și muzeologia, istoria scrisului, cărții și bibliotecilor.

Între recenzii și prefețe, profesorul avea timp să scrie despre colecția „Hurmuzaki”, să țină conferințe la radio și să alcătuiască indici bibliografici. Inutil deci

să ne mai întrebăm când găsea răgaz să corespundeze cu Teodor Bălan, Damian Bogdan, Emil Condurachi, Constantin Daicoviciu, Aurel Decei, Dimitrie Gusti, Constantin Karadja, Alexandru Lapedatu, Ioan Lupaș, David Prodan și Victor Slăvescu, între alții.

După articole despre Sacerdoțeanu și recenzii la lucrările sale, se înșiră documente care nu au legătură cu creatorul fondului, de pildă tabele cu împroprietăriții din Chiojd – Buzău în 1865 și desene reprezentându-i pe Alexandru Ioan Cuza și Gheorghe Șincai.

Fotografiile cu arhiviști, publicațiile periodice de la 1848–1850 și cele 21 cutii cu fișe din documente dintre anii 1364 și 1902 încheie cei 22,30 m de documente valoroase aparținând celui al cărui nume l-a predestinat parcă să fie sacerdotul arhivisticii românești. A murit în anul 1976.

Îmbogățirea bazei documentare la Direcția Generală a Arhivelor Statului

În fiecare an noi surse de informare se adaugă zestrei de documente existente la Arhivele Statului. Și în anul 1993 achiziționarea unor documente – prin donație sau vânzare – a contribuit la îmbogățirea acestui patrimoniu.

Astfel, colecția „Manuscrite“ s-a îmbogățit cu un manuscris intitulat „Cartea despre Șuici“, manuscris donat de George Georgescu. Această monografie a fost definitivată de Pr. D. V. Georgescu și de donator în februarie 1979, dar are adăugiri alături de cel din urmă până în 1991. Manuscrisul conține și anexe documentare referitoare la comuna Șuici, situată în partea de nord-vest a județului Argeș, la 55 km de Pitești și la 22 km de Curtea de Argeș.

Aceleiași colecții – „Manuscrite“ – i-a fost integrat și manuscrisul conținut în oferta lui Alexandru Avram. Manuscrisul este un „Curs de oratorie și logică“ al lui Ioan Csekey, profesor de logică și oratorie la colegiul de la Debretin. Se găsesc în cuprinsul acestui manuscris din 1874, care are 390 file, în limbile latină și maghiară, referiri la observațiile despre oratorie ale lui Hieronym Freyer, comentarii la logica naturală a lui Heineccius, extrase din lucrarea lui Nieuport privind istoria Romei antice, istoria dreptului, zeitățile, comentarii ale catehismului, se tratează pe scurt situația politică a Ungariei, viețile autorilor antici mai vestiți, războaiele punice.

Oferta cetățeanului Marian Gh. Bordea conține un document din 1651 octombrie 3, care a fost adăugat celor din colecția „Documente munteneste“. Acesta este un original care se referă la hotărnicirea unei părți de moșie din satul Ocoliște, județul Mehedinți.

Documentele conținute în două oferte – a d-nei Elena Niculescu-Ivanovici și a d-lui Gheorghe Vlad – au fost integrate colecției „Documente privind Transilvania“. Oferta d-nei Niculescu-Ivanovici cuprinde un document în limba latină din 1791. Documentul este tipărit la Bratislava, are 30 file și conține hotărâri ale Dietei Ungariei (ținută la Buda în 1790–1791) privitoare la încoronarea lui Leopold al II-lea ca rege al Ungariei, precum și diferite probleme legislative (privind orașele Timișoara, Vinga, comitatele Timiș-Torontal și Caraș; diferende între stăpâni și iobagi, prețul cerealelor în timpul războiului cu turcii din 1788–1791; recrutări pentru armată; numiri de comisii și de dregătorii în rang înalt etc.).

Oferta lui Gheorghe Vlad cuprinde 3 u.a. originale, în limbile latină și maghiară din perioada 1730–1795 și au ca locuri de emitere Sighetul și Săliștea de Sus. Primul document este o scrisoare de judecată întocmită de Szegedi Ferencz, vice-comite al comitatului Maramureș și alta referitoare la diferendul dintre Tith alias Andron Kozma și Popa alias Tit Lupul în legătură cu posesiunea unui ogor și a unei fânețe din Săliște. Celelalte două unități arhivistice sunt scrisori prin care se zălogesc ogoare din satul Săliște de către Stana Ioan din Dragomirești și Galben Iános (Ioan) din Săliștea de Sus către Tith Pop Lupul din Săliștea de Sus și Pop Iános.

O altă colecție, cea a „Documentelor moldovenești“ s-a îmbogățit cu cele 7 u.a. ale ofertelor d-nei Natalia Trandafirescu și d-lui Constantin Albișoru. Oferta d-nei Natalia Trandafirescu conține 6 u.a. din 1842–1855. Două dintre aceste documente sunt foi de zestre care cuprind lista bunurilor pe care Horia Ciohodărița și preoteasa Sofia din Bârlad le dau fiicelor lor: lăzi de Brașov, stânjieni de pământ, haine, farfurii, prosoape ș.a. Alte două documente sunt înscrisuri prin care Epitropia târgului Bârlad adeverește că Ioan Astânculesei și Toader Bostan au plătit pentru stânjieni care li s-au cuvenit.

Ultimele două unități arhivistice sunt zapise de vânzare-cumpărare: cel prin care Mihalache Tăzlăoanu cu soția sa Dumitra ș.a. vând postelnicului Costache Chebabi un loc de pământ în Bârlad și cel de-al doilea prin care postelnicul mai sus menționat a vândut un loc cu fântână tot în Bârlad lui Paraschiv Dimitrie; cinci din aceste șase unități arhivistice sunt sigilate cu sigiliul în fum al orașului Bârlad.

Cea de-a șaptea u.a. intrată în cadrul colecției „Documente moldovenești“, ca urmare a ofertei d-lui Constantin Albișoru, este un document original, care are Iașiul ca loc de emitere. Acest document este un hrisov al lui Grigore Ghica, vv. Moldovei, de hotărâre în pricina dintre blănarul Dediu și Șmil din Focșani pentru o dugheană cu locul ei din acel oraș, invocându-se în acest sens art. 373 și 374 din Regulamentul Organic.

Achizițiile anului 1993 au dus și la îmbogățirea unor fonduri personale ca „Nicolae Titulescu“, „Armand Călinescu“, în urma celor două oferte ale lui Ion Chivu, care însumează 22 u.a. din perioada 1856–1940, redactate în limbile franceză, engleză și română. Cea mai mare parte a documentelor sunt scrisori – trimise lui Nicolae Titulescu de la Paris, New York, Veneția – adresate de Academia Română, de generalul Tarcom, de Nelia Pavlova, de Ștefan Nenițescu, de Stoicescu, de adjunctul șefului de cabinet de la cabinetul ministrului de finanțe din Franța, de Louis Dreyfus, Constantin Tarabanian, Pierre Karamasoff ș.a., prin care i se solicită diplomatului român o întrevvedere, se exprimă mulțumirea în legătură cu anumite daruri ale acestuia, este înștiințat de situația internă și internațională a României, se fac referiri la menținerea securității țării, la probleme personale sau la articole ale lui Nicolae Titulescu publicate în „Times“ și „L'Epoque“ ș.a. Prima dintre ofertele lui Ion Chivu cuprinde și fotocopia actului de naștere al lui Nicolae Titulescu și o copie dactilo a testamentului din 1940, trimis de acesta ambasadorului României la Paris pentru a fi autentificat.

De asemenea, din aceeași ofertă mai face parte și o scrisoare a lui Armand Călinescu adresată lui Ernest Urdăreanu, care conține date referitoare la vizita regelui Carol al II-lea la Londra din anul 1938. Acestor documente li se adaugă o vedere din cheile Biczului de la Mimi și Micha Arion, către Nicolae Titulescu, o fotografie a lui Ismet İnönü cu dedicația în limba franceză adresată ministrului nostru de externe, un act de perpetuă vânzare a unei părți de moșie din Paraipanu, plasa Marginea, județul Vlașca și o învoială privitoare la vânzarea unor stânjieni de pământ în satul Redea.

Fototecii Arhivelor Statului i s-au adăugat 205 fotografii donate de un prieten al Arhivelor, dl. Kiriac Dragomir, un cercetător cu valoroase contribuții în domeniul istoriei filateliei românești, din ale cărui lucrări o amintim pe aceea intitulată *Stampilografie postală (România: 1822–1910)*, Asociația filateliștilor Mureș, Tg. Mureș, 1990, 308 p., lucrare donată de domnia sa și Bibliotecii Arhivelor. Fotografiiile donate de dl. Kiriac Dragomir ne înfățișează efectele bombardamentelor aviației germane asupra capitalei noastre la 23 august 1944.

O altă ofertă, cea a d-lui Alexandru Barabaș, conține un document original din 1877, care reprezintă planul economic al moșiilor Climești și Făurei din județul Neamț și al moșiei Julești din județul Roman, proprietăți ale Eugeniei și ale lui Grigore Cozadini. Autorul acestui document, integrat colecției „Planuri și hotărnicii”, este inginerul hotarnic Dobias, iar planul se păstrează într-un suport de piele cu încuietoare și este însoțit de o foiță lămuritoare care indică întinderea moșiilor în fălci și hotare.

Un număr de 51 de crochiuri oferite spre achiziționare de dl. Eduard Florin Hlușac au fost integrate fondului Ministerul de Război. Dintre aceste crochiuri, 10 se referă la desfășurarea trupelor pe teritoriile Diviziilor I-VIII în timpul răscoalei din 1907 și cuprind adnotări ale căpitanului G. Mironescu. Celelalte 41 crochiuri surprind operațiunile militare care au avut loc pe principalele fronturi ale primului război mondial: operațiunile din Balcani, ofensivele germane și ale aliaților, situația generată pe frontul românesc (operațiunile din Transilvania, Dobrogea, bătăliile de la Argeș, Mărășești, Mărăști, Oituz), operațiunile de pe frontul de est, de pe frontul austro-sârb, teatrul de operațiuni italo-austro-ungar ș.a.

O ultimă ofertă a anului trecut, cea a lui Pavel David, mult mai numeroasă sub aspect cantitativ – 198 u.a. –, ne-a dat ocazia constituirii unui fond familial și anume Nicolae Gărdescu. O parte dintre aceste documente, originale și copii, în limbile franceză și română, din perioada 1800–1976, sunt zapise de vânzare-cumpărare a unor locuri în mahalaua Fântâna Boului din București, de dăruire a unor țigani, de adevărire a primirii unor sume de bani, multe dintre ele referindu-se la familia logofătului Ioniță Titeanu. Oferta lui Pavel David cuprinde și diate, petiții, anaforale, hotărâri ale Divanului Principatului Valahiei, referitoare la pricini de judecată pentru stăpânirea unor locuri în mahalalele bucureștene Gorgani, Cișmigiu, Brezoianu, în moșia Borănescu, județul Ilfov ș.a.

Cea mai mare parte a documentelor cuprinse în această ofertă se referă la 3 familii înrudite: Papadat, Brădescu și Gărdescu; avem acte (de naștere, de vânzare etc.) certificate (de absolvire, de căsătorie ș.a.), carte de avocat, dovezi aparținând lui Alexandru Papadat, familiei și rudelor sale; de asemenea, acte de stare civilă, de judecare, planuri imobiliare și inventare ale averii imobile și mobile ale lui Mihail Grigorie și ale Anei Brădescu; nu în ultimul rând întâlnim și acte, certificate, adrese și decrete privind numiri în funcție, carte de avocatură și brevete referitoare la conferirea unor medalii lui Constantin, fiul Smarandei și al lui Alexandru Gărdescu, tatăl actorului Nicolae Gărdescu. Acestuia din urmă îi aparțin adrese de numiri în funcție, certificate, diplome de absolvire, brevete de conferire a unor medalii, carnete de membru al unor asociații, contracte de colaborare, un interesant tablou de activitate artistică ș.a. În ofertă sunt cuprinse și acte privind pe soția actorului Nicolae Gărdescu, Smaranda-Virginia și pe fiicele lor, Constanța Irina și Domnica-Eliza, precum și un set de 13 fotografii înfățișând pe Nicolae Gărdescu, pe fiicele sale, pe tatăl său și pe bunici etc.

Toate documentele mai sus menționate, intrate în anul 1993 în depozitele Direcției Arhivelor Centrale din cadrul Direcției Generale a Arhivelor Statului, au fost inventariate și introduse în cercetare așteptând, alături de întregul fond documentar al Arhivelor Statului, ca cei ce se „aplecă” asupra lor să-și extragă datele necesare cercetării pe care o întreprind.

„Mihai Viteazul – 400 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești“

Aniversarea urcării pe tronul Țării Românești a marelui domn, a aceluia care avea să marcheze în evoluția societății românești un moment de maximă intensitate, unirea politică a celor trei țări surori, a unuia dintre cei mai mari voievozi ai românilor, a constituit și pentru Arhivele Statului un nou prilej de punere în valoare a documentelor deținute în Fondul Arhivistic Național.

Simpozionul organizat cu acest prilej a constituit o abordare diversificată a personalității marelui domn român și un prilej de prezentare, într-o concepție nouă, a faptelor și evenimentelor domniei lui Mihai Viteazul.

În comunicarea sa „Arta politică a lui Mihai Viteazul“, academician Ștefan Ștefănescu de la Facultatea de Istorie, a susținut o viziune nouă privind faptele și acțiunile întreprinse de marele domn, considerând „arta politică“ a lui Mihai Viteazul, care pune bazele „diplomației politice“, ca fiind precursora a măștrilor Nicolo Machiavelli și Jean Bodin. În acest sens, comunicarea arată că: „Mihai Viteazul, conștient că, în condițiile încorsetării otomane, trebuie să se integreze alianțelor antiotomane a demonstrat prin faptele și acțiunile sale legitimitatea domniei sale“.

Marele domn și-a organizat un aparat diplomatic foarte bine pus la punct, a îmbinat, în interesul libertății țării, acțiunea militară ofensivă cu tratativele diplomatice.

Planul lui Mihai Viteazul de creare a unei monarhii absolutiste în spațiul geopolitic în care se aflau Țările Române a fost pregătit de lunga evoluție istorică și a constituit o replică la planurile dominante, la politica cercurilor conducătoare din imperiile vecine. „Unirea temporară a Țărilor Române, se arată în încheierea comunicării – realizată prin geniul militar și arta diplomatică a lui Mihai Viteazul, va sluji drept model pentru statele vecine, pentru întreaga Europă.“

Aprofundând dimensiunile efortului diplomatic depus de domnul român, pe baza unor date și mărturii mai puțin cunoscute, comunicarea „Diplomații și diplomația lui Mihai Viteazul“, prezentată de cercetătorul Andrei Căpușan, de la Ministerul de Externe, susține, cu o nedismulată tentă polemică, superioritatea viziunii politice a lui Mihai, din păcate, nu întotdeauna înțeleasă și susținută corespunzător de agenții săi diplomați, a căror alegere a fost mascată de presiunea conjuncturală și supusă, din nefericire, eternelor patimi omenești.

Comunicarea prezintă solii și agenții diplomați ai lui Mihai și modul în care au înțeles ei să reprezinte interesele domnului.

Bun cunoscător al Imperiului otoman – se spune în comunicare – precum și al limbilor orientale la modă (greacă și turcă), Mihai i-a ajutat pe imperiali în tratativele acestora cu tărie, iar cancelarul polon Jan Zamoyski declara: „Acest Mihai vrea să jongleze cu lumea întreagă“.

Diplomații aflați în serviciul lui Mihai erau și foarte puțin discreți. Secretul tratativilor duse de Mihai nu a fost păstrat nici de polonezi, nici de imperiali care-și împărtășeau informațiile reciproc, în spatele domnului – se arată în încheierea comunicării.

Dr. Maria Dogaru, de la Facultatea de Arhivistică, evidențiază, în comunicarea sa „Sigiliul lui Mihai Viteazul – expresie a unității naționale“, faptul că evenimentele petrecute la sfârșitul veacului al XVI-lea și începutul celui de al XVII-lea au dus la instituirea unor reprezentări heraldice ce au dobândit, în timp, atributul permanenței. S-a constituit, astfel, o stemă a transilvaniei care desemna principatul în ansamblul său. Noua stemă a fost inclusă în sigiliul lui Sigismund Bathory căruia, după tratativele din 1595 cu Țările Române de dincoace de Carpați, îi adaugă stema Țării Românești, stema Moldovei, ca și armele personale.

Înfățișând unirea, Mihai Viteazul a transpus în cadru heraldic noul statut juridic al statului creat. În emblema acestuia a fost cuprinsă, în partea superioară, acvila cruciată, în centru două personaje având între ele scutul cu capul de bour al Moldovei, iar în partea inferioară – doi lei, simbolul Daciei. „În acest mod – concluzionează autoarea – ilustrul domn a relevat codificat dorința sa de a reface Dacia după propriul său plan“.

Înțelegând rolul său în cunoașterea și tratarea istoriei naționale Arhivele Statului au publicat cinci volume cu documente interne și externe – având ca temă „Mihai Viteazul în conștiința europeană“. Unul dintre autorii acestor volume, Constantin Vlad, a susținut, pe baza documentelor studiate, comunicarea „Receptarea lui Mihai Viteazul în conștiința europeană“, prezentare sintetică a epocii în care a acționat Mihai Viteazul, din perspectiva analizei diacronice a psihologiei sociale, impusă de istoria mentalităților. Comunicarea a conturat necesitatea înțelegerii complexe a evenimentelor istorice, dincolo de factologicul pur pentru a stabili

relațiile profunde ale cauzalității istorice. „Documentele emanate din cancelaria voievodului – se arată în comunicarea – denotă reînvierea simbolismului la care se adaugă practicismlul național”.

Prof. univ. dr. Ioan Scurtu, în cuvântul său de deschidere ca și în cel de încheiere a simpozionului, a subliniat că „este normal ca Arhivele Statului să omagieze acest moment care printr-o fericită coincidență, se sărbătorește anul acesta, odată cu împlinirea a 75 de ani de la înfăptuirea idealului pentru care a luptat Mihai Viteazul – unitatea națională”.

Simpozionul organizat s-a bucurat de prezența ministrului de interne – g-ral lt. George Ioan Dănescu, care, în alocuțiunea sa, a arătat că Arhivele Statului trebuie să fie o prezență activă și necesară în punerea în valoare și cunoașterea istoriei naționale prin toate mijloacele de care dispunem.

„Sămânța aruncată de voievodul român – spunea acad. Andrei Oțetea – va lucra ascuns în

cugete, adăugându-se la tot ce-i apropiase pe români, pentru ca apoi, ieșită la lumină, să capete valoare simbolică, de prefigurare a viitorului stat unitar român”, iar marele Nicolae Iorga scria că: „De la 1600, nici un român n-a mai gândit unirea fără uriașa lui personalitate, fără paloșul său secura lui ridicată spre cerul dreptății, fără chipul lui de curată și desăvârșită poezie tragică”.

În cadrul manifestării, a fost lansată lucrarea „Temeiurile istorice ale unirii lui Mihai Viteazul”, întocmită de Fl. Stănculescu și dr. Adina Berciu imbinându-se astfel solemnitatea actului aniversar cu rigurozitatea specifică demersului științific obiectiv.

Unirea politică înfăptuită de Mihai Viteazul la 1600 va deveni o realitate abia în 1918, când adunările plebiscitare de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia vor proclama unirea cu patria mamă.

SILVIA POPOVICI

75 de ani de la înfăptuirea statului unitar român

Cu prilejul manifestărilor naționale ocazionate de marea sărbătoare a înfăptuirii unității naționale. Arhivele Statului au organizat o serie de manifestări științifice specifice, atât la sediul central, cât și la filiale. precum și în colaborare cu instituții culturale de profil. Sesiunea de comunicare „1918 – Documentele Unirii” a constituit un eveniment important în viața științifică a instituției noastre la care și-au adus contribuția cercetători din întregul sistem al Arhivelor Statului și care a pus în evidență noi documente sau interpretări ale evenimentelor ce au avut loc cu 75 de ani în urmă.

Comunicările „Rezistența maselor populare din județul Ialomița împotriva ocupanților străini, în perioada 1916 – 1918”, prezentată de Alexandru Vlădăreanu, șeful Filialei Ialomița, a Arhivelor Statului, „Călăreșenii în războiul reîntregirii”, susținută de Nicolae Țiripan șeful Filialei Călărași a Arhivelor Statului și „Lupta vlăscenilor pentru realizarea statului național unitar român reflectată în documente de arhivă”, evidențiată de Ion Bălan de la Filiala Giurgiu, se opresc asupra actelor de rezistență ale populației din județele menționate împotriva ocupanților germani, a ajutoarelor acordate armatei române în războiul reîntregirii, precum și participarea unor reprezentanți ai acestor județe la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia.

Comunicările: „Viața politică bucovineană în anii luptei pentru desăvârșirea unității naționale”, realizată de Gavril Irimescu, șeful Filialei

Arhivelor Statului județul Suceava și „Consiliul Național Român din Banat și rolul lui în Unirea Banatului cu România”, susținută de Constantin Brătescu, șeful Filialei Caraș-Severin a Arhivelor Statului, vin să evidențieze politica de deznaționalizare dusă de Imperiul austro-ungar asupra românilor din Banat și Bucovina, constituirea Consiliilor naționale române care trebuiau să realizeze prin măsuri politico-organizatorice unirea cu patria-mamă, precum și conflictele dintre consiliile naționale locale și autoritățile de represiune.

Dorin Goția de la Filiala Sibiu în comunicarea sa „Contribuții ale ASTREI la Marea Unirea din 1918”, susține, pe baza documentelor aflate în fondul documentar „ASTRA”, activitățile desfășurate de către această asociație, care și-a propus, de la începutul existenței sale, unirea tuturor românilor.

„Mărturii privind tratativele dintre sași și români pentru aderarea la actul unirii” s-a intitulat comunicarea prezentată de Monica Vlaicu, șefa Filialei Sibiu a Arhivelor Statului. Comunicarea evidențiază legăturile permanente existente între conducătorii politici sași și conducătorii politici români din Transilvania ce ajută la o perfectă înțelegere a situației existente. Frunțașul politic Anton Schuller – se arată în comunicare – „explică că situația politică a suferit o schimbare radicală, iar sașii aveau ca adversar statul maghiar și trebuie să fie alături de români”. De asemenea, Vasile Goldiș declara că „populației germane din Transilvania i-au fost acor-

date, prin hotărârile Marii Adunări Naționale de la 1 Decembrie 1918, depline libertăți naționale“, exprimându-și convingerea că „statul român le va respecta și vor constitui principiile de bază ale noului stat“. „La adunarea lărgită de la 8 ianuarie 1918 – de la Mediaș“ – se arată în încheierea comunicării – sașii s-au declarat satisfăcuți de libertățile de care se bucurau ca cetățeni români și au aderat la unirea cu România“.

Alături de comunicările legate strict de desfășurarea evenimentelor dinainte sau din timpul acțiunilor unificatoare, au fost prezentate o serie de comunicări ce au vizat abordarea, într-o viziune nouă, a statului unitar național, creat în urma acțiunilor plebiscitare de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia. Astfel, prof. univ. dr. Ioan Scurtu, director general al Arhivelor Statului, a susținut comunicarea „Schimbări în mentalul colectiv după Marea Unire din 1918“. Comunicarea marchează, prin modalitățile de abordare, noua viziune asupra României interbelice, asupra fenomenelor și proceselor ce au avut loc, arătând că a existat sentimentul general că România Mare trebuie să fie o Românie nouă ce viza o dezvoltare generală a poporului român“. Reformele agrare și cea electorală, speranțele oamenilor într-un mit fie el Averescu, fie Iuliu Maniu au creat o puternică efervescentă politică.

Abordând tocmai această efervescentă politică după Marea Unire, comunicarea „Marea Unire și luptele politice pe care le-a generat“, prezentată de Marin R. Mocanu, director în Arhivele Statului, marchează un reviriment, prezentând lupta partidelor politice – Partidul Național Liberal și Partidul Național Țărănesc pentru putere prin justificarea contribuției aduse la unitatea națională. „Lupta dintre cele două partide – se arată în încheierea comunicării – devine atât de acerbă încât simbolul reîntregirii la Alba Iulia la 1 Decembrie 1918, devine un permanent izvor de instigație“.

„Învățămintul românesc în primii ani după Marea Unire“, comunicare a Georgetei Anghel de la Direcția Arhivelor Centrale, a urmărit prezentarea modalităților de unificare a sistemelor de învățământ românesc în toate provinciile locuite de români.

Comunicările „Bucureștii în monumentele premergătoare actelor unirii“, realizată de Virgiliu Z. Teodorescu de la D.G.A.S. și „Monumente ale recunoștinței – despre Coloana Infinitului“ întocmită de Adrian Adamache, șeful Serviciului Documentare, valorificarea și publicații din D.G.A.S., redau lucrările de artă plastică realizate pe tematica unirii în București sau alte locuri din țară.

Tiberiu Tănase a evidențiat, pe baza relatărilor din presă, în comunicarea „Sărbătorirea

Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918 după primul deceniu de la înfăptuire – relatări din presă“, principalele manifestări organizate la București, Alba Iulia, precum și în alte orașe din țară, cu ocazia împlinirii a zece ani de la memoria act al unirii tuturor românilor, despre care Nicolae Iorga spunea: „Ziua aceea (1 Decembrie 1918) e menită să facă să dispară discordia sufletească dintre fiii aceluiași popor, căruia, deși sfârtecat în bătlăii, i-a fost hărăzit de soartă să gândească și să vorbească aceeași limbă“.

Comunicarea „Lupta pentru unitate națională în concepția generalului Ion Antonescu“, prezentată de Aurelian Teodorescu de la Direcția Arhivelor Centrale, a susținut, pe baza documentelor vremii, uriașa personalitate a lui Ion Antonescu, precum și gândirea sa națională, activitatea sa pentru integritatea României.

În cadrul simpozionului, a avut loc lansarea ultimelor publicații ale Arhivelor Statului dedicate aniversării de la 1 Decembrie „De la Pronunciamentul la Memorandum“ și „România, documentele Unirii – 1918“. Prima dintre aceste lucrări a fost elaborată de un colectiv coordonat de Corneliu Lungu, director al Direcției Arhivelor Centrale și și-a propus să ofere informații inedite, ce provin din fonduri mai puțin cunoscute și privesc lupta națională a românilor din toate provinciile pe care le locuia în perioada 1868–1892, de la crearea dualismului austro-ungar, Pronunciamentul (1868) până la memorandumul înaintat Curții imperiale în 1892.

Lucrarea „România – Documentele Unirii – 1918“ elaborată de un colectiv condus de prof. univ. dr. Ioan Scurtu, director general al D.G.A.S., a fost gândită în contextul în care Arhivele Statului trebuiau să fie prezente la cea de a 75-a aniversare a Unirii, într-un mod specific.

Lucrarea, tradusă în două limbi de circulație, franceză și engleză, este limitată strict la perioada 1916–1923, adică de la intrarea României în Războiul reîntregirii, până la consfățirea României Mari prin Constituția din 1923.

Instituția Arhivelor Statului, importantă deținătoare a tezaurului istoric național, a fost solicitată să sprijine, prin documentele deosebite pe care le păstrează și conservă, numeroasele manifestări științifice organizate de Inspectoratele de cultură din județele Timiș, Caraș-Severin, Arad, Neamț, Covasna, Harghita, Brăila, Satu Mare, Cluj, precum și de Muzeul Național de Istorie, Muzeul de Istorie și Artă al Municipiului București, Biblioteca Centrală Universitară, Ministerul de Externe, Ministerul Apărării Naționale. Arhivele Statului au participat la expozițiile fotodocumentare cu facsimile după documentele semnificative ale luptei pentru unitate națională, precum și cu comunicări bazate

pe documente-mai puțin cunoscute circuitului științific.

De asemenea, Arhivele Statului au organizat o expoziție itinerantă „România – documentele Unirii – 1918“, ce a fost expedită de Ministerul de Externe la 60 de oficii diplomatice și centre culturale românești. O expoziție asemănătoare a fost realizată și în holul Direcției Generale a Arhivelor Statului. În cadrul manifestărilor dedicate Marii Uniri, cercetători din Arhivele Statului au fost solicitați să participe la emisiuni radio și TV în cadrul cărora s-au pre-

zentat documente programatice ale Marii Uniri, personalități ale Unirii. În presă au fost publicate documente inedite despre actul unirii.

Prin ansamblul manifestărilor organizate, la care Arhivele Statului au fost parte, s-a evidențiat potențialul științific și uman de care dispune această instituție de prestigiu din România, considerată de „unii“, până la revoluție, ca o „cenușăreasă“ a cercetării științifice.

SILVIA POPOVICI

RECENZII ȘI PREZENTĂRI

Ioan Scurtu, Ion I. C. Brătianu. Activitatea politică, București, 1992, 141 p.

Lucrarea se deschide cu un „Cuvânt înainte” al autorului, în care acesta, după ce trece în revistă cele mai importante date biografice ale lui Ion I. C. Brătianu, motivează întreprinderea sa prin faptul că este de datoria istoricilor, a oamenilor de meserie, să publice studii temeinice, bazate pe documente interpretate științific, pentru a anihila valul de neaveniți care dau sentințe asupra trecutului și etichetează personalități, fără cele mai elementare cunoștințe de istorie.

Urmează cele șapte capitole: „Activitatea politică până în decembrie 1908”; „Președinte al Partidului Național-Liberal. Inițiator al reformei agrare și al celei electorale”; „Ion I. C. Brătianu și războiul pentru întregirea neamului”; „Lupta pentru confirmarea internațională a Marii Uniri din 1918”; „Activitatea pentru consolidarea statului național unitar român”; „Sfârșitul activității politice”; „Personalitatea lui Ion I. C. Brătianu”.

Acestea urmăresc cronologic activitatea politică a proeminentei figuri care a scris o pagină luminoasă în istoria României, începând cu formarea omului politic, cu prima afirmare în 1907 și continuând cu ascensiunea și apogeul.

Autorul urmărește cristalizarea principiilor liberale și simțul politic extraordinar pe care l-a avut Ion I. C. Brătianu, realizând reforma electorală și pe cea agrară, scoțând în relief tactul, diplomația, răbdarea, clarviziunea, uneori viclenia, șiretenia personajului politic analizat. Un spațiu larg este consacrat perioadei 1914–1919 în care Ion I. C. Brătianu a jucat un rol hotărâtor, deși nu a avut sprijin masiv intern și extern.

Istoricul încearcă să pătrundă în sufletul marelui om politic, în care se dădea o luptă teribilă, dar în care, în același timp, domina sentimentul că trebuie făcută jertfa supremă pentru Unirea tuturor românilor.

Strecurându-se printre amenințările influențelor revoluției ruse, Brătianu a ajuns în fața Conferinței de Pace de la Paris, în 1919, demn, susținând dreptul României de a participa la toate discuțiile, și părăsind conferința ostentativ pentru că nu s-a acordat acest drept.

Fiecare acțiune și atitudine a lui Ionel Brătianu sunt raportate la conjunctura internă și in-

ternațională, istoricul știind că un om politic care s-a menținut atâta timp în atenția opiniei publice nu putea face abstracție de evenimente, nu putea să-și aplice orbește principiile. Au fost momente în care Brătianu s-a pliat, dar nu a cedat niciodată în ceea ce privește unitatea, integritatea și demnitatea poporului român. Printr-un joc de demisii și preluări ale puterii, liderul Partidului Național-Liberal și-a pus în practică ideile reformatoare, instaurând democrația în România.

Era un om tare, concluzionează autorul. Era făcut să fie conducător. Pregătit de mic pentru a fi politician, Ion I. C. Brătianu era stăpân pe toate formele luptei politice, de la confruntarea în aeropagul internațional, la manevrele de culise. Rece, distant, aparent leneș, nu căuta popularitate în rândurile maselor. Se pregătise și se pregătea mereu pentru politică citind lucrări de istorie și trăgând învățăminte din experiența personalităților politice universale. În momentele cruciale, remarcă autorul, „a știut să se detașeze de concretul istoric și să se adreseze istoriei”.

Așa cum ne-a obișnuit, profesorul Ioan Scurtu este foarte bine documentat și își susține fiecare afirmație cu documente din Arhivele Statului, Arhivele Ministerului Apărării Naționale, lucrări și studii editate între 1900 și 1992, ziare și alte publicații periodice, amintiri ale unor personalități, coroborându-le pentru a descoperi adevărul, dând cuvântul și unei tabere și celeilalte, interpretând cu precauție și experiență, concluzionând cu moderație, ferm numai când lucrurile sunt prea evidente.

Studiul se încheie cu reproducerea unor documente dintre 1895 și 1992, ca: discursuri ale lui Ion I. C. Brătianu, interpelări, intervenția și memoriul adresate Consiliului Suprem Aliat al Conferinței de Pace de la Paris, din 1919, și Scrisoarea către toți fiii României Mari.

Seriozitatea și profesionalismul cu care a fost elaborată recomandă cartea oricui dorește să-și completeze cunoștințele de istoria României cu informații sigure.

CRISANTA PODĂREANU

Un volum util de documente privind istoria Maramureșului

Trecutul zbuciumat al Maramureșului medieval și modern este un domeniu fecund de cercetare. Lucrările cunoscute ca *Diplome maramureșene din secolele XIV și XV*, culese și

editate de Ioan Mihalyi de Apșa, *Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea*, a lui Radu Popa, volumul de documente *Maramureșenii în lupta pentru libertate și unitate națională. 1848–1918*,

publicate în ediția Direcției Generale a Arhivelor Statului sau micromonografia în limba maghiară a lui Vilmos Bélay, *Máramaros társadalma és nemzetiségei...* sunt doar câteva din publicațiile de referință care atestă vastele preocupări ale istoricilor români și maghiari față de Maramureș.

Acest șir de lucrări s-a îmbogățit recent prin volumul intitulat „*Iratok Máramaros vármegyé történetéhez (1703–1711)* (Aspecte privitoare la istoria comitatului Maramureș 1703–1711), apărut în culegerea, redactarea și îngrijirea lui Imre Bánkúti. El face parte din serialul „*Fontes minores ad historiam Hungariae spectantes*” și a văzut lumina tiparului în 1992 prin Editura Academiei de la Budapesta. În cele 306 pagini ale publicației sunt înșirate, în ordine cronologică, un număr de 209 documente dintre care 131 integral și sub formă de regist, fiind precedate de o scurtă introducere (4 pagini), o notă asupra ediției și de lista abrevierilor, urmate de un indice de nume de persoane și de localități, cu redactarea în limba română sau ucraineană a denumirii corespunzătoare actuale.

Intervalul scurt la care documentele volumului se referă coincide cu anii rășcoalei și luptelor antihabsburgice conduse de Francisc Rákóczi al II-lea. Făcând abstracție de prima bătălie a rășcoalaților de la Dolha, Maramureșul se situa în afara zonelor de luptă. Cu puternica cetate a Hustului în spate, care din vara lui 1703 și până la pacea de la Satu Mare din 1711 era în mâinile rășcoalaților. Maramureșul a constituit un vast câmp de provizii și de manevră, apoi și loc de refugiu pentru aceștia. Făcând abstracție de anul 1705, când rășcoalații stăpâneau și o mare parte a Transilvaniei voievodale, salinele maramureșene erau singurele surse de aprovizionare cu sare, produs indispensabil și în vremea respectivă pentru întreaga populație ce se găsea sub controlul curuților, motiv pentru care Maramureșul constituia o verigă importantă a politicii economico-financiare a principelui. Dacă înținem cont și de poziția strategică a teritoriului, care asigura legăturile rășcoalaților cu străinătatea, înspre Polonia și îndeosebi înspre Moldova, putem înțelege pe deplin atenția primordială pe care o acorda Francisc Rákóczi al II-lea Maramureșului, motivul pentru care comitatul era menținut ca un teritoriu care practic mai tot timpul nu depindea nici de Ungaria și nici de Transilvania.

Majoritatea documentelor publicate în volum provin din principalele arhive centrale ale Ungariei. Ca genuri de documente, în primii ani predomină instrucțiunile principelui și rapoartele comitelui cămării de la Coștiui și ale altor dregători sau emisari și sunt legate de exploatarea și transportul sării și implicit de administrarea domeniului fiscal din Maramureș. Întâmplările și memoriile autorităților comita-

tense, împreună cu hotărârile, mandatele și ordinele principelui către comitat sporesc ca număr începând cu anul 1705, pentru ca în curând ele să constituie majoritatea documentelor publicate.

În ansamblul său, volumul prezintă o imagine fidelă despre viața internă a comitatului: despre greutățile aprovizionării armatei, privind preocupările legate de prestarea serviciului militar (nobilimea comitatului, fie prin „insurecțiile generale” fie prin intermediul celor chemați în tabăra principelui, la asediul cetăților Satu Mare și Oradea, dar și prin paza monetăriei de la Baia Mare, precum și a trecătorilor, la fel și iobăgime prin marele număr de călăreți sau pedestrași angajați pe cheltuiala porților iobăgești, a participat masiv la campaniile curuților rășcoalați, numărul celor înrolați depășind frecvent o mie de persoane), despre raporturile pârgarilor dintre cele cinci orașe de coroană privilegiate și nobilimea comitatului, despre situația tehnică și problemele financiare ale exploatării ocnelor de sare, despre transportul și comercializarea sării, precum și imensele poveri și greutăți legate de încartiruirea și aprovizionarea refugiaților din Transilvania care, începând cu anul 1708, devin insurportabile pentru comitat.

Acest ultim aspect rezultă în suficientă măsură atât din rapoartele desperate făcute în numele adunării generale a nobililor din comitat (congregația) cât și plângerile repetate ale celor fugiți de teama trupelor imperiale din Transilvania, adresate lui Rákóczi sau generalilor săi, în care, cum rezultă din documentele volumului, cele două părți își aduc acuzații reciproce și prin care nobilii transilvăneni, găzduiți vremelnic în comitat, solicită o mai bună aprovizionare a lor cu cele strict necesare, iar cei localnici deplâng abuzurile străinilor și starea precară a populației din rândurile căreia sărăcimea ia drumul pribegiei.

Parcurgând cu toată atenția paginile volumului în cauză îmi permit să observ că multe alte informații desprind din protocoalele congregației nobiliare din comitatul Maramureș – pe care editorul cărții, după propria-i mărturisire, le-a avut la îndemână sub formă de microfime (originalele păstrându-se în arhivele maramureșene) – au rămas pe dinafară, deși integrarea lor în volum ar fi fost utilă. Așa, de pildă, congregația comitatensă din 29 mai 1708 dispune de necesitatea redactării unui raport către unul din generalii lui Rákóczi, în care să fie explicat că este cu neputință de a mai trimite alimente și în cetățile Chioarului și Hustului, deoarece „deja de pe acuma cea mai mare parte a populației nu dispune de nici un grâu de cereale, ea trăiește numai cu lapte de oaie. De noi nu mai poate să fie vorba, pentru că vedem că nu peste mult timp vom fi obligați să mâncăm pâine făcută din coaja copacilor de tei sau

vom muri în masă de foame". Pe data de 8 mai 1710 comitatul se adresează generalului Károlyi, arătând că „majoritatea sărăcimii, unii din cauza ciumei, alții datorită penuriei de alimente și din cauza foametei, au fugit care în Moldova, care în Polonia” și solicită ca, cel puțin până la seceriș, „să nu fim obligați a aproviziona pe un timp de vară pe cei pribegiți <din Transilvania n. n.> pentru ca și partea sărăcimii care a mai rămas pe loc să nu ia drumul pribegiei”.

Alte informații, care lipsesc din volum, se referă la exploatarea, încă din anul 1707, în folosul erariului și indirect al răscușărilor a „minelor cu pucioasă” (sulf), denumite „büdös kö”, din apropierea localității Dragomirești, acordarea de către autoritățile comitatense a unor ajutoare materiale și bănești substanțiale și permanente gimnaziului din Sighet, ridicând glasul și împotriva înrolării în armată a unor elevi foarte tineri, sau luarea de poziții, hotărâte și repetate, pentru eliberarea din cetatea Hustului a episcopului populației române deținut ilegal și pe nedrept. „Toți românii din Maramureș protestează în mod solemn – se spune în hotărârea din 22 mai 1705 – împotriva deținerii fără știre și voia lor a episcopului de ritul lor, săvârșită împotriva legilor țării”; iar cu trei zile mai târziu hotărâsc trimiterea unei petiții la principe, solicitând să fie luate în considerare: „1. serviciile și starea lui de preot; 2. funcția lui de vlădică, deoarece majoritatea populației ascultă de el, dar după cum se cunoaște, calitatea lui de vlădică este

respectată și în alte țări; 3. calitatea lui de nobil, el nefiind străin ci nobil local, care dispune de o avere ce valorează două mii de florini”. În fine, dar nu în ultima instanță, ar fi de remarcat existența în aceste protocoale a unor informații legate de împotrivirea populației față de perceperea obligațiilor care, de la unele acțiuni izolate din anul 1704, mai târziu ajung la acte de nesupunere și de revoltă colectivă, cum s-a întâmplat în 1708 la Botiza, unde „proprietarul de moșie a fost omorât, iar acum <1709 n. n.> la sosirea judeului nobililor s-au tras clopotele, nepermițând intrarea acestuia în sat” (rezoluția din 16 iunie 1709).

Este adevărat că formatul mic al colecției, în care acest volum de documente a apărut, l-a obligat pe editor la o selecție riguroasă a documentelor. Pe da altă parte, volumul, chiar și potrivit afirmațiilor de la notele asupra ediției, vizează mai mult oamenii de specialitate. Dar mulți și dintre aceștia pot să ajungă foarte greu la publicațiile editate în anul 1908 sau și mai vechi în care un număr de 45 de documente redate în volumul lui Bánkuti apar doar sub formă de regeste. Republicarea acestora chiar și selectiv ar fi mărit utilitatea volumului, care însă, și în forma sa actuală, este o lucrare foarte necesară nu numai pentru specialiști, dar și pentru un public cititor mai larg.

ADALBERT BALOGH

Jean François Dubost, *Les étrangers en France, XVIe siècle – 1789, Guide des recherches aux archives nationales*, Paris, 1993, 315 p.

Lucrarea este deschisă de un Cuvânt înainte al lui Jean Favier, directorul general al Arhivelor Naționale ale Franței, în care acesta arată că în toate epocile populația Franței a sosit datorită străinilor. Unii își păstrau numele, alții îl schimbau sau îl modificau.

Astăzi, spune Favier, mulți contemporani își caută originea și, cu toate că lucrările pe această temă sunt extrem de numeroase, ei se izbesc de dificultăți serioase. Lor li se adresează publicația Arhivelor și, bineînțeles, specialiștilor. De menționat că aceasta se referă numai la regimul monarho-feudal de dinainte de revoluția din 1789.

În Introducere, Jean-François Dubost, fost elev al Școlii normale superioare, subliniază că volumul este un ghid pentru cercetătorii care năzuiesc să elaboreze istorii ale străinilor stabiliți în Franța și precizează ceea ce nu este acest ghid: nu este o enumerare a tuturor documentelor din Arhive referitoare la problemă (și nici

nu putea fi, deoarece aceasta este prezentă în aproape toate fondurile); nu este un fișier al străinilor, un ghid al izvoarelor referitoare la alte țări și nici unul al istoricilor coloniilor franceze. Lucrarea ajută cercetătorii să-și constituie propriul lor fișier despre diversele grupuri de străini și dă câteva orientări și principii.

Principala greutate constă în această dispersie a izvoarelor și, de aceea, editorul a încercat să-i dea cercetătorului câteva puncte de reper în masa documentară. Mai întâi se pot distinge două mari categorii de documente: I. Documente care decurg din condiția juridică a străinilor și II. restul, adică toate documentele în care pot să apară străini, dar nu ca străini, ci ca oricare alt locuitor al regatului. Am căutat, spune mai departe Dubost, să arătăm cele mai importante fonduri care ar putea fi folosite. Acestea sunt grupate tematic, în funcție de categoriile socio-profesionale. Se dă apoi definiția străinului în regimul monarhic, adică, după

dreptul pământului, cel care s-a născut în regatul Franței sau în teritoriile dominate de acesta, indiferent de originea părinților.

Lucrarea se împarte în două părți. Prima parte, Documente care se referă în mod expres la străini, aduce în discuție legi, edicte și ordonanțe regale sau ale Consiliului, scrisorile de naturalizare, permisele de deținere de bunuri și scrisorile care-l făceau pe rege moștenitorul străinilor. Din cauza statutului lor precar, străinii au făcut adesea obiectul unor măsuri administrative speciale. Astfel, găsim liste și catagrafii care aveau rolul de a supune impozitelor pe toți străinii până la unul, având în vedere foamea permanentă a visteriei. Pe lângă acestea sunt și documentele așa-zisei „poliții” a străinilor.

Partea a doua, Alte documente, începe prin a preciza că străinii sunt prezenți în toate categoriile sociale, mai ales în mediul urban, deși, în regimul monarhic, ei nu sunt foarte mulți. Una din dificultățile căutării este onomastica, datorită francizării rapide a numelor.

Migrația internațională nu avea amploarea celei de astăzi, dar nu toți oamenii rămăneau liپی de pământul pe care se născuseră. Mai întâi au migrat vecinii: italienii, spaniolii, portughezii, englezii; apoi cei din Europa septentrională și orientală. Aici intră și refugiații politici. Pentru istoria familiilor străine, sunt recomandate studiile genealogice și arhivele personale și familiale.

Mulți străini au intrat în rândurile clerului. Fondurile ecleziastice și Arhivele Vaticanului pot furniza informații în acest sens. Comunități religioase întregi au migrat în Franța, cum ar fi augustinele și benedictinele engleze, benedictinii englezi și irlandezi.

Străinii erau prezenți la Curte și în rândurile aristocrației. Contemporanii se plâneau de „colonizarea” Curții. Unul din factori era politica matrimonială a regilor și a nobilimii. Soțiile regilor sunt de origine străină și fiecare își aduce un alai de servitori de aceeași naționalitate cu a ei. Aceeasi era situația în guvern. Miniștrii ca Mazarin, Law și Necker au făcut faima Franței.

Mult timp a domnit o prejudecată în Franța, și anume aceea că finanțele erau în mâinile străinilor și că suveranii trebuiau să cerșească bani bancherilor străini, speculanți care „sugeau sângele poporului”. În realitate, străinii constituiau o infimă parte din lumea finanțelor.

În schimb se găseau cu miile și chiar zecile de mii între negustori și fabricanți. Având în vedere nepriceperea francezilor în comerțul maritim, comercianții olandezi și englezi dețineau supremația. Nu puțini străini erau printre artiști și artizani, două ocupații care la vremea aceea se confundau. Ce s-a mai vorbit de intelectualii (deși pe atunci termenul nu exista): profesori, studenți, umaniști, scriitori, pe toți caracterizându-i gustul pentru călătorie.

Soldații și marinarii străini au fost numeroși. Existau regimente întregi germane, irlandeze ș.a. Mareșalul de Saxa avea obiceiul să spună: „Un neamț face cât trei: economisim un om de-al nostru, scade cu unul numărul dușmanilor și avem și om în armată”. Nu puține erau cazurile când în regimentele de străini se angajau francezi și invers.

Ultimul capitol este consacrat călătoriilor și diplomaților despre care cele mai multe informații le vom găsi în Arhivele Ministerului Afacerilor Străine. Diplomații nu erau mulți în timpurile acelea, dovadă listele și corespondența. Călătoriile se făceau din necesități practice, nu din plăcere, de aceea cei mai mulți călători erau negustori și studenți. Acestea nu excludeau însă curiozitatea vizavi de obiceiurile, geografia, arta și istoria țării vizitate. Originea călătoriei turistice este tradiția „marelui tur” a aristocrației engleze din secolul al XVII-lea o variantă a călătoriei educative.

În fiecare capitol sunt înșirate fondurile Arhivelor naționale și publicațiile în care se găsesc informații referitoare la temă. Lucrarea este foarte minuțioasă și scrupuloasă, grație grupului de specialiști care a lucrat la ea timp de patru ani.

CRISANTA PODĂREANU

Arrêts, déclarations édités et ordonnances concernant les colonies. 1666–1779.
Inventaire analytique de la série Colonies A, par Odile Krakovitch,
Paris, 1993, 486 p.

În spiritul valorificării integrale a tezaurului arhivistic de care dispun, Arhivele Naționale franceze inaugurează cu acest volum seria Colonii A, cuprinzând în final 28 de volume, cu edicte, ordonanțe, declarații și decizii ale Consiliului de coroană și ale consiliilor locale, emise de la jumătatea secolului al XVII-lea și până la

sfârșitul secolului al XVIII-lea, cu referire specială la coloniile franceze. Așa cum se precizează și în Introducere, seria A se compune din două ansambluri complet diferite: primul ansamblu cuprinde volumele I–XX, cel de-al doilea, volumele XXI–XXVIII.

Documentele primului ansamblu sunt ordonate cronologic, începând cu anul 1723 și continuând până în anul 1779 și sunt emise de Biroul pentru colonii, care au luat naștere încă din 1710, ca o entitate administrativă particulară în cadrul Ministerului Marinei. Primul document emis de acest organism datează din 17 ianuarie 1723, cu care, de fapt, se deschide și volumul I din seria Colonii A. Ultimele trei volume ale primului ansamblu cuprind acte referitoare și la Îles de France și de Bourbon, dar și la India, formând un supliment pentru anii 1766–1779, cu documente referitoare la aceste posesiuni franceze.

Cel de-al doilea ansamblu din seria A cuprinde volumele XXI–XXVIII, în care documentele nu sunt ordonate cronologic, ci sunt grupate tematic, fiind mai mult texte legislative. Așa, de exemplu, ultimele două volume, XXVII

și XXVIII, cuprind documente referitoare la Santa Domingo, semnate de mareșalul de Castries, ministrul marinei din perioada 1780–1787.

Cele 3 475 de documente publicate cuprind aspecte multiple ale vieții sociale, politice și economice din coloniile franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și se referă la procese, lichidări de proprietăți, înăbușiri de revolte. Din aceste documente, cercetătorii își pot extrage date foarte concrete despre viața economică și politică a Canadei sau a insulei Santa Domingo.

Partea cea mai consistentă a volumului o reprezintă reproducerea documentelor propriuzise, în rezumat. Indicele de persoane, de denumiri geografice și de materii încheie un volum masiv de aproape 500 pagini, prezentat într-o excelentă execuție grafică.

DRAGOȘ ȘESAN

Janine Irigoin, Patricia Gillet, *Inventaire „Papiers Georges Bidault”, 457 AP, Archives Nationales, Paris, 1993, 77 p.*

Jean Favier, directorul general al Arhivelor Franței, prefațând lucrarea, subliniază că istoria nu va fi scrisă fără arhivele serviciilor publice. Asemenea arhive devin, de fapt, fondurile Arhivelor Naționale. Astfel de fonduri sunt alcătuite și din „hârțiile”, pe care „actorii” ai vieții social-politice le-au creat de-a lungul vieții lor. Ele reflectă personalitatea lor în timpul diferitelor funcții pe care și le-au asumat.

Mulțumită acestor documente, istoricul va putea discerne mai bine căile deciziilor și ale negocierilor. Istoricul va înțelege mai bine în ce măsură și în ce sens gândirea, voința unui om au orientat destinul altora.

Documentele cuprinse în acest inventar au intrat în Arhivele Naționale, pe de o parte, în conformitate cu prevederile legale privind preluarea acestor fonduri, iar pe de altă parte datorită grijii pe care doamna Suzanne Bidault a avut-o față de ele, până când le-a donat pentru ca istoricii secolului nostru să aibă posibilitatea să cunoască rolul președintelui francez.

Înainte de a intra în conținutul propriu-zis al inventarului autorii prezintă patru piese interesante ca izvoare istorice, toate aflate în Arhivele Naționale: o fotografie fără dată, a lui Georges Bidault, o scrisoare de la sfârșitul lui iunie 1944 trimisă de Maurice Schumann acestui om politic care va fi ales șeful Guvernului provizoriu al Republicii franceze, o caricatură ce i-a fost făcută omului politic de Claude Girard și o filă cu note „manu propria” luate de Georges Bidault în timpul voiajului său la Roma, în noiembrie 1950, pe când îl vizita pe cardinalul Montini.

Inventarul începe cu o introducere care relevă cum au ajuns documentele în Arhivele Naționale, părțile constitutive ale fondului și modul de clasare al dosarelor. Urmează apoi un tablou al principalelor etape ale vieții și carierei lui Georges Bidault, o listă a surselor complementare ale fondului Georges Bidault, o tablă a siglelor și o comunicare a condițiilor de acces la consultarea documentelor. Cea mai mare parte a lucrării este alcătuită din inventarul propriuzis.

Din introducere aflăm că, la puțin timp după decesul lui Georges Bidault (1899–1983), s-a încheiat, la 26 aprilie 1983, un contract de depozit între doamna Suzanne Bidault și Direcția Arhivelor Franței. În termenii contractului documentele au fost donate – preluate în anii 1983 și 1984. Fondul a fost completat în 1990 cu dosare de corespondență cuprinzând perioada 1944–1983.

Prima parte a fondului regrupează documente izvorând din activitatea lui Georges Bidault ca ministru al afacerilor externe între anii 1944–1948, 1953 și 1954. Dosarele cuprind numeroase documente relative la probleme speciale, cum ar fi conferințele internaționale care au avut loc în anii 1944–1948, problema Germaniei, Planul Marshall, Tratatul de la Bruxelles, Pactul Atlantic, construcția europeană, Indochina. Desigur, sunt și dosare clasate pe țări sau zone geografice oferind o imagine destul de completă asupra relațiilor bilaterale întreținute de Paris cu 50 de state între anii 1944–1954, până în jurul anului 1954.

Cercetătorul istoriei contemporane va putea cu ajutorul documentelor încredințate Arhive-

lor Naționale din Franța să-și apropie mai exact imaginea conferințelor internaționale care au dus la nașterea ONU. El are la dispoziție notele, rapoartele, telegramele, declarațiile oficiale și comunicatele de la Dumbarton Oaks (29 septembrie –7 octombrie 1944), Yalta (4–11 februarie 1945) și San Francisco (25 aprilie–26 iunie 1945). Documentele dezvăluie rolul Franței în cadrul ONU, precum și conținutul lucrărilor Comisiei pregătitoare a Națiunilor Unite, comisiilor speciale pentru Palestina, Grecia și Coreea, ca și ale Consiliului de Securitate în legătură cu Siria, Liban, Indonezia, Iran, Spania, Polonia, Albania, Egipt, Triest, Cașmir, Cehoslovacia, între anii 1946–1948.

Sunt, de asemenea, documente referitoare la: activitatea Consiliului de tutelă în anii 1947–1948; bomba atomică; dezarmare și forțele armate ale ONU; reuniunile Comisiei Consultative create de M.A.E. al Franței sub președinția lui Paul Boncour; lucrările Comisiei pentru energie atomică în cadrul căreia a lucrat Frédéric Joliot-Curie (1946–1948, 1954). O serie de dosare prezintă interes pentru studierea activităților desfășurate de Consiliul Economic și Social al ONU, Comisia Economică pentru Europa, UNESCO, Comisia Drepturilor Omului.

Fondul înlesnește cunoașterea rezultatelor conferințelor internaționale de la Potsdam (17 iulie–2 august 1945), Londra (11 septembrie–2 octombrie 1945), Moscova (decembrie 1941), Conferința Păcii de la Paris (iulie–octombrie 1946). Autorul inventarului relevă posibilitatea studierii schimbului de idei ce a avut loc în timpul discuțiilor dintre Georges Bidault și Byrnes, Bidault și generalul de Gaulle, Bidault și Bevin-Molotov, precum și cu ocazia pregătirii proiectelor de tratate de pace cu Italia, Bulgaria, România, Ungaria și Finlanda și a desfășurării lucrărilor sesiunilor Ministerelor Afacerilor Externe, ținute între 1945–1948 la Londra, Paris, New York și Moscova. Unele izvoare arhivistice sunt necesare cunoașterii problemelor controlului asupra Germaniei, încheierii unui tratat cu Austria și relațiilor lui Bidault cu Marshall și Stalin.

Din seria de dosare de la 457 AP 9 la AP 19 am reținut diplomația pe care o conțin rapoartele privind controlul aliat asupra Germaniei, conversațiile dintre Bevin-Bidault, Bidault-Marshall, Marshall-Bevin, dezbaterile tripartite de la Berlin (decembrie 1947–februarie 1948) cu privire la regimul economic și financiar al Saarului, statutul portului Kehl, reorganizarea zonelor de ocupație, reforma monetară în Germania, exportul de cărbune german, reorganizarea teritorială a Germaniei, organizarea politică a acestui stat, criza provocată la Berlin de autoritățile sovietice.

Planul Marshall face obiectul unei subdiviziuni a inventarului. Unități arhivistice cuprind note, telegrame, corespondențe, proiecte de ho-

tărâri și de acorduri, rapoarte, procese-verbale privind activitatea Organizației Europene de Cooperare Economică (OECE), Administrației de Cooperare Economică (ECA), aplicarea Programului de reconstrucție europeană și dezbaterile Adunării Naționale a Franței cu privire la planul Marshall, proiectele de legi relative la ratificarea convenției de cooperare economică din 16 aprilie 1948 și a acordului bilateral franco-american din 28 iunie 1948.

Multe alte dosare se referă la Tratatul de la Bruxelles din 17 martie 1948, Pactul Atlantic, Europa și Consiliul Europei, Planul Schumann, Comunitatea de Apărare Europeană (CED), Comunitatea Politică Europeană, relațiile internaționale și bilaterale ale Franței cu accente pe cele franco-britanice, franco-americane, franco-germane, franco-sovietice sau pe cele ale Franței cu statele din Indochina. Câteva dosare privesc Conferința de la Geneva, desfășurată între 26 aprilie–21 iulie 1954, cu o bogată ordine de zi. Un subcapitol cuprinde unități arhivistice cu acte privind „Documentarea” Direcției Europa, Direcției America, Direcției Africa-Levant, Direcției Asia-Oceania și documentarea ambasadurii Franței în URSS–Yves Chataigneau.

În continuare, inventarul cuprinde rezumatele dosarelor clasate pe țări sau zone geografice astfel: Germania, Austria, Cehoslovacia, Ungaria, Europa centrală și orientală, Imperiul Britanic, Statele Unite, Arctica și Antarctica, America latină, URSS, Polonia, Italia, Balcani, Grecia, Iugoslavia, România (note și telegrame privind situația internă a României, relațiile sale cu Franța, acțiunea sovietică 1844–1948), Bulgaria, Albania, Turcia, Spania, Portugalia, Belgia, Danemarca, Finlanda, Luxemburg, Monaco, Norvegia, Olanda (cu prezența a numeroase documente privind Indonezia), Suedia, Elveția, Vatican, Uniunea Franceză, Africa de Nord, Algeria, Tunisia, Maroc, Africa Neagră și Madagascar, Orientul Apropiat și Orientul Mijlociu, Asia și Extremul Orient.

Politica internă a Franței în perioada 1940–1959 reprezintă cea de-a doua mare parte a inventarului. Dosarele se referă la politica guvernului de la Vichy, intervențiile colaboraționiștilor pe lângă ambasada Germaniei de la Paris și pe lângă Otto Abetz, politica generală externă și internă a Franței între 1944–1955, activități de epurare, reorganizare și de personal în Ministerul Afacerilor Externe, politica promovată de Comitetul Apărării Naționale, activități ale primului și celui de-al doilea guvern, Georges Bidault (1946 și 1950), sechele ale războiului, Rezistență și epurarea colaboraționiștilor, afaceri de presă cu referire deosebită la publicații parisiene și regionale, ale Mișcării Republicane Populare (M.R.P.).

În sfârșit, ultima parte structurală a acestui fond este intitulată „Hârțiile personale ale lui Georges Bidault”. Găsim aici documente pri-

vind activitatea acestui om politic francez în cadrul Consiliului Național al Rezistenței, în timpul unor acțiuni sau în diferite organisme ale Rezistenței, fotografii, caricaturi referitoare la personalitatea sa politică, discursuri, declarații, note extrase la dezbaterile din Adunarea Națională a Franței, broșuri și cupuri de presă relative la partide politice, note și rapoarte despre diverse asociații și comitete, despre criza Suezului, situația politică internațională între 1958–1961, chestiunile petroliere și războiul petrolului în Sahara, conflicte de muncă, învățământul particular, chestiuni religioase, relațiile lui cu presa, exilul în Brazilia, cursurile de drept de stat susținute la Facultatea din Guanabara, relațiile cu Jacques Soustelle și cu mișcarea „Progres și libertate”. Corespondența lui G. Bidault cu diferite personalități este organizată pe litere A-F, G-M, N-V.

Inventarul se încheie cu un index alfabetic de nume de persoane, de nume geografice, de instituții și de materii cum ar fi: documentare, economie, informație, vamă etc.

Am lăsat special pentru finalul acestei recenzii anunțul de la p. 18 din Inventar referitor la condițiile de comunicare. Autorii Inventarului ne informează că hărțile lui Georges Bidault sunt supuse unei duble autorizații: 1. a celei a doamnei Bidault căreia i se publică adresa și 2. a celei a Directorului general al Arhivelor Franței, în măsura în care acest fond face parte din arhivele publice. În această situație ele pot fi accesibile după 60 de ani în virtutea decretului din 3 decembrie 1979. Dosarele 457 AP, 134, 137 și 150 privind epurările se supun termenului de 100 de ani.

Considerăm că acest anunț prevăzut în condițiile legale de acces înlătură orice comentariu, fapt care ar trebui luat în considerare ca metodă și de arhiviștii români și drept comportament de apelanții la arhivele din țara noastră.

GABRIELA HURMUZACHE

Abonați-vă la:

REVISTA ARHIVELOR

Abonamentele se fac la oficiile și agențiile poștale. din toată țara, la sediul redacției și la filialele județene ale Arhivelor Statului.

Informăm cititorii că pot procura orice număr al revistei de la sediul redacției: Bd. Mihail Kogălniceanu nr. 29, sector 5, București, telefon: 615.41.60.

Revista Arhivelor publică studii și comunicări de teorie și practică arhivistă, de paleografie, diplomatică, sigilografie, heraldică, miniaturistică și alte științe speciale ale istoriei, studii și articole de istorie bazate pe documente de arhivă, prezentări de fonduri și colecții arhivistice, recenzii și prezentări de reviste și cărți de specialitate, cronici, note și informații bibliografice.

Autorii sunt rugați să trimită materiale în două exemplare dactilografiate la două rânduri, cu trimiterile infrapaginale numerotate în continuare și cu un scurt rezumat. Documentele trimise spre publicare trebuie să fie însoțite de reproduceri (fotocopii, xerox etc.).

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor. Articolele nepublicate nu se restituie.

Cititorii din străinătate se pot abona prin RODIPET S.A. PO-BOX 33-57, telex: 11 995, fax: 0040-1-312 94 32 sau 312 94 33, București, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, România.

R.M. ISSN 0034-7043

Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in HISTORICAL ABSTRACT and AMERICA – HISTORY AND LIFE.

DIN SUMARUL NUMĂRULUI URMĂTOR:

CĂTĂLIN MUSTAȚĂ – Ocrotirea valorilor culturale din patrimoniul Arhivelor Statului

DUMITRU ANDRONIE – Tradiții culturale vâlcene. Din activitatea cercurilor culturale (1900–1914)

VIOREL GROZAV – Documente referitoare la profesorul Ștefan Micle

PÂRVAN DOBRIN – Mărturii documentare privind istoria unor zile însângerate

MELENTINA BÂZGAN – Colecția Peceți II

CRISANTA PODĂREANU – Fondul familial Karadja

PREȚUL REVISTEI: 1400 LEI